

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

**ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΜΣ ΔΙΕΘΝΩΝ ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**

**Κατεύθυνση: Διεθνείς Σχέσεις & Στρατηγικές Σπουδές
Επιβλέπων Καθηγητής: Χαράλαμπος Παπασωτηρίου**

ΘΕΜΑ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Συγκριτική Ανάλυση

**της Συνδρομής των Επιχειρήσεων του Βελισάριου στην Υψηλή Στρατηγική
του Ιουστινιανού και των Αμερικάνικων Ενόπλων Δυνάμεων στην Υψηλή
Στρατηγική των ΗΠΑ κατά τον Ψυχρό Πόλεμο**

Ιωάννης Χειμαριός

A.M: 1214M089

Αθήνα

Νοέμβριος 2015

Πίνακας Περιεχομένων

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
1 ΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΠΑΡΟΥΣΑΣ ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΙ ΟΙ ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΤΗΤΕΣ ΤΗΣ.....	2
1.1 Υψηλή Στρατηγική.....	2
1.2 Πηγές Ισχύος και Διαστάσεις Υψηλής Στρατηγικής	3
1.3 Στρατηγικές Επιβίωσης	5
1.4 Συνδρομή των στρατιωτικών επιχειρήσεων.....	9
2 ΟΙ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΒΕΛΙΣΑΡΙΟΥ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΥΨΗΛΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ ΤΟΥ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ	10
2.1 Γενική Περιγραφή της Κατάστασης	10
3 ΠΕΡΣΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ.....	19
3.1 Γενική Κατάσταση	19
3.2 Οικονομική Διάσταση	21
3.3 Διεθνής Νομιμοποίηση	21
3.4 Διπλωματία	22
3.5 Ιδέες – Αρχές - Πολιτισμός.....	22
3.6 Δημόσια Αγαθά	23
3.7 Συμπεράσματα Περσικών Πολέμων	24
4 ΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΝΙΚΑ.....	24
5 ΒΑΝΔΑΛΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ	25
5.1 Γενική Κατάσταση	25
5.2 Οικονομική Διάσταση	27
5.3 Εσωτερική Πολιτική.....	28
5.3.1 Οι διεργασίες στην Κωνσταντινούπολη.....	28
5.3.2 Η μεταβατική κατάσταση στις κατακτημένες περιοχές.....	28
5.3.3 Η οικονομική επέμβαση της Κωνσταντινούπολης και η αντιστροφή του κλίματος. 30	
5.4 Διεθνής Νομιμοποίηση	31
5.5 Διπλωματία	32
5.6 Ιδέες – Αρχές - Πολιτισμός.....	33
5.7 Δημόσια Αγαθά	34
5.8 Συμπεράσματα των Βανδαλικών Πολέμων	35
6 ΓΟΤΘΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ	35
6.1 Γενική Κατάσταση	35
6.2 Οικονομική Διάσταση	37

6.3	Διεθνής Νομιμοποίηση	37
6.4	Διπλωματία	39
6.5	Ιδέες – Αρχές - Πολιτισμός	40
6.6	Δημόσια Αγαθά	41
6.7	Συμπεράσματα των Γοτθικών πολέμων.....	41
7	ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΠΕΡΙΟΔΟΥ ΗΓΕΣΙΑΣ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ	42
8	Η ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΤΩΝ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΩΝ ΕΝΟΠΛΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ ΣΤΗΝ ΥΨΗΛΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΩΝ Η.Π.Α. ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΟΥ ΨΥΧΡΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ	44
8.1	Γενική Περιγραφή της Κατάστασης	44
9	Η ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΤΗΣ ΙΣΟΡΡΟΠΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ: 1945-49	50
9.1	Γενική Κατάσταση	50
9.2	Οικονομική Διάσταση	53
9.3	Εσωτερική Πολιτική.....	55
9.4	Διεθνής Νομιμοποίηση	56
9.5	Διπλωματία	58
9.6	Ιδέες – Αρχές – Πολιτισμός	62
9.7	Δημόσια Αγαθά	63
9.8	Η οικοδόμηση ενός έθνους (nation building). Η ανασυγκρότηση της Γερμανίας και της Ιαπωνίας.....	64
9.9	Συμπεράσματα της περιόδου 1945- 49	65
10	ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΝΑΣΦΑΛΕΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΖΗΤΗΣΗΣ ΤΗΣ ΙΣΟΡΡΟΠΙΑΣ – ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ - ΣΤΗΝ ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΣΧΕΣΗΣ (CONTAINMENT): 1949 - 1990	66
10.1	Γενική Κατάσταση	66
10.2	Truman: Η περίοδος του NSC-68.....	70
10.3	Eisenhower – Dulles: Η περίοδος του New Look (ή του «NSC-162»)	75
10.4	Kennedy – Johnson: Flexible Response (Ευέλικτη Ανταπόδοση).....	80
10.5	Nixon - Kissinger: Détente	87
10.6	Reagan Strategy και Πόλεμος των Άστρων	89
10.7	Συμπεράσματα της εποχής του Ψυχρού Πολέμου ή της εποχής της «Ανάσχεσης»	
	91	
11	ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	95
	Βιβλιογραφία.....	108

Κατάλογος πινάκων

Πίνακας 1 Δομή συγκριτικής ανάλυσης : Συνδρομή στρατιωτικών επιχειρήσεων στις άλλες διαστάσεις της υψηλής στρατηγικής.....	9
Πίνακας 2 Εκτιμώμενος Πληθυσμός και Μέγεθος Στρατού Βυζαντίου από το 284 έως το 565 μ.Χ.....	12
Πίνακας 3 Πίνακας Αμερικανικού Ομοσπονδιακού Ελλείμματος ως ποσοστό του ΑΕΠ από το 1940 έως το 1990 (πηγή: www.usgovernmentspending.com).....	80
Πίνακας 4 Κοινοί τομείς διασύνδεσης (linkage) Μόσχας - Ουάσιγκτον.....	88
Πίνακας 5 Παραλλαγές εφαρμογής (implementation) της στρατηγικής ανάλυσης κατά την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου	93
Πίνακας 6 Πίνακας Στρατιωτικών δαπανών Η.Π.Α ως ποσοστό του ΑΕΠ από το 1900 έως το 2010.....	95

Κατάλογος εικόνων

Εικόνα 1 Ο στρατός του Ιουστινιανού 6ος Αιώνας μ.Χ. (Καλλιτεχνική απεικόνιση από το βιβλίο Romano – Byzantine Armies 4 th -9 th Centuries).	15
Εικόνα 2 Η Βυζαντινή Αυτοκρατορία το 565 μ.Χ. (Μπελέζος Δ. «Βυζαντινός Στρατός» , εκδόσεις Περισκόπιο)	44
Εικόνα 3 Τεχνική υπεράκτιας στρατηγικής ανάπτυξης των Η.Π.Α.	102
Εικόνα 4 Η πλεύση του Βελισάριου κατά τους Βανδαλικούς πολέμους.....	102

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα συγκριτική ανάλυση αφορά στη συνεισφορά των επιχειρήσεων του Βελισάριου στην Υψηλή Στρατηγική του Αυτοκράτορα Ιουστινιανού, όραμα του οποίου αποτελούσε η αναβίωση της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας και της συνεισφοράς των αμερικανικών Ενόπλων Δυνάμεων στην Υψηλή Στρατηγική των Η.Π.Α. αντικειμενικός σκοπός των οποίων ήταν η αύξηση της σφαίρας επιρροής τους στο παγκόσμιο στερέωμα, κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου.

Η στρατηγική του Βελισάριου επελέγη για τρεις κυρίως λόγους. Πρώτον αποτελεί ένα εκπληκτικό δείγμα επιτυχούς στρατηγικής, η οποία επετεύχθη με ελάχιστες σχετικά διατιθέμενες δυνάμεις και μέσα, δηλαδή πόρους. Δεύτερον διότι οι αντικειμενικοί της σκοποί βασίζονταν σε μία εμμονική προσκόλληση του Βελισάριου στις αρχές της τακτικής άμυνας, η οποία χαρακτηρίζεται από απουσία επιθέσεων σε τακτικό επίπεδο¹ παρά το γεγονός ότι σε στρατηγικό επίπεδο ήταν λίαν επιθετικός και τρίτον λόγω της μνημειώδους αφοσίωσης του Βελισάριου και της στρατιωτικής στρατηγικής του στον αυτοκράτορα. Η υποταγή αυτή θα μπορούσαμε να πούμε ότι ήταν παροιμιώδης και προσέγγιζε το ιδεώδες της υποταγής της στρατιωτικής στρατηγικής στην πολιτική εξουσία, την οποία περιγράφει ο Clausewitz².

Η ανάληψη επιχειρήσεων με πόρους, οι οποίοι όταν διατέθηκαν στο παρελθόν σε αντίστοιχες περιπτώσεις οδήγησαν σε οικτρές αποτυχίες, μας υποχρεώνει να μελετήσουμε όλους τους παράγοντες ξεχωριστά, αλλά και το συνδυασμό των παραγόντων που κατέστησαν τα στρατηγήματα του Βελισάριου τόσο επιτυχή. Οι επιτυχίες αλλά και οι αποτυχίες των βυζαντινών στρατευμάτων, τα οποία ενήργησαν σε μία περίοδο που η αυτοκρατορία αύξησε αν όχι διπλασίασε τα εδάφη της, είχαν σαφή επίπτωση στους υπόλοιπους παράγοντες άσκησης υψηλής στρατηγικής του Αυτοκράτορα Ιουστινιανού.

Η σύγκριση με την αντίστοιχη συνδρομή των ενεργειών των αμερικανικών ενόπλων δυνάμεων στην υψηλή στρατηγική των Η.Π.Α., 15 αιώνες αργότερα, βρίθει αντιθέσεων αλλά και εντυπωσιακών ομοιοτήτων, όχι μόνο λόγω του διαφορετικού γεωστρατηγικού περιβάλλοντος εντός του οποίου εκλήθησαν να ενεργήσουν, των διαφορετικών

¹ Liddell, Hart, S. B, *Strategy*, (London: Faber& Faber Ltd, 1967), σελ.39.

² Howard, Michael, *Clausewitz*, (Oxford: Oxford University Press, 1988), σελ 38, 40.

οικονομικών μεγεθών, των τεχνολογικών επιτευγμάτων και της διαφορετικής οργάνωσης, αλλά και λόγω της διαφορετικής φύσης πολέμου στον οποίο συμμετείχαν.

Οι σημαντικές αυτές ομοιότητες μεταξύ των δύο αυτών περιόδων θα μας βοηθήσουν να εντοπίσουμε τα δομικά στοιχεία μιας επιτυχούς στρατηγικής, τα οποία μένουν αναλλοίωτα στο χρόνο.

1 ΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΠΑΡΟΥΣΑΣ ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΙ ΟΙ ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΤΗΤΕΣ ΤΗΣ

1.1 Υψηλή Στρατηγική

Η υψηλή στρατηγική σύμφωνα με τον Liddell Hart είναι «*συνώνυμη της πολιτικής*»³, η εφαρμογή της οποίας αφορά στη χρησιμοποίηση των πηγών ισχύος ενός έθνους ή ομάδας εθνών για την επίτευξη των πολιτικών αντικειμενικών σκοπών. Ήταν όμως το Βυζάντιο του 6^{ου} αιώνα ένα έθνος όμοιο με αυτό των Η.Π.Α. του 20ου αιώνα ή μήπως ήταν ομάδα εθνών όμοια με τα κράτη μέλη του ΝΑΤΟ; Από το σημείο αυτό αρχίζει η καταγραφή μίας πληθώρας διαφορών μεταξύ του Βυζαντίου και των Η.Π.Α., η οποία θα επιδιώξουμε να μας οδηγήσει στα διαχρονικά στοιχεία ενσωμάτωσης της στρατιωτικής στρατηγικής, σε μία επιτυχημένη πολιτική, πεδίο το οποίο είναι σχετικά ανεξερεύνητο, αποτελώντας “*terra incognita*”⁴. Η υψηλή στρατηγική σε μία ένοπλη σύρραξη συμπεριλαμβάνει το σύνολο των μέσων που χρησιμοποιούν οι εμπόλεμοι για να επιτύχουν τους πολιτικούς στόχους τους⁵.

Σε αντίθεση με την υψηλή στρατηγική, η στρατιωτική στρατηγική είναι «*η χρήση των μαχών ως μέσα για την επίτευξη των σκοπών του πολέμου*», σύμφωνα με τον Clausewitz. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι είναι ο συνδυασμός της επιστήμης της διοίκησης και της τέχνης της ηγεσίας ή αλλιώς «*η τέχνη των στρατηγών*»⁶. Σε αρκετές περιπτώσεις, οι αρχές της υψηλής στρατηγικής έρχονται σε αντίθεση με αυτές τις αρχές που εφαρμόζονται στα πεδία των μαχών, ενώ αν τα μέσα που διατίθενται σε ένα στρατιωτικό για την εκπλήρωση της αποστολής του θεωρούνται ανεπαρκή, τότε οφείλει είτε να υπακούσει είτε

³ Liddell, Hart, S. B, *Strategy*, (London: Faber& Faber Ltd, 1967), σελ.321.

⁴ Liddell, Hart, S. B, *Strategy*, (London: Faber& Faber Ltd, 1967), σελ.322.

⁵ Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος, *Ο Αγώνας για την Ελληνική Ανεξαρτησία*, (Αθήνα: Εκδόσεις Σιδέρη, 1996), σελ.17.

⁶ Liddell, Hart, S. B, *Strategy*, (London: Faber& Faber Ltd, 1967), σελ.322.

να παραιτηθεί⁷. Σε κάθε περίπτωση, η στρατιωτική ισχύς είναι ένα εργαλείο της Υψηλής Στρατηγικής.

1.2 Πηγές Ισχύος και Διαστάσεις Υψηλής Στρατηγικής

Οι διαστάσεις της υψηλής στρατηγικής συχνά συγχέονται με τις πηγές ισχύος ενός έθνους.

Οι πηγές ισχύος είναι ουσιαστικά οτιδήποτε υλικό ή άυλο μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την επίτευξη των στόχων της υψηλής στρατηγικής. Ο Ναπολέων έλεγε ότι η νίκη επιτυγχάνεται κατά το 1/3 με τα υλικά μέσα και το προσωπικό και κατά τα 2/3 με άυλα μέσα⁸ και κυρίως με το ηθικό το οποίο αποτελεί τη 10^η αρχή του σύγχρονου πολέμου^{9,10}.

Για λόγους κωδικοποίησης και περιορισμού των παραγόντων προς μελέτη, θα χρησιμοποιήσουμε στην παρούσα εργασία την κατανομή των πηγών ισχύος μίας δύναμης, με βάση τα κριτήρια του John Mearsheimer¹¹.

Σύμφωνα με τον Mearsheimer ένα κράτος διαθέτει δύο κύριες κατηγορίες ισχύος. Τη στρατιωτική και την λανθάνουσα. Η στρατιωτική ισχύς αναφέρεται στο μέγεθος και την αποτελεσματικότητα των στρατιωτικών δυνάμεων. Η λανθάνουσα ισχύς βασίζεται στην οικονομική ευμάρεια, το μέγεθος του πληθυσμού, την τεχνολογική υπεροχή, την ικανότητα δηλαδή του κράτους να χτίζει ισχυρές ένοπλες δυνάμεις, αλλά και από τη γεωγραφία. Όλοι οι παραπάνω παράγοντες έπαιξαν καθοριστικό ρόλο και στις δύο χρονικές περιόδους που εξετάζουμε.

Η Υψηλή Στρατηγική αναφέρεται στη χρήση και διαχείριση όλων των παραπάνω πηγών ισχύος και κινείται σε 5 διαστάσεις¹² κατά τη διάρκεια ενός πολέμου:

- Η στρατιωτική στρατηγική, δηλαδή η χρήση βίας στη ξηρά τη θάλασσα και τον αέρα.

⁷ Σε αρκετές περιπτώσεις όπως στην εκστρατεία της Βορείου Αφρικής, οι δυνάμεις θεωρήθηκαν από τους αυτοκρατορικούς κύκλους ανεπαρκείς για την επίτευξη ενός θετικού αποτελέσματος, αλλά ο Βελισάριος είχε διαφορετική άποψη κυρίως λόγω των πρωτοποριακών τακτικών στον αιφνιδιασμό του αντιπάλου και τα ευφάνταστα στρατηγήματα που χρησιμοποίησε.

⁸ Liddell, Hart, S. B, *Strategy*, (London: Faber & Faber Ltd, 1967), σελ.4.

⁹ Κολιόπουλος, Κωνσταντίνος, *Η στρατηγική σκέψη*, (Αθήνα: Ποιότητα, 2008), σελ.29.

¹⁰ Αντίστοιχη σημασία στις ηθικές δυνάμεις ενός στρατιωτικού τμήματος και ενός έθνους αποδίδει και ο Clausewitz, όπως αναφέρει και ο Howard Michael, *Clausewitz*, (Oxford: Oxford University Press, 1988), σελ 24-25.

¹¹ Mearsheimer, John, *The Tragedy of the Great Power Politics*, (New York: W.W. Norton & Company, 2014), σελ. 55 – 82.

¹² Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος, *Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική: 6^{ος}-11^{ος} Αιώνας*, (Αθήνα: Ποιότητα, 2011), σελ. 16-22.

- Η οικονομική διάσταση, που αφορά στην οικονομική υποστήριξη των πολεμικών επιχειρήσεων και στην υπονόμηση της αντίστοιχης ικανότητας των αντιπάλων.
- Η εσωτερική πολιτική που αφορά στην κρατική οργάνωση, τη συνοχή του πολιτικού συστήματος και τη νομιμοποίηση της πολεμικής προσπάθειας.
- Η διεθνής νομιμοποίηση, ο βαθμός στον οποίο τα μέσα και οι σκοποί του πολέμου συμβαδίζουν με τις διεθνείς αξίες της εποχής.
- Η διπλωματία, η οποία έχει σχέση με την εξωτερική εξισορρόπηση και την προσπάθεια των εμπόλεμων να συμπράξουν ή να υποστηριχτούν από τρίτους.

Θα τολμούσα να παραλληλίσω τις πηγές ισχύος με τα συστατικά ενός εδέσματος και την υψηλή στρατηγική με τη συνταγή που καθορίζει τις αναλογίες στη χρήση, οι οποίες προκύπτουν είτε από την τέχνη είτε από την εμπειρία είτε ακόμα και από την τύχη και διαφοροποιούν την παραγωγή ενός επιτυχημένου προϊόντος, από μία αποτυχία. Η ύπαρξη και μόνο των πηγών ισχύος δεν προκαθορίζει και την επιτυχία των στόχων της πολιτικής, γεγονός που επιβεβαιώνεται από τις αποτυχίες της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας να καταλάβει τη Βόρεια Αφρική με προβολής τεράστιας στρατιωτικής και ναυτικής ισχύος επί αυτοκράτορα Λέοντα Α', το 468 μ.Χ.¹³, αλλά και της αποτυχία των αμερικάνων στο Βιετνάμ.

Η έκταση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας καθώς και το μέγεθος της σφαίρας επιρροής των Η.Π.Α. επέτρεπαν τη διεξαγωγή πολεμικών επιχειρήσεων σε ένα θέατρο πολέμου, ενώ ταυτόχρονα ανέπτυσαν ειρηνικές μορφές «ήπιας ισχύος»¹⁴ ή ακόμα και «έξυπνης ισχύος»¹⁵ προώθησης ιδεολογικών και πολιτιστικών πανανθρώπινων αρχών ή άλλων δημόσιων αγαθών, οι οποίες τους επέτρεπαν να αυξήσουν την επιρροή τους σε συμμαχικές δυνάμεις, όταν αυτές αποκόμιζαν οφέλη. Η άσκηση οικονομικής και πολιτικής πίεσης αλλά και η δημιουργία σχέσεων αμοιβαίας εμπιστοσύνης ως εναλλακτικών μέσων

¹³ *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, Τόμος Ζ, *Βυζαντινός Ελληνισμός – Πρωτοβυζαντινοί Χρόνοι*, (Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών, 2000), σελ.170.

¹⁴ Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Η διεθνής πολιτική τον 21^ο αιώνα*, (Αθήνα: Ποιότητα, 2008), σελ.35.

¹⁵ Nye, Joseph, «Smart Power», *Huffington Post*, (25.5.11), Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: http://www.huffingtonpost.com/joseph-nye/smart-power_b_74725.html, (πρόσβαση στις 8.11.15).

απόκτησης συμμάχων με ειρηνικά μέσα και εκπλήρωσης των πολιτικών σκοπών, ονομάστηκε «*linkage*»¹⁶.

Θα επιχειρηθεί λοιπόν και η εξέταση της συνδρομής της στρατιωτικής ισχύος στην επίτευξη ειρηνικών πολιτικών αντικειμενικών σκοπών.

1.3 Στρατηγικές Επιβίωσης

Ένας κόσμος «*άναρχης κοινωνίας*»¹⁷ πολιτικών οντοτήτων, όχι με την έννοια του χάους αλλά της κατάστασης απουσίας υπερεθνικής αρχής απονομής δικαιοσύνης, υποχρεώνει τα κράτη ή τις αυτοκρατορίες να στηρίζονται μόνο στις δικές τους δυνάμεις, δημιουργώντας ένα καθεστώς «*αυτοβοήθειας*»¹⁸. Τα κράτη, αποκτώντας στρατιωτική ισχύ και ορθολογικά πράττοντας, λόγω της έλλειψης εμπιστοσύνης και του φόβου που νοιώθουν προς τους ανταγωνιστές τους, επιδιώκουν την αύξηση της ισχύος τους ώστε να επιτύχουν συνθήκες ασφάλειας για τους πολίτες τους και να επιτύχουν τον ύψιστο σκοπό τους που είναι η επιβίωσή τους.

Οι μεγάλες δυνάμεις έχουν αντικειμενικούς σκοπούς οι οποίοι παραμένουν αναλλοίωτοι στο πέρασμα των αιώνων. Κύριος στόχος τους είναι η απόκτηση και διατήρηση της ηγεμονίας σε μία περιοχή. Ο απόλυτος στόχος τους είναι η παγκόσμια ηγεμονία στον γνωστό κόσμο κάθε εποχής, αλλά και η παρεμπόδιση των αντιπάλων δυνάμεων να καταστούν ικανές να την αμφισβητήσουν.

Η προσπάθεια των μεγάλων δυνάμεων να αποκτήσουν ισχύ, υποστηρίζεται από ένα ευρύ φάσμα διάθεσης πόρων κρατικής ισχύος¹⁹. Στο ήπιο άκρο βρίσκονται τα κράτη τα οποία επιθυμούν να διατηρήσουν το *status quo*, χρησιμοποιώντας όσο το δυνατόν λιγότερους πόρους ισχύος, φιλοσοφία η οποία υιοθετείται από τον αμυντικό ρεαλισμό του Waltz²⁰. Η σχολή αυτή όμως δεν μπορεί να εξηγήσει το μηχανισμό ανατροπής της ισορροπίας ισχύος, στην περίπτωση που παρουσιαστεί μια νέα υποψήφια ηγεμονική δύναμη που διεκδικεί την ηγεμονία. Στο μέσο της κλίμακας είναι τα κράτη που χρησιμοποιούν τους πόρους της κρατικής ισχύος, έχοντας υπόψη το λόγο κόστους –

¹⁶ Gaddis, John Lewis, *Strategies of Containment*, (Oxford: Oxford University Press, 2005), σελ. 11.

¹⁷ Bull, Hedley, *Η Άναρχη Κοινωνία*, (Αθήνα: Ποιότητα, 2001) και Jackson Robert– Sorensen George, *Θεωρία και μεθοδολογία διεθνών σχέσεων*, (Αθήνα: Gutenberg, 2006), σελ.216.

¹⁸ Mearsheimer, John, *Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*, (Αθήνα: Ποιότητα, 2011), Εισαγωγικό σημείωμα Κων. Αρβανιτόπουλου, σελ.xv.

¹⁹ Mearsheimer, John, *The Tragedy of the Great Power Politics*, (New York: W.W. Norton & Company, 2014), σελ 30-32.

²⁰ Waltz, Kenneth, *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής*, (Αθήνα: Ποιότητα, 2011), Εισαγωγή Αθανάσιου Πλατιά, σελ.17.

οφέλους. Στην περίπτωση αυτή χρησιμοποιείται τόση ισχύς και καταναλώνονται τόσοι πόροι, όσοι είναι απαραίτητοι για την απόκτηση των μεγαλύτερων δυνατών πλεονεκτημάτων, όπως αναφέρει και ο Gilpin. Στην περίπτωση αυτή είναι δυνατή η εξήγηση της προσπάθειας ανατροπής του status quo από νέες ανερχόμενες ισχυρές οντότητες. Στο άλλο άκρο του φάσματος τοποθετείται ο επιθετικός ρεαλισμός του Mearsheimer. Οι μεγάλες δυνάμεις προσπαθούν αδιαλείπτως να αποκτήσουν όσο το δυνατόν περισσότερη ισχύ – και μάλιστα ενδιαφέρονται ιδιαίτερα για τη σχετική ισχύ έναντι των αντιπάλων τους - χρησιμοποιώντας όσο το δυνατόν περισσότερες πηγές ισχύος, με απώτερο στόχο την επίτευξη της παγκόσμιας ηγεμονίας, κατάσταση η οποία προσφέρει στα κράτη και τη μέγιστη ασφάλεια²¹.

Στόχος των μεγάλων δυνάμεων δεν είναι μόνο η απόκτηση όλο και περισσότερης ισχύος αλλά και η παρεμπόδιση των αντιπάλων τους να αποκτήσουν ισχύ, ώστε να μην καταστούν ποτέ ικανοί να αμφισβητήσουν την ηγεμονία τους. Ο Mearsheimer βελτιώνοντας τους όρους του δομικού ρεαλισμού με τη θεωρία του, καταφέρνει να εξηγήσει αφενός την άενη προσπάθεια των μεγάλων δυνάμεων να αποκτήσουν ισχύ, χωρίς σημάδια κορεσμού, όπως συνέβη και στις δύο ιστορικές περιόδους που εξετάζονται από την παρούσα μελέτη, αλλά και το πλαίσιο εντός του οποίου επιτελείται η αμφισβήτηση της ισχύος του ηγεμόνα από τους ανερχόμενους αντιπάλους, οι οποίοι επιθυμούν την αλλαγή του status quo.

Στην προσπάθειά τους αυτή προσπαθούν να επιτύχουν 1) την ηγεμονία έστω και σε τοπικό επίπεδο 2) την απόκτηση όσο το δυνατόν μεγαλύτερου πλούτου, ο οποίος θα μετουσιωθεί σε στρατιωτική ισχύ 3) την απόκτηση μεγάλης στρατιωτικής ισχύος και κυρίως χερσαίας ισχύος, η σημασία της οποίας υπερτερεί έναντι των υπολοίπων μορφών στρατιωτικής ισχύος (ναυτικής ή αεροπορικής) 4) πυρηνική υπεροχή έναντι των αντιπάλων τους, η οποία είναι από μόνη της ικανή (εφόσον επιτυγχάνονταν²²), να καταστήσει ένα κράτος ηγεμονική δύναμη.

Η υψηλή στρατηγική χρησιμοποιεί όλες τις πηγές ισχύος ενός κράτους, τόσο στην ειρήνη όσο και στον πόλεμο, για να επιτύχει τους παραπάνω σκοπούς. Ο συνδυασμός της

²¹ Mearsheimer, John, *Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*, (Αθήνα: Ποιότητα, 2011), Εισαγωγικό σημείωμα Κων. Αρβανιτόπουλου, σελ. xiv.

²² Επετεύχθη για ένα μικρό χρονικό διάστημα από τη χρήση της ατομικής βόμβας στην Ιαπωνία, μέχρι την κατασκευή της από τους Ρώσους.

χρήσης των πηγών ισχύος κατά τη διάρκεια της ιστορικής τους διαδρομής έχουν τυποποιηθεί από τον Mearsheimer²³ όπως παρακάτω:

- Στρατηγικές για την απόκτηση ισχύος
 - ο Πόλεμος: Η απόλυτη μέθοδος απόκτησης ισχύος. Είναι μία αμφιλεγόμενη στρατηγική απόκτησης ισχύος, η οποία δεν καταλήγει πάντα σε όφελος εκείνου που τον προκαλεί. Όπως αναφέρει και ο Mearsheimer περίπου το 60% των προκαλούμενων πολέμων οδήγησε σε οφέλη τον επιτιθέμενο. Η μέθοδος αυτή η οποία χρησιμοποιήθηκε από τον Ιουστινιανό –καταχρηστικά σε μερικές περιπτώσεις – οδήγησε σε υπερεξάπλωση τη Βυζαντινή Αυτοκρατορία και σε οικονομικό μαρασμό²⁴ λόγω της υπερφορολόγησης για την επέκταση και τη διατήρησή της. Μελετώντας αυτή την ιστορική περίοδο, μας δίνεται η εντύπωση ότι δεν υπήρξε ούτε μία μέρα χωρίς να σχεδιαστεί, οργανωθεί ή εκτελεστεί κάποια πολεμική ενέργεια, ακόμα και υπό τη μορφή της «αψιμαχίας».
 - ο Εκβιασμός: Έχει χρησιμοποιηθεί κατά κόρον στο παρελθόν για την απόκτηση ισχύος έναντι του αντιπάλου, ειδικά κατά την περίοδο του ψυχρού πολέμου όπως στην περίπτωση της κρίσης της Κούβας, με τη μορφή του αποκλεισμού και την ονομασία του κατ'ευφημισμό, ως «καραντίνα»²⁵. Ο εκβιασμός στηρίζεται στην προβολή ισχύος έναντι του αντιπάλου, με σκοπό την εξυπηρέτηση των σκοπών αυτού που την εφαρμόζει. Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δοθεί στην περίπτωση δημιουργίας εικονικής ισορροπίας ισχύος, η οποία βασίζεται σε ψεύτικη – εικονική βάση εκ μέρους αυτού που ασκεί τον εκβιασμό, διότι είναι σχεδόν βέβαιο ότι η απάτη θα αποκαλυφθεί και η ισορροπία που δημιουργήθηκε θα ανατραπεί²⁶.
 - ο Πρόκληση πολέμου για κατατριβή τρίτων: Στην περίπτωση αυτή ένα τρίτο μέρος προκαλεί πόλεμο μεταξύ των δύο υπερδυνάμεων ή των δυνάμεων που απειλούν την ασφάλειά του. Στις περισσότερες περιπτώσεις, η αφορμή δίνεται από το τρίτο μέρος προσπαθώντας να μην αποκαλυφθεί η ταυτότητά του. Σε αντίθετη περίπτωση κινδυνεύει να στοχοποιηθεί και από τους δύο αντιπάλους του. Αυτό δεν συνέβη βέβαια

²³ Mearsheimer, John, *The Tragedy of the Great Power Politics*, (New York: W.W. Norton & Company, 2014) σελ. 138 -167.

²⁴ Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος, *Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική: 6^{ος}-11^{ος} Αιώνας*, (Αθήνα: Ποιότητα, 2011), σελ. 16-22.

²⁵ Allison, Graham T., «Conceptual Models and the Cuban Missile Crisis», *The American Political Science Review*, Vol.63, 1969, σελ.696.

²⁶ Bull, Hedley, *Η Αναρχη Κοινωνία*, (Αθήνα: Ποιότητα, 2001), σελ.150.

στην περίπτωση του Γότθου βασιλιά της Ιταλίας Ουίττιγκις, ο οποίος φανερά προέτρεπε κάθε αντίπαλο το Βυζαντίου - ειδικότερα τους Πέρσες που την περίοδο εκείνη είχαν την απαιτούμενη ισχύ για να προκαλέσουν τη μεγαλύτερη ζημιά στο Βυζάντιο - να πολεμήσει, με σκοπό την συντριβή του Βυζαντίου και την επιβίωση του Γοτθικού βασιλείου²⁷. Η ειδική αυτή περίπτωση θα αναπτυχθεί στην ανάλυση της περιόδου αυτής.

- Κατατριβή τρίτων: Αποτελεί μια πιο ασφαλή παραλλαγή της προηγούμενης στρατηγικής στην οποία το τρίτο μέρος προσπαθεί να διαιωνίσει μία αντιπαράθεση η οποία έχει ξεσπάσει χωρίς τη συνδρομή του, με σκοπό την εξουθένωση των αντιπάλων του. Στην περίπτωση αυτή δεν κινδυνεύει να προκαλέσει την επίθεση εναντίον του.

- Στρατηγικές για αναχαίτιση επιτιθέμενων: Με τις στρατηγικές αυτές δεν επιτυγχάνεται αύξηση της σχετικής ισχύος των αντιπάλων, όπως συμβαίνει με τις προηγούμενες στρατηγικές.

- Εξισορρόπηση (εσωτερική ή εξωτερική): Η εσωτερική εξισορρόπηση επιτυγχάνεται με την αύξηση της διάθεσης των πόρων του ίδιου του κράτους το οποίο απειλείται. Οι πόροι αυτοί χρησιμοποιούνται για την αύξηση της στρατιωτικής ισχύος, με προσωπικό (με επιστράτευση), υλικά, μέσα και χρήμα. Η εξωτερική εξισορρόπηση χρησιμοποιείται με τη δημιουργία συμμαχιών από κράτη που από μόνα τους δεν μπορούν να αντιμετωπίσουν την απειλή, όπως συνέβη με την προσέγγιση της Κίνας από τις Η.Π.Α., κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου. Είναι φανερό ότι η περίπτωση της εξωτερικής εξισορρόπησης είναι η πλέον οικονομική. Έχει όμως μερικά μειονεκτήματα, όπως η κατανομή των βαρών μέσα στη συμμαχία, ο συντονισμός ανομοιογενών τμημάτων, η ανάληψη της διοικήσεως των επιχειρήσεων και το φαινόμενο των «τζαμπατζίδων» (free riders), όταν κάποια μέλη της συμμαχίας αρνούνται να επωμιστούν τα βάρη που τους αναλογούν, εκμεταλλευόμενοι την δυσμενέστερη θέση ορισμένων μελών της συμμαχίας, όπως π.χ. λόγω άμεσης γειτνίασης με τις απειλές.

- Μεταφορά βαρών: Αυτή αποτελεί μία στρατηγική η οποία έχει χρησιμοποιηθεί σε πολύ μεγάλο βαθμό από τις Η.Π.Α. κατά τη διάρκεια και των δύο Παγκόσμιων Πολέμων. Οι Η.Π.Α. παρέμειναν αδρανείς μέχρι οι αντίπαλοι στην Ευρώπη να εξουθενωθούν και στη συνέχεια να υποστηρίξουν τους νικητές.

²⁷ *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, Τόμος Ζ, *Βυζαντινός Ελληνισμός – Πρωτοβυζαντινοί Χρόνοι*, (Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών, 2000), σελ.179.

- Στρατηγικές προς αποφυγή: Οι στρατηγικές αυτές έχουν ιδιαίτερα αμφίβολο αποτέλεσμα το οποίο δεν εγγυάται τον κυριότερο σκοπό της στρατηγικής των κρατών, ο οποίος είναι η επιβίωση του κράτους.

- ο Κατευνασμός: Χρησιμοποιήθηκε από τους Βυζαντινούς στις περιοχές τις οποίες δεν ήταν δυνατή η ανάπτυξη στρατιωτικών δυνάμεων για την προστασία της αυτοκρατορίας. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση καταβολής ενός μεγάλου ποσού στους Πέρσες για την υπεράσπιση των Πυλών του Καυκάσου ενάντια στις επιθέσεις των Ούννων, αλλά και για την προστασία της αυτοκρατορίας από τους ίδιους τους Πέρσες. Την απόκτηση όσο το δυνατόν μεγαλύτερου πλούτου, ο οποίος θα μετουσιωθεί σε στρατιωτική ισχύ, χωρίς καμία σοβαρή προσπάθεια.

- ο Πρόσδεση στο άρμα του αντιπάλου: Είναι η πλέον επικίνδυνη στρατηγική, για την επιβίωση ενός κράτους, διότι ο αντίπαλος αντιλαμβάνεται την πρόσδεση ως αδυναμία και στις περισσότερες περιπτώσεις την εκμεταλλεύεται ώστε να επιβληθεί ολοκληρωτικά στον αδύνατο αντίπαλο.

- Μίμηση: Η αντιγραφή επιτυχημένων αμυντικών, αλλά και επιθετικών στρατηγικών.

- Νεωτερισμός: Η εφαρμογή νέων στρατηγικών, που δεν έχουν εφαρμοστεί ξανά στο παρελθόν με σκοπό τον αιφνιδιασμό του αντιπάλου.

1.4 Συνδρομή των στρατιωτικών επιχειρήσεων

Με το παρόν πόνημα δεν θα επιχειρήσουμε να αναλύσουμε την υψηλή στρατηγική των υπερδυνάμεων των εξεταζόμενων χρονικών περιόδων στο σύνολό της, αλλά τη συνδρομή της διάστασης της στρατιωτικής στρατηγικής στις άλλες διαστάσεις της υψηλής στρατηγικής που εφάρμοσαν, τόσο στα θέατρα πολέμου όσο και στις περιοχές που δεν απαιτούνταν πολεμικές επιχειρήσεις (πίνακας 1).

Πίνακας 1 Δομή συγκριτικής ανάλυσης : Συνδρομή στρατιωτικών επιχειρήσεων στις άλλες διαστάσεις της υψηλής στρατηγικής

ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΥΨΗΛΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ			
ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ	→	ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΙΕΘΝΗΣ ΝΟΜΙΜΟΠΟΙΗΣΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ	ΠΟΛΕΜΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ
		ΙΔΕΕΣ - ΑΡΧΕΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΔΗΜΟΣΙΑ ΑΓΑΘΑ	ΕΙΡΗΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

2 ΟΙ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΒΕΛΙΣΑΡΙΟΥ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΥΨΗΛΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ ΤΟΥ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ

2.1 Γενική Περιγραφή της Κατάστασης

Κατά τη διάρκεια της βασιλείας του Ιουστινιανού το Βυζάντιο ή η Ανατολική Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία όπως ήταν γνωστή, επεκτάθηκε δυτικά κατακτώντας τη Βόρεια Αφρική, την Ιταλία και την Νότια Ισπανία σε μία προσπάθεια ανασύστασης της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας²⁸. Την περίοδο αυτή ο Βελισάριος μετεξέλιξε την οργάνωση του Βυζαντινού στρατού, συνδύασε νέες τεχνικές που προέκυψαν από τα συμπεράσματα των μαχών με τους «*βάρβαρους*» και καθιέρωσε μία νέα στρατηγική, αυτή του συνδυασμού της στρατηγικής επιθέσεως και της τακτικής άμυνας²⁹, η εξέλιξη της οποίας βοήθησε την αυτοκρατορία να αντισταχθεί σε πολυάριθμους αντιπάλους τους επόμενους αιώνες, όταν η υπόλοιπη Ευρώπη ζούσε τη μαύρη περίοδο του μεσαίωνα.

Σύμφωνα με τους όρους ισορροπίας ισχύος του Hedley Bull³⁰, θα μπορούσαμε να κατατάξουμε το διεθνές περιβάλλον της εποχής του Ιουστινιανού, σε περιβάλλον «*σύνθετης*» ή «*πολυμερούς*» ισορροπίας μεταξύ πολλών δυνάμεων, οι οποίες δεν ήταν κατ' ανάγκη ισοδύναμες και με απουσία «*υπεροχής*» μίας εξ' αυτών. Το Βυζάντιο και η Περσία, σίγουρα αποτελούσαν τους κύριους πόλους του συστήματος αλλά και οι Ούννοι, οι Γότθοι (Οστρογότθοι και Βησιγότθοι), οι Βάνδαλοι και οι Φράγκοι μπορούσαν να παίξουν καθοριστικό ρόλο στη δημιουργία ισορροπιών. Σε αυτούς αργότερα ήρθαν να προστεθούν οι Λομβαρδοί στην Ιταλία και οι Άβαροι στη Βαλκανική.

Η απουσία υπεροχής φαίνεται από το γεγονός ότι κανένας από τους κυρίαρχους πόλους (Βυζάντιο – Περσία) δεν κατάφερε να επιβληθεί στον αντίπαλό του, ενώ η σύνθετη μορφή της ισορροπίας αποδεικνύεται από τις εξισορροπητικές ενέργειες (εξωτερική εξισορρόπηση) μεταξύ όλων των αντιπάλων, με τη σύναψη συμμαχιών και συμφωνιών. Σε ότι αφορά το Βυζάντιο, η ισορροπία ισχύος αρκετές φορές ήταν «*υποκειμενική*», αφού ο Ιουστινιανός δεν αντιμετώπισε απειλητικές καταστάσεις με τις απαιτούμενες δυνάμεις, με αποτέλεσμα να χάσει εδάφη ή συμμάχους, με χαρακτηριστικότερη τη λανθασμένη αίσθηση επίλυσης του προβλήματος των περσών με την «*απέραντη ειρήνη*» του 532³¹,

²⁸ *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, Τόμος Ζ, *Βυζαντινός Ελληνισμός – Πρωτοβυζαντινοί Χρόνοι*, (Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών, 2000), σελ.154.

²⁹ Hart, Liddell B.H., *Strategy*, (London: Faber& Faber Ltd., 1967), σελ.53.

³⁰ Bull, Hedley, *Η Αναρχή Κοινωνία*, (Αθήνα: Ποιότητα, 2007), σελ. 148-152, 160-165.

³¹ *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, Τόμος Ζ, *Βυζαντινός Ελληνισμός – Πρωτοβυζαντινοί Χρόνοι*, (Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών, 2000), σελ.161.

ενώ στις περισσότερες περιπτώσεις ήταν «προσχεδιασμένη», αφού η επιθετική πολιτική του Βυζαντίου στο υψηλό στρατηγικό επίπεδο ήταν εκούσια, διατηρώντας στις περισσότερες περιπτώσεις την πρωτοβουλία των ενεργειών.

Παρά το γεγονός ότι περιφερειακά εδάφη χάνονταν και κατακτιόνταν εκ νέου, ο πυρήνας των πηγών ισχύος της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας δεν μπορούσε να προσβληθεί αποτελεσματικά από τους αντιπάλους της. Σε αντίθεση με τη Δυτική Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία όλες οι επαρχίες ήταν κοντά σε επαπειλούμενα σύνορα και έτσι τα εσωτερικά εδάφη της αυτοκρατορίας δεν διέθεταν στρατηγικό βάθος. Η διατήρηση των πηγών ισχύος, ανέπαφων, οδήγησε όχι μόνο στη διατήρηση της αυτοκρατορίας για άλλους 4 αιώνες, αλλά και στην ακμή των αρχών του 11^{ου} αιώνα, όπου η αυτοκρατορία επεκτάθηκε γεωγραφικά και έφτασε το υψηλότερο σημείο της ισχύος της από την εποχή του Ιουστινιανού, ενώ κατάφερε στον τομέα της ασφάλειας να βρίσκεται σε καλύτερο επίπεδο.

Η επίτευξη αυτού του αντιφατικού αποτελέσματος οφείλεται στο ότι η Ανατολική Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, μακροπρόθεσμα, βασίστηκε περισσότερο στη χρήση «ήπιας ισχύος» και λιγότερο στη στρατιωτική, με αποτέλεσμα να καταφέρει να επιβιώσει σχεδόν 1000 χρόνια, παρά το γεγονός ότι είχε υποστεί ολέθριες ήττες. Οι εχθροί της αυτοκρατορίας μπορεί να επικρατούσαν του στρατού και του στόλου στη μάχη, αλλά δεν μπορούσαν να νικήσουν την υψηλή στρατηγική του Βυζαντίου³².

Για να προστατευτεί το τεράστιο μήκος των συνόρων και η έκταση της αυτοκρατορίας (για να τη διασχίσει κανείς από τις Ηράκλειες Στήλες μέχρι τον Καύκασο χρειαζόνταν 347 ημέρες³³), ο Ιουστινιανός εφάρμοσε ένα συνδυασμό στρατηγικών επιβιώσεως, με κυριότερα γνωρίσματα: 1) την προσπάθεια διατήρησης του status quo στα ανατολικά σύνορα με την Περσική Αυτοκρατορία, την Αρμενία και την Υπερκαυκασία, εφόσον δεν μπορούσε να επιφέρει το αποφασιστικό πλήγμα στον εχθρό για την ελαχιστοποίηση του κινδύνου, πράγμα που τον οδήγησε στον κατευνασμό του αντιπάλου και τη μεταφορά βαρών 2) την ανατροπή της πρότερης κατάστασης στη δύση με ανακατάληψη της Βόρειας Αφρικής, της Ιταλίας και της Ισπανίας³⁴, με ευρεία χρήση

³² Luttwak, Edward N., *Η Υψηλή Στρατηγική της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας*, (Αθήνα: Τουρίκη, 2009), σελ.33.

³³ Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος, *Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική: 6ος-11ος Αιώνας*, (Αθήνα: Ποιότητα, 2010), σελ.95.

³⁴ Ο Βελισάριος γνώρισε από κοντά και τα 5 μεγάλα μέτωπα. Δεν κατάφερε να συμμετάσχει μόνο σε επιχειρήσεις στην Ισπανία.

πολεμικών επιχειρήσεων και επιθετικής στρατηγικής 3) την συντηρητική αντιμετώπιση των Γότθων και των Ούννων που επιχειρούσαν να περάσουν κατά καιρούς το φυσικό σύνορο του Δούναβη, με ένα συνδυασμό άμυνας επί ευρέως μετώπου, άμυνας σε βάθος και άμυνας βασιζόμενης σε ισχυρά σημεία στηρίξεως³⁵, που υλοποιούνταν με την κατασκευή ή ανακατασκευή οχυρωματικών έργων στην περιοχή της Βαλκανικής χερσονήσου.

Σημαντικό νεωτερισμό αποτελεί και η εμφάνιση στρατιωτών στους οποίους παραχωρούνται εκτάσεις στα σύνορα της αυτοκρατορίας με σκοπό, αφενός να συμμετέχουν στην παραγωγή και στην παρουσία βυζαντινού πληθυσμού στις εσχατιές της αυτοκρατορίας, αφετέρου να πολεμήσουν για την αυτοκρατορία, με δεδομένο ότι οι στρατιώτες είναι πιο αποτελεσματικοί και πολεμούν με περισσότερο ηθικό όταν υπερασπίζονται τις εστίες τους. Η εμφάνιση μη μόνιμου στρατιωτικού σώματος με μόνιμη εγκατάσταση στα σύνορα, έδωσε τη δυνατότητα στην αυτοκρατορία να περιορίσει τον αριθμό των επαγγελματιών με μόνιμη ενασχόληση, που οδήγησε σε κατακόρυφη μείωση των στρατιωτικών εξόδων του προϋπολογισμού που αφορούσε στη μισθοδοσία, με ταυτόχρονη δημιουργία μίας δεξαμενής εφέδρων οι οποίοι συνέδραμαν τις αμυντικές κυρίως επιχειρήσεις του Βυζαντίου.

Πίνακας 2 Εκτιμώμενος Πληθυσμός και Μέγεθος Στρατού Βυζαντίου από το 284 έως το 565 μ.Χ³⁶

Έτος	Εκτιμώμενος Πληθυσμός (εκατομμύρια)	Στρατιώτες πλήρους απασχόλησης	Στρατιώτες μερικής απασχόλησης	Σύνολο στρατιωτών
284	19	253.000 (1,3%)	-	253.000(1,3%)
305	19	311.000(1,6%)	-	311.000(1,6%)
395	16,5	335.000(2,0%)	-	335.000(2,0%)
518	19,5	95.300(0,5%)	206.000(1,1%)	301.300(1,6%)
540	26	145.300(0,6%)	229.000(0,9%)	374.300(1,4%)
565	19,5 ³⁷	150.300(0,8%)	229.000(1,2%)	379.300(2,0%)

Ο Ιουστινιανός ως αυτοκράτορας έχει το πλεονέκτημα της συμμετοχής στη διοίκηση της αυτοκρατορίας στο πλευρό του θείου του Ιουστίνου Α' καθ' όλη τη διάρκεια

³⁵ Τα είδη αυτά της άμυνας εφαρμόζονται και στις σύγχρονες επιχειρήσεις με σκοπό την αλληλοεπικάλυψη των κενών που παρουσιάζουν μεταξύ τους όπως αναφέρεται και στο *Εγχειρίδιο Εκστρατείας 100-1, Επιχειρήσεις*, (Αθήνα: ΓΕΣ/ΔΕΠΙΧ, 2008), σελ.193 και 196-197.

³⁶ Τα στοιχεία του πίνακα προέρχονται από το βιβλίο του Warren Treadgold, *Byzantium and Its Army: 284-1081*, (California: Stanford University Press, 1995), σελ.162

³⁷ Η μείωση του πληθυσμού οφείλεται στην επιδημία πανώλης που ξέσπασε το 541 μ.Χ.

της βασιλείας του. Η έλλειψη μορφώσεως αλλά και η ηλικία του θείου του προς το τέλος της ζωής του, έδωσε στον Ιουστινιανό το προνόμιο της ουσιαστικής διοίκησης της αυτοκρατορίας πριν ακόμα αναλάβει ως νέος αυτοκράτορας³⁸.

Ως προσωπικότητα, ο Ιουστινιανός, δεν μπορεί να χαρακτηριστεί παρά μόνο ως αντιφατική: ακούραστος, οξύνοους, αδιαφιλονίκητος διεκδικητής του θρόνου, αδέσμευτος από συμβάσεις λόγω του γάμου του με τη Θεοδώρα³⁹ αλλά και ήπιων τόνων, άτολμος, προληπτικός, ζηλόφθων, φανατικός βένετος και διώκτης των μονοφυσιτών⁴⁰, ατομιστής, μεγαλοϊδεάτης, αυτοκράτορας που ακτινοβολούσε υπό το «δανεικό» φώς του Βελισάριου και του Τριβωνιανού⁴¹ και αδύναμος, πράγμα το οποίο έγινε ολοφάνερο κάτω από συνθήκες πανικού που προέκυψαν από τη Στάση του Νίκα το 532μ.Χ. Η κυρίαρχη μορφή της συζύγου του Αυτοκράτειρας Θεοδώρας ήταν αυτή που τον έπεισε να παραμείνει στην Κωνσταντινούπολη και να αντιμετωπίσει την κατάσταση ως αυτοκράτορας, λέγοντάς του ότι θα πρέπει να ταφεί με τον πορφυρό μανδύα, αν χάσει τη ζωή του κατά τη διάρκεια της στάσης, όπως αρμόζει σε έναν αυτοκράτορα.

Κανένας όμως δεν μπορεί να τον κατηγορήσει ότι δεν ήξερε να επιλέγει τους συνεργάτες εκείνους οι οποίοι θα υλοποιούσαν την υψηλή του προοπτική⁴². Ο Ιουστινιανός είχε ως όραμα να γραφτεί στην ιστορία ως «Μέγας»⁴³. Για να το επιτύχει αυτό θεωρούσε ότι θα έπρεπε να καταφέρει 4 στόχους. Την κωδικοποίηση των νόμων, την ανέγερση μεγαλόπρεπων κτισμάτων, την επέκταση της αυτοκρατορίας με κατάκτηση νέων εδαφών και την ενοποίηση της εκκλησίας υπό το ορθόδοξο δόγμα.

Για την επίτευξη των στόχων αυτών επέλεξε το Βελισάριο ως το πρόσωπό που θα υλοποιούσε την επέκταση της Αυτοκρατορίας με στρατιωτικά μέσα, τον Ιωάννη Καππαδόκη για την υλοποίηση της συλλογής οικονομικών πόρων, τον Τριβωνιανό για την κωδικοποίηση του συνόλου των νόμων σε όλη την επικράτεια και την οργάνωση του Ρωμαϊκού Δικαίου, με την συγγραφή των 12 βιβλίων του Ιουστινιανείου Κώδικα (Codex Iustinianus), των 50 βιβλίων του Πανδέκτη (Digestum), των 4 βιβλίων των Εισηγήσεων (Institutiones) και των επανεκδόσεων των 168 νόμων που εξέδωσε μέχρι τον θάνατό του,

³⁸ *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, Τόμος Ζ, *Βυζαντινός Ελληνισμός – Πρωτοβυζαντινοί Χρόνοι*, (Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών, 2000), σελ.154.

³⁹ Luttwak, Edward N., *Η Υψηλή Στρατηγική της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας*, (Αθήνα: Τουρίκη, 2009), σελ.139.

⁴⁰ Lord Mahon, *The Life of Belisarius*, (Pennsylvania: Westholme, 2006), σελ. 25.

⁴¹ Lord Mahon, *The Life of Belisarius*, (Pennsylvania: Westholme, 2006), σελ. 9.

⁴² *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, Τόμος Ζ, *Βυζαντινός Ελληνισμός – Πρωτοβυζαντινοί Χρόνοι*, (Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών, 2000), σελ.154-155.

⁴³ Εκτίμηση του Robert Graves, στο βιβλίο του, *Βελισάριος*, (Αθήνα: Τζηρίτα, 1958).

των Νεαρών (Novellae), οι οποίες ενσωματώνουν και μεγάλο μέρος θρησκευτικών κανόνων και τους Ανθέμιο από τις Τράλλεις και Ισίδωρο από τη Μίλητο για την κατασκευή της Αγίας Σοφίας και άλλων σημαντικών κτισμάτων⁴⁴.

Η επιλογή του Βελισάριου για την προσωπική του φρουρά δείχνει ότι ο νεαρός αξιωματικός είχε πολλά να προσφέρει⁴⁵. Η συνδρομή του Βελισάριου στην ενίσχυση της στρατιωτικής ισχύος του Βυζαντίου ήταν μνημειώδης. Κατάφερε να δημιουργήσει έναν αποτελεσματικότερο στρατό με τη χρήση ελάχιστων πόρων ισχύος. Οι βυζαντινοί σε σχέση με τους Ρωμαίους της ενωμένης αυτοκρατορίας δεν είχαν ποτέ αφθονία δυνάμεων. Είχαν δε να αντιμετωπίσουν αναρίθμητο αριθμό εχθρών για να υπερασπιστούν εδάφη που βρίσκονταν σε 3 ηπείρους⁴⁶. Γενικά η Υψηλή Στρατηγική του Βυζαντίου με την εκμετάλλευση των υπάρχοντων πηγών ισχύος παρήγαγε «*δυσανάλογα μεγαλύτερη ισχύ σε σχέση με τον αριθμό των στρατευμάτων που μπορούσε να συγκεντρώσει*»⁴⁷. Αυτό κατέστη δυνατό λόγω:

- Της «*τακτικής επανάστασης*»⁴⁸ που εισήχθη νωρίτερα μετά την καταστροφή της Αδριανούπολης το 378 μ.Χ., αλλά οριστικοποιήθηκε από το Βελισάριο με τη μετεξέλιξη της ρωμαϊκής λεγεώνας ως κύριο κλιμάκιο μάχης, από κατάφρακτο συμπαγές τμήμα πεζικού, σε ένα ευέλικτο εξοπλισμένο και θωρακισμένο τμήμα ιππικού, το σώμα των ιπποτοξοτών⁴⁹ με δυνατότητα εκτέλεσης έφπιπης τοξοβολίας σε συνδυασμό με θωράκιση^{50,51}, κατάλληλο για την υπεράσπιση τεραστίων εκτάσεων, το οποίο συνδύαζε την κινητή ισχύ πυρός και το ψυχολογικό αποτέλεσμα (shock power), όπως υιοθετήθηκαν ξεχωριστά «*από τους τοξότες-ιππείς των Ούννων και των Περσών και τους λογχοφόρους των Γότθων*»⁵². Θωράκιση στο κεφάλι και το στήθος έφεραν και τα άλογα τουλάχιστον των αξιωματικών και των επίλεκτων μονάδων⁵³. Η ιδέα αυτή εξελίχθηκε και προσαρμόστηκε στη διάρκεια των αιώνων έως και σήμερα με την χρήση των αρμάτων μάχης ή των

⁴⁴ Luttwak, Edward N., *Η Υψηλή Στρατηγική της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας*, (Αθήνα: Τουρίκη, 2009), σελ.139-141.

⁴⁵ Lord Mahon, *The Life of Belisarius*, (Pennsylvania: Westholme, 2006), σελ. 2.

⁴⁶ Luttwak, Edward N., *Η Υψηλή Στρατηγική της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας*, (Αθήνα: Τουρίκη, 2009), σελ.22.

⁴⁷ Luttwak, Edward N., *Η Υψηλή Στρατηγική της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας*, (Αθήνα: Τουρίκη, 2009), σελ.25.

⁴⁸ Luttwak, Edward N., *Η Υψηλή Στρατηγική της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας*, (Αθήνα: Τουρίκη, 2009), σελ.99.

⁴⁹ Βλυσίδου Β., Λαμπάκης Στ., Λεοντίνη Μ., Λουγγής Τ., *Βυζαντινά Στρατεύματα στη Δύση(5^{ος}- 11^{ος} Αιώνας)*, (Αθήνα: Ινστιτούτο Βυζαντινών Μελετών, 2008), σελ.39.

⁵⁰ Lord Mahon, *The Life of Belisarius*, (Pennsylvania: Westholme, 2006), σελ. 7.

⁵¹ Graves, Robert, *Βελισάριος*, (Αθήνα: Τζηρίτα, 1958), σελ 73.

⁵² Hart, Liddell B.H., *Strategy*, (London: Faber& Faber Ltd., 1967), σελ.40.

⁵³ Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος, *Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική: 6ος-11ος Αιώνας*, (Αθήνα: Ποιότητα, 2010), σελ.81.

επιθετικών ελικοπτέρων, τα οποία συνδυάζουν την ισχύ πυρός και την κίνηση, με το ψυχολογικό αποτέλεσμα⁵⁴.

Εικόνα 1 Ο στρατός του Ιουστινιανού 6ος Αιώνας μ.Χ. (Καλλιτεχνική απεικόνιση από το βιβλίο *Romano – Byzantine Armies 4th-9th Centuries*).

- Της συστηματικής εκπαίδευσης η οποία ήταν απαραίτητη για τη διατήρηση των ικανοτήτων κυρίως του (σχετικά) νέου σώματος των ιπποτοξοτών, αλλά και η εκπαίδευση σε επίπεδο μεγάλων σχηματισμών, γεγονός που αποκάλυπτε στο πεδίο της εκπαίδευσης και όχι στο πεδίο των μαχών, τα κενά σημεία, την «γύμνια των πάντων σε επίπεδο εκπαίδευσης και την πληθώρα των θεατρinισμών του πεδίου των παρελάσεων», όπως αναφέρει ο Luttwak⁵⁵, τα οποία έπρεπε να καλυφθούν πριν τη μάχη. Η δυσκολία της εκπαίδευσης των ιπποτοξοτών ήταν και αυτή που καθιστούσε τον αριθμό τους μικρό, στο επίπεδο των 5.000 ανδρών⁵⁶.

⁵⁴ Εγχειρίδιο Εκστρατείας 1-20, Τακτική Χρησιμοποίηση Επιθετικών Ε/Π, (Αθήνα: ΓΕΣ/ΔΑΣ, 2010), Τμήμα 2 σελ. 3.

⁵⁵ Luttwak, Edward N., *Η Υψηλή Στρατηγική της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας*, (Αθήνα: Τουρική, 2009), σελ.30.

⁵⁶ Βλυσίδου Β., Λαμπάκης Στ., Λεοντσίνη Μ., Λουγγής Τ., *Βυζαντινά Στρατεύματα στη Δύση(5^{ος}- 11^{ος} Αιώνας)*, (Αθήνα: Ινστιτούτο Βυζαντινών Μελετών, 2008), σελ.39.

- Της εφαρμογής της έμμεσης προσέγγισης των επιχειρήσεων, όταν δεν ήταν δυνατή η άμεση αντιπαράθεση και η επιδίωξη της αποτελεσματικής μάχης.
- Της εφαρμογής του αιφνιδιασμού στις περιπτώσεις που αυτό ήταν δυνατόν. Ο αιφνιδιασμός αυξάνει τη μαχητική ισχύ ενός τμήματος μέχρι και 5 φορές, λειτουργώντας ως πολλαπλασιαστής ισχύος.
- Της δημιουργίας ενός σώματος επιπέδου Στρατιάς από αποτελεσματικούς, επίλεκτους και αφοσιωμένους μαχητές, της «σωματοφυλακής», στην οποία συμμετείχαν οι καλύτεροι μαχητές όπως Ιλλυριοί και Θράκες, ακόμα και ηττημένοι αντίπαλοι όπως Γότθοι, Ούννοι, Ερούλοι ή Βάνδαλοι, δομημένη σε δύο κύρια σώματα: 1) τους *δορυφόρους* οι οποίοι ήταν ιεραρχικά ανώτεροι και 2) τους *υπασπιστές* πολυαριθμότερους και κατώτερους ιεραρχικά⁵⁷. Τη Στρατιά αυτή συντηρούσε ο Βελισάριος από την ιδιωτική του περιουσία. Για το λόγο αυτό ονομάζονταν και «*οίκος*» ή «*οικία*». Η σωματοφυλακή αυτή αποτελούσε τις «Ειδικές Δυνάμεις» της εποχής. Ο στρατός αυτός «*έδειχνε αριστοκρατικός μπροστά σε μία αρχαιότητα που καταρρέει*»⁵⁸, αποτελούμενος από μαχητές συνοδευόμενους από βοηθητικό προσωπικό (δούλους και υπηρέτες). Σωματοφυλακή είχαν και άλλοι αξιωματούχοι, αλλά αυτή του Βελισαρίου «*ήταν ανάλογη της εμβέλειας του αρχηγού και εργοδότη της*»⁵⁹. Η ισχύς της έγινε τόσο μεγάλη, ώστε ο Ιουστινιανός τη διέλυσε το 542⁶⁰.
- Της κατακόρυφης αύξησης της αποτελεσματικότητας ενός στρατεύματος, το οποίο σε πολλές περιπτώσεις θεωρούνταν ότι δεν θα είχε καμία τύχη, όπως στην περίπτωση της κατάκτησης της Βόρειας Αφρικής, συμπληρώνονταν από ένα δίκτυο επικοινωνιών, θαυμαστό για την εποχή του, μέσω του οποίου διανέμονταν οι πληροφορίες και εκδίδονταν οι διαταγές, αντίστοιχο με αυτό που σήμερα εξυπηρετεί τις

⁵⁷ «Ένας δορυφόρος αντιστοιχεί σε 40-50 υπασπιστές... ενώ οι δορυφόροι διοικούν τμήματα μικρότερα των 1000 ανδρών», Βλυσίδου Β., Λαμπάκης Στ., Λεοντσίνη Μ., Λουγγής Τ., *Βυζαντινά Στρατεύματα στη Δύση (5^{ος}-11^{ος} Αιώνας)*, (Αθήνα: Ινστιτούτο Βυζαντινών Μελετών, 2008), σελ.88.

⁵⁸ Βλυσίδου Β., Λαμπάκης Στ., Λεοντσίνη Μ., Λουγγής Τ., *Βυζαντινά Στρατεύματα στη Δύση (5^{ος}-11^{ος} Αιώνας)*, (Αθήνα: Ινστιτούτο Βυζαντινών Μελετών, 2008), σελ.50,51,54,56.

⁵⁹ Βλυσίδου Β., Λαμπάκης Στ., Λεοντσίνη Μ., Λουγγής Τ., *Βυζαντινά Στρατεύματα στη Δύση (5^{ος}-11^{ος} Αιώνας)*, (Αθήνα: Ινστιτούτο Βυζαντινών Μελετών, 2008), σελ.86.

⁶⁰ Βλυσίδου Β., Λαμπάκης Στ., Λεοντσίνη Μ., Λουγγής Τ., *Βυζαντινά Στρατεύματα στη Δύση (5^{ος}-11^{ος} Αιώνας)*, (Αθήνα: Ινστιτούτο Βυζαντινών Μελετών, 2008), σελ.105.

ανάγκες της Διοικήσεως Ελέγχου Επικοινωνιών και Πληροφοριών ή C³I (Command Control Communication & Intelligence)⁶¹.

- Της προσαρμογής των στρατηγικών αναλόγως των ικανοτήτων των αντιπάλων. Μάχη εκ τους σύνεγγυς με τους Πέρσες που ήταν ικανότατοι τοξοβόλοι χωρίς όμως δόρατα, μάχη εξ' αποστάσεως με τους βαριά οπλισμένους, χωρίς τόξα και ικανότητα μεμακρυσμένων πληγμάτων, Βάνδαλους, Γότθους, Λομβαρδούς και Ούννους, στρατηγική της καμένης γης για τους νομάδες της στέπας, αλλά και τους Φράγκους που είχαν μεγάλες ανάγκες σε νομή για τα ζώα τους και μάχη σώμα με σώμα και συνδυασμένες χερσαίες και ναυτικές επιχειρήσεις, εξαγορά ντόπιων φυλών, καταστροφή των βάσεων εξορμήσεως, ενέδρες κατά των Σλάβων που εφάρμοζαν τακτικές ανταρτοπολέμου από διασπαρμένες βάσεις.

- Των πρωτότυπων και ευφάνταστων στρατηγημάτων που εφάρμοσε και τα οποία αποτελούσαν πολλαπλασιαστές ισχύος⁶², χαρίζοντας του εντυπωσιακές νίκες όπως στην κατάληψη της Νεάπολης ή την «οικονομικότερη νίκη της ιστορίας» στο Κάσερμιχ (Ευρωπό), της Μεσοποταμίας.

- Της ικανότητας του Βελισάριου στην αποκατάσταση των δεσμών και της πειθαρχίας του στρατεύματος που άλλοτε βασιζόνταν στον τιμητικό τίτλο του «ρωμαίου στρατιώτη»⁶³ και που με τις πολλαπλές αναμίξεις στην προέλευση των στρατιωτών, είχε αρχίσει να ξεθωριάζει⁶⁴.

- Η μελέτη αυτή θα ήταν ημιτελής εάν δεν αναφερόμαστε στην εμβληματική προσωπικότητα και ακτινοβολία του Βελισάριου, η οποία λειτουργούσε αποφασιστικά, αναγκάζοντας πόλεις να παραδοθούν ή μάχες να κερδηθούν, πριν ακόμα από την έναρξή τους.

Οι δυνάμεις που διοικούσε ο Βελισάριος αποτελούσαν τον έναν από τους δύο πυλώνες των στρατιωτικών δυνάμεων που υπερασπίζονταν την αυτοκρατορία: τον πυλώνα του τακτικού στρατού, καταλαμβάνοντας κεντρική θέση στην αυτοκρατορία ως εφεδρεία, με ικανότητα ταχύτατης μετακίνησης τόσο στην ξηρά όσο και στην θάλασσα (λόγω του πλούσιου οδικού δικτύου και του τεράστιου για την εποχή στόλου της, του

⁶¹ Leonhard, Buchanan, Hillman, Nolen, & Galpin, «A Concept for Command and Control», *Johns Hopkins Apl Technical Digest*, Vol. 29, Number 2, 2010.

⁶² Luttwak, Edward N., *Η Υψηλή Στρατηγική της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας*, (Αθήνα: Τουρίκη, 2009), σελ.135.

⁶³ Βλυσίδου Β., Λαμπάκης Στ., Λεοντίνη Μ., Λουγγής Τ., *Βυζαντινά Στρατεύματα στη Δύση(5^{ος}- 11^{ος} Αιώνας)*, (Αθήνα: Ινστιτούτο Βυζαντινών Μελετών, 2008), σελ.86.

⁶⁴ Lord Mahon, *The Life of Belisarius*, (Pennsylvania: Westholme, 2006), σελ. 8.

πολύπλοκου δικτύου υποδομών αποτελούμενου από αποθήκες, βιοτεχνίες κατασκευής οπλισμού, χρηματικών διαχειρίσεων και πάσης φύσεως επιμελητειών, μπορούσε να υποστηρίξει τη μετακίνηση των στρατευμάτων οπουδήποτε⁶⁵), γεγονός που προσέδιδε ευκαμψία, δυνατότητα δηλαδή αντιμετώπισης πολλαπλών αντιπάλων και απρόσμενων καταστάσεων με επιτυχία, αλλά και δυνατότητα ελιγμού⁶⁶, η οποία μεταφράζεται σε δυνατότητα επιλογής του χρόνου, του τόπου αλλά και της διάταξης με την οποία θα εισέλθει στον αγώνα υπό τις ευνοϊκότερες συνθήκες⁶⁷. Ο άλλος πυλώνας της Βυζαντινής στρατηγικής άμυνας, η πολιτοφυλακή (*limitanei*), επάνδρωνε τα οχυρά⁶⁸ που προστάτευαν τους τοπικούς πληθυσμούς κατά τη διάρκεια των εχθρικών επιδρομών⁶⁹. Η κατανομή των στρατιωτικών δυνάμεων στα δύο αυτά σώματα φαίνεται στον Πίνακα 2 της σελίδας 12.

Ενίοτε πηγή στρατιωτικής ισχύος αποτελούσαν και οι *federati*, στρατιωτικά τμήματα, τα οποία διατίθεντο στην αυτοκρατορία από συμμαχικές δυνάμεις, συχνά αναξίοπιστα⁷⁰. Η σύγχρονη εκδοχή των *federati* είναι τα τμήματα των Νατοϊκών δυνάμεων που χαρακτηρίζονται *dedicated* ή *affiliated* και διατίθενται στη συμμαχία από τα κράτη μέλη (κ-μ).

Σε ότι αφορά τη διπλωματία, στο περίπλοκο σύστημα δημόσιας διοίκησης της αυτοκρατορίας δεν υπήρχε ξεχωριστό σώμα διπλωματών⁷¹, ούτε και «υπουργείο» που να επιλαμβάνεται θεμάτων εξωτερικών σχέσεων, όπως αυτό αναπτύχθηκε από τα μέσα τον 15^ο αιώνα⁷² στην Ιταλία, ενώ η λειτουργία αυτή ασκούνταν από αξιωματούχους παράλληλα με τα υπόλοιπα καθήκοντα που τους είχαν ανατεθεί. Η κατάκτηση τεράστιων εκτάσεων προκαλούσε φόβο και αύξηση της διεθνούς νομιμοποιητικής ισχύος της αυτοκρατορίας, οπότε μετά από εντυπωσιακές νίκες η διπλωματία ήταν αρκετή για να πετύχει ανάσχεση ή τουλάχιστον διατήρηση της πρότερης κατάστασης. Η συνδρομή των επιχειρήσεων του Βελισάριου εξυπηρέτησε αυτή ακριβώς τη λειτουργία της διπλωματίας.

⁶⁵ Whitby, Michael, *Rome at War: AD 293-696*, (London: Osprey Publishing Ltd., 2002), σελ.24.

⁶⁶ *Εγχειρίδιο Εκστρατείας ΕΕ 100-1, Επιχειρήσεις*, (Αθήνα: ΓΕΣ/ΔΕΠΙΧ, 2008), σελ.51.

⁶⁷ Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος, *Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική: 6ος-11ος Αιώνας*, (Αθήνα: Ποιότητα, 2010), σελ.82.

⁶⁸ Lord Mahon, *The Life of Belisarius*, (Pennsylvania: Westholme, 2006), σελ. 8.

⁶⁹ Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος, *Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική: 6ος-11ος Αιώνας*, (Αθήνα: Ποιότητα, 2010), σελ.80.

⁷⁰ Lord Mahon, *The Life of Belisarius*, (Pennsylvania: Westholme, 2006), σελ. 7-8.

⁷¹ Luttwak, Edward N., *Η Υψηλή Στρατηγική της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας*, (Αθήνα: Τουρίκη, 2009), σελ.25-26.

⁷² Bull, Hedley, *Η Αναρχη Κοινωνία*, (Αθήνα: Ποιότητα, 2007), σελ.218.

Η εντυπωσιακή αυτή αναλογία της (αυξημένης) αποτελεσματικότητας των δυνάμεων ως προς το (μικρό) μέγεθός τους, ήταν, όπως θα φανεί και στην ανάλυση της οικονομικής και όχι μόνο, προσφοράς των επιχειρήσεων του Βελισάριου στην υψηλή στρατηγική του Ιουστινιανού, ιδιαίτερα εντυπωσιακή. Χαρακτηριστική ήταν η τάση του Βελισάριου στη Διοίκηση και Έλεγχο (Command & Control, C2) μικρών, ευέλικτων και ταχικίνητων δυνάμεων. Του προκαλούσε μεγάλη απορία η οργάνωση τεράστιων στρατών όπως αυτός των Περσών στη Μάχη του Δάρας, όπου πριν τη μάχη αναρωτιόταν, «*πώς είναι δυνατόν ο πέρσης στρατηγός να διοικήσει ένα τόσο μεγάλο στράτευμα διπλάσιο σε μέγεθος από αυτό των βυζαντινών, της τάξης των 50.000 ανδρών;*⁷³. *Ενώ είναι λίγοι στρατηγοί αυτοί που μπορούν να διοικήσουν στη μάχη 40.000, είναι ακόμα λιγότεροι αυτοί που μπορούν να διοικήσουν 50.000*⁷⁴».

Ως ικανή προϋπόθεση για την επιτυχία της στρατιωτικής Υψηλής Στρατηγικής του Βυζαντίου την εποχή του Ιουστινιανού, μπορεί να θεωρηθεί η τακτική και επιχειρησιακή ανωτερότητα αλλά και η εκπαίδευση του στρατού του Βελισάριου, ως αναγκαία συνθήκη όμως θα πρέπει να αναφερθεί η συνθήκη ειρήνης που συνομολόγησε ο Ιουστινιανός με τους Σασσανίδες και ονομάστηκε «*απέραντη ειρήνη*», φανερώνοντας την προσδοκία του Ιουστινιανού να διαρκέσει επί μακρόν⁷⁵.

Ξεχωριστή αναφορά θα γίνει στην επέμβαση του Βελισάριου για την αποκατάσταση της τάξης στην Κωνσταντινούπολη κατά τη διάρκεια της «Στάσης του Νίκαια».

3 ΠΕΡΣΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

3.1 Γενική Κατάσταση

Η Περσία αποτελούσε το αντίπαλο δέος της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, που δεν μπόρεσε ποτέ να αποκτήσει την υπεροχή που απαιτούνταν για να την καθυποτάξει, αποτελώντας το «*κυριότερο εξωτερικό πρόβλημα*» του Βυζαντίου⁷⁶. Το πρόβλημα αυτό προέκυπτε από τα 650 χλμ μετώπου με την αυτοκρατορία των Σασσανιδών^{77, 78}.

⁷³ Lord Mahon, *The Life of Belisarius*, (Pennsylvania: Westholme, 2006), σελ. 17.

⁷⁴ Graves, Robert, *Βελισάριος*, (Αθήνα: Τζηρίτα, 1958), σελ.129.

⁷⁵ Luttwak, Edward N., *Η Υψηλή Στρατηγική της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας*, (Αθήνα: Τουρίκη, 2009),σελ.135-136.

⁷⁶ Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος, *Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική: 6ος-11ος Αιώνας*, (Αθήνα: Ποιότητα, 2010), σελ.71.

⁷⁷ Luttwak, Edward N., *Η Υψηλή Στρατηγική της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας*, (Αθήνα: Τουρίκη, 2009),σελ.23.

Οι επιθέσεις των νομαδικών φυλών της στέπας κρατούσαν την Περσία απασχολημένη. Παρόλα αυτά μπορούσε σε περιόδους ύφεσης της νομαδικής απειλής, ως αναθεωρητική δύναμη, να συσσωρεύσει αρκετά στρατεύματα για την αμφισβήτηση της κατάστασης στα βυζαντινοπερσικά σύνορα. Από την άλλη μεριά η Περσία συνήθιζε να εξισορροπεί εξωτερικά την βυζαντινή απειλή με τη βοήθεια των Αράβων και του βασιλιά τους Αλαμούνδαρου, πλην ορισμένων αραβικών φυλών που συνασπίζονταν στο πλευρό του Βυζαντίου. Παρά τη στρατηγική του κατευνασμού που εφάρμοζε το Βυζάντιο κατά τη διάρκεια της ηγεμονίας του Ιουστινιανού, ο Βελισάριος χρειάστηκε να επέμβει δύο φορές, το 527 – 532 και οκτώ χρόνια αργότερα το 540 – 541 μ.Χ.⁷⁹.

Η παρουσία του Βελισάριου στις ανατολικές εσχατιές της αυτοκρατορίας, είχε ξεκινήσει νωρίτερα, με δύο επιχειρήσεις διάσωσης καταδιωκόμενων πολιτών από την επαρχία της Περσαρμενίας. Η πρώτη ήταν επιτυχής, όχι όμως και η δεύτερη. Το γεγονός αυτό, δεν εμπόδισε το Βελισάριο να εφαρμόσει στρατηγικές οι οποίες κίνησαν το ενδιαφέρον του Αυτοκράτορα, ο οποίος τον διόρισε αρχικά διοικητή της συνοριακής πόλη του Δάρας και στη συνέχεια Αρχιστράτηγο της Ανατολής⁸⁰.

Γενικότερα η προσέγγιση των σχέσεων με την Περσία εκτός από την άμεση παράμετρό της κατά τη διάρκεια των Βυζαντινοπερσικών πολέμων είχε και μία έμμεση συνιστώσα οικονομικού, πολιτικού ή θρησκευτικού ελέγχου, η οποία επιβάλλονταν από την πραγματικότητα της μη απόκτησης υπεροχής έναντι των Περσών, γεγονός που θα μπορούσε να καταστήσει τους βυζαντινούς, τους αδιαφιλονίκητους κυρίαρχους της Ανατολής. Ο ρόλος των επιχειρήσεων του Βελισάριου ήταν σημαντικός και στην Ανατολή, άλλα δεν υποστήριξε την υψηλή στρατηγική του Ιουστινιανού σε τέτοιο βαθμό όπως στη Δύση, με αποτέλεσμα μετά την εξισορρόπηση του μετώπου με στρατιωτική ισχύ, να χρησιμοποιηθούν οι άλλες διαστάσεις της υψηλής στρατηγικής για να αποσοβηθεί ο περσικός κίνδυνος.

Οι περσικοί πόλεμοι επαναλήφθηκαν το 540-541μ.Χ., όταν σε μία εξαιρετικής σύλληψης κίνηση εξωτερικής εξισορρόπησης, ο βασιλιάς των Γόθων Ουίττιγκις, πείθει τον πέρση βασιλιά Χοσρόη να επιτεθεί εναντίον των ανατολικών συνόρων της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, με κύριο σκοπό την ανόρθωση του γοήτρου της Περσικής

⁷⁸ Luttwak, Edward N., *Η Υψηλή Στρατηγική της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας*, (Αθήνα: Τουρίκη, 2009), σελ.89.

⁷⁹ *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, Τόμος Ζ, *Βυζαντινός Ελληνισμός – Πρωτοβυζαντινοί Χρόνοι*, (Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών, 2000), σελ.179.

⁸⁰ Lord Mahon, *The Life of Belisarius*, (Pennsylvania: Westholme, 2006), σελ. 15,16.

Αυτοκρατορίας⁸¹. Αποτέλεσμα αυτών των επιθέσεων ήταν η καταστροφή της Αντιόχειας πριν τη σύναψη ειρήνης, αλλά κυρίως η «οικονομικότερη νίκη της ιστορίας»⁸² σύμφωνα με τον Liddell Hart, στο Κάσερμικ (Ευρωπό)της Μεσοποταμίας⁸³, όπου ο Βελισάριος έχοντας ανακληθεί από το μέτωπο της Ιταλίας μεταβαίνει στο περσικό μέτωπο, ανακαλείται ξανά στην Κωνσταντινούπολη και αφού πολέμησε τους Ούννους Κουτριγούρους στη Βαλκανική Χερσόνησο, επιστρέφει στο ανατολικό μέτωπο όπου παραπλανεί τους πέρσες απεσταλμένους για το μέγεθος του στρατού που διαθέτει, με αποτέλεσμα ο πολυπληθέστερος περσικός στρατός να αποχωρήσει χωρίς μάχη⁸⁴. Προφανώς η έκβαση θα ήταν διαφορετική εάν δεν είχε επενεργήσει στην περσική αντίληψη το ειδικό βάρος του Βελισάριου και των κατορθωμάτων του στρατού του⁸⁵.

3.2 Οικονομική Διάσταση

Οι επιχειρήσεις στο περσικό μέτωπο δεν απέδωσαν κάποιο άμεσο οικονομικό όφελος για την αυτοκρατορία. Εμμέσως υπήρχε οικονομικό αντίκτυπο, αφού η αυτοκρατορία έκτοτε τηρούσε τα λιγότερα δυνατά στρατεύματα σε αυτό το μέτωπο, αλλά ταυτόχρονα απαλλάχθηκε και από τη δουλεία της προστασίας των βορειοανατολικών συνόρων, στις Πύλες του Καυκάσου, έναντι των φυλών της ασιατικής στέπας, δουλεία η οποία είχε αποδειχθεί κοστοβόρα, λόγω του δύσβατου του εδάφους και της μεγάλης αποστάσεως από τα κέντρα εμπορίου της αυτοκρατορίας που μπορούσαν να παρέξουν τα εφόδια για τη συντήρηση των στρατευμάτων.

Η οικονομία που επετεύχθη σε όλα τα επίπεδα και η εξασφάλιση των απαραίτητων πόρων και πηγών ισχύος μαρτυρείται από την απόφαση του Ιουστινιανού να εκστρατεύσει κατά των Βανδάλων (ή Βανδήλων⁸⁶) για την αποκατάσταση στο θρόνο του συμμάχου του Χιλδέριχου που ανατράπηκε και φυλακίστηκε βίαια τον Γελήμερο.

3.3 Διεθνής Νομιμοποίηση

Η πρώτη νίκη του Βελισάριου στο Δάρας, είχε ένα τεράστιο ηθικό αποτέλεσμα, το οποίο προσδιόρισε και τα αποτελέσματα των υπολοίπων μαχών στην Ανατολή, αφού οι

⁸¹ *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, Τόμος Ζ, *Βυζαντινός Ελληνισμός – Πρωτοβυζαντινοί Χρόνοι*, (Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών, 2000), σελ.179.

⁸² Hart, Liddell B.H., *Strategy*, (London: Faber& Faber Ltd., 1967), σελ.49.

⁸³ Hart, Liddell B.H., *Οι Μεγάλοι Πόλεμοι της Ιστορίας*, (Αθήνα: Ευρώπη), σελ.81-82.

⁸⁴ Lord Mahon, *The Life of Belisarius*, (Pennsylvania: Westholme, 2006), σελ. 153.

⁸⁵ Προκόπιος, *Ιστορία των Πολέμων*, Τόμος Β' σελ. 242-248.

⁸⁶ *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, Τόμος Ζ, *Βυζαντινός Ελληνισμός – Πρωτοβυζαντινοί Χρόνοι*, (Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών, 2000), σελ.170.

Πέρσες στις επόμενες αψιμαχίες δεν τόλμησαν να αμφισβητήσουν ανοικτά την υπεροπλία των βυζαντινών, ενώ ταυτόχρονα δέχτηκαν ένα ισχυρό πλήγμα στην εμπιστοσύνη που έδειχναν στη στρατιωτική τους ισχύ, αίσθημα συνοδευόμενο από απογοήτευση και θυμό. Για το λόγο αυτό αλλά και λόγω της ανασφάλειας που ένοιωθε ο νέο-ανακηρυχθείς διάδοχος του Κοβάδη, έσπευσε να συνομολογήσει συνθήκη ειρήνης – της «απέραντης ειρήνης» – με τον Ιουστινιανό, με αντάλλαγμα την διαφύλαξη από τους Πέρσες των Πυλών του Καυκάσου έναντι ενός υψηλού τιμήματος σε χρυσό - 11.000 λίβρες χρυσού⁸⁷ έναντι των 6.000 λιβρών που είχαν προσφερθεί ετησίως στον Αττίλα - και την τήρηση ελάχιστων δυνάμεων στα ανατολικά σύνορα από τους βυζαντινούς, γεγονός που εξυπηρετούσε τις προσδοκίες του Ιουστινιανού για απεμπλοκή από το περσικό μέτωπο και εξασφάλιση των απαραίτητων στρατευμάτων με σκοπό την επέκταση της αυτοκρατορίας προς τα δυτικά.

3.4 Διπλωματία

Οι επιτυχίες του Βελισάριου κατά τους πρώτους περσικούς πολέμους οδήγησαν σε διαπραγματεύσεις, οι οποίες κατέληξαν στην υπογραφή συνθήκης ειρήνης, της ονομαζόμενης «απέραντης ειρήνης». Οι βυζαντινοί πρέσβεις δεν είχαν να διανύσουν αχανείς ανεξέλεγκτες και άγονες εκτάσεις, ούτε να διαπραγματευτούν με φυλές οι οποίες δεν είχαν ακούσει ποτέ για την ασυλία των πρεσβευτών, αλλά απολάμβαναν μια ασυλία προερχόμενη από εθιμικό δίκαιο σε ένα οργανωμένο βασίλειο, ακόμα και αν αυτό ήταν εντελώς εχθρικό.

Μετά τον δεύτερο βυζαντινοπερσικό πόλεμο υπεγράφη συνθήκη 50ετούς διάρκειας, η οποία έθετε συγκεκριμένες ρήτρες, μεταφράστηκε και στα ελληνικά και στα περσικά μετά από μακροχρόνιες και σκληρές διαπραγματεύσεις, ενώ απαιτούνταν και γραπτή επικύρωση από τον αυτοκράτορα και τον βασιλιά με επίσημες επιστολές. Τα κείμενα ανταλλαχτήκαν αφού σφραγίστηκαν, τόσο από τους πρέσβεις όσο και από τους διερμηνείς⁸⁸. Η διαδικασία ήταν πολύ επαγγελματική αν και δεν υπήρχαν επαγγελματίες διπλωμάτες την εποχή εκείνη.

3.5 Ιδέες – Αρχές - Πολιτισμός

Για πρώτη φορά ο Βελισάριος επιδεικνύει την προτίμησή του στην ειρηνική διευθέτηση των διαφορών, όταν αιφνιδιάζοντας τους Πέρσες και τους Άραβες συμμάχους

⁸⁷ Lord Mahon, *The Life of Belisarius*, (Pennsylvania: Westholme, 2006), σελ. 23.

⁸⁸ Luttwak, Edward N., *Η Υψηλή Στρατηγική της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας*, (Αθήνα: Τουρίκη, 2009), σελ.174.

τους, υπό τον Αλμουνδάρo, γνωρίζει ότι έχει το τακτικό πλεονέκτημα λόγω της ταχύτητάς του και της μεγάλης αποστάσεως που έπρεπε να διανύσουν οι αντίπαλοι για να επιστρέψουν σε φίλιο έδαφος μέσω της ερήμου, προσαυξημένο λόγω του αιφνιδιασμού και δεν επιθυμεί την εμπλοκή σε μάχη, αλλά αφήνει δρόμο διαφυγής στους αντιπάλους προκειμένου να μην αναγκαστούν να πολεμήσουν μέχρις εσχάτων⁸⁹, μία τεχνική που εφάρμοσε πολλές φορές⁹⁰.

Η τεχνική αυτή συνοδεύονταν από τον πρέποντα σεβασμό προς τους αντιπάλους και εκδηλώνονταν με την απουσία προκλητικών ενεργειών. Για το λόγο αυτό τιμώρησε τον Σουνίκα, επικεφαλής της εμπροσθοφυλακής, ο οποίος παρά τις αντίθετες διαταγές που έλαβε από τον ίδιο, παρενόχλησε τμήματα του αραβοπερσικού στρατού και συνέλαβε αιχμαλώτους.

Η συμπεριφορά αυτή αποτέλεσε το «σήμα κατατεθέν» του Βελισάριου, παρά το γεγονός ότι κατηγορήθηκε για δειλία, ειδικά κατά τη διάρκεια της δεύτερης αυτής εμπλοκής με τους πέρσες, παραδόξως, από αυτούς που τον εγκατέλειψαν πρώτοι όταν τον εξανάγκασαν να επιτεθεί και η μάχη πήρε άσχημη τροπή!!! Οι αρχές που υπηρέτησε ο Βελισάριος οδήγησαν σε έναν «στρατιωτικό πολιτισμό», που έγινε αποδεκτός από τους περισσότερους αντιπάλους του.

3.6 Δημόσια Αγαθά

Η αποτυχημένη επιχείρηση του Αναστάσιου εναντίον των περσών του Κοβάδ, με την καταστροφική για τους βυζαντινούς αποστολή ενός σεβαστού εκστρατευτικού σώματος 52.000 στρατιωτών στις ανατολικές επαρχίες της αυτοκρατορίας⁹¹, είχε υποβαθμίσει σοβαρά την εικόνα της αυτοκρατορίας που μπορεί να προστατεύσει τους συμμάχους της, αφού δεν μπορούσε να προστατεύσει τις παραμεθόριες πόλεις της ίδιας. Η εικόνα αυτή αντιστράφηκε άρδην μετά την πρώτη νίκη των αυτοκρατορικών στρατευμάτων στο Δάρας το 530 μ.Χ⁹², μετά από πολλά χρόνια και τις επιτυχημένες επιχειρήσεις του Βελισάριου στην ανατολή.

⁸⁹ Lord Mahon, *The Life of Belisarius*, (Pennsylvania: Westholme, 2006), σελ. 20,21.

⁹⁰ Graves, Robert, *Βελισάριος*, (Αθήνα: Τζηρίτα, 1958), σελ 135.

⁹¹ Lord Mahon, *The Life of Belisarius*, (Pennsylvania: Westholme, 2006), σελ. 12.

⁹² *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, Τόμος Ζ, *Βυζαντινός Ελληνισμός – Πρωτοβυζαντινοί Χρόνοι*, (Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών, 2000), σελ.160.

3.7 Συμπεράσματα Περσικών Πολέμων

Στο ανατολικό μέτωπο ο Βελισάριος παρουσιάζεται και ως νέος αξιωματικός και ως ώριμος στρατηγός, μετά την ανάκλησή του από την Ιταλία. Οι βασικές αρχές του αιφνιδιασμού, της ταχύτητας, της διοίκησης μικρών και ευέλικτων καλά εκπαιδευμένων μονάδων που υιοθετήθηκαν στον Α΄ Περσικό πόλεμο, έχουν δοκιμαστεί στην Αφρική και την Ιταλία και παραμένουν αναλλοίωτες. Αυτό που διαφοροποιεί την παρουσία του Βελισάριου κατά την επιστροφή του το 540 μ.Χ, είναι η φήμη των κατορθωμάτων του, μετά από 12 χρόνια επιτυχούς πορείας στα πεδία των μαχών. Η φήμη του πλέον προηγείται της φυσικής του παρουσίας. Οι επιχειρήσεις επιρροής (υπό το σύγχρονο πρίσμα) κάνουν την εμφάνισή τους.

4 ΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΝΙΚΑ

Η κατ' εξακολούθηση προκλητική στάση του Ιουστινιανού υπέρ των Βένετων με αυστηρές ποινές που μεταφράζονταν σε θανάτωση ή φυλάκιση των οπαδών των Πράσινων, ήταν η αφορμή για το ξέσπασμα ταραχών στην Κωνσταντινούπολη το βράδυ της 13ης Ιανουαρίου του 532 μ.Χ., από το σύνολο των οπαδών που ζητούσαν την απελευθέρωση των συντρόφων τους, ξεχνώντας τις μεταξύ τους έριδες και αψιμαχίες.

Η προσπάθεια του Ιουστινιανού να κατευνάσει τα πνεύματα με την παρουσία του στον ιππόδρομο, κρατώντας τα Ευαγγέλια στα χέρια και δίνοντας υποσχέσεις για καθαίρεση του Ιωάννη του Καππαδόκη και του Τριβωνιανού, οι οποίοι δεν ήταν καθόλου δημοφιλείς μεταξύ των στασιαστών, δεν είχαν κανέναν αποτέλεσμα, αναγκάζοντάς τον να βρει καταφύγιο ξανά μέσα στο παλάτι.

Η αποφασιστικότητα της Θεοδώρας που προτιμούσε να πεθάνει ως αυτοκράτειρα και όχι να ζήσει ως εξόριστη, οι σταδιακές διαρροές των Βένετων από τις εχθροπραξίες, αφού είδαν ότι οι Πράσινοι προσπαθούσαν να ανακηρύξουν δικό τους αυτοκράτορα τον ανιψιό του Αναστάσιου, Υπάτιο, με αποτέλεσμα να διαβλέπουν την απώλεια των προνομίων που τους παρείχε ο Ιουστινιανός, αλλά κυρίως η αποφασιστικότητα του Βελισάριου, που με μία χούφτα βετεράνους στρατιώτες σε συνδυασμό με μία κυκλωτική κίνηση του Μούντου, εγκλώβισαν τους Πράσινους στον Ιππόδρομο και ξεκίνησαν τον

αφανισμό τους που ολοκληρώθηκε με 30.000 νεκρούς⁹³, αποκατέστησαν την εσωτερική τάξη και νομιμότητα και έσωσαν τον θρόνο του Ιουστινιανού.

Η εμπλοκή αυτή του Βελισάριου είχε άμεσο αποτέλεσμα στην αποκατάσταση της εσωτερικής τάξης της αυτοκρατορίας, η οποία αποτελεί μία από τις διαστάσεις της υψηλής στρατηγικής του Βυζαντίου. Η πράξη αυτή ήταν μία πράξη υποταγής της στρατιωτικής ισχύος στην πολιτική εξουσία. Κατά τρόπο τραγικό αποκαταστάθηκε η νομιμότητα της εξουσίας του Ιουστινιανού με μία εμφύλια σφαγή, που έμεινε ανεξίτηλα συνδεδεμένη με την σχεδόν άψογη κατά τα άλλα ιστορία του Βελισάριου.

Οι υποδρομίες σταμάτησαν για αρκετά χρόνια και η εσωτερική τάξη δεν διασαλεύθηκε ποτέ ξανά όσο ήταν αυτοκράτορας ο Ιουστινιανός, βοηθώντας τον να ασχοληθεί με τα προβλήματα που προέκυπταν έξω από τα σύνορα της αυτοκρατορίας. Η εξουσία του δεν αμφισβητήθηκε σε τέτοια έκταση ποτέ ξανά.

5 ΒΑΝΔΑΛΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

5.1 Γενική Κατάσταση

Σε αντίθεση με την Ανατολή, στη Δύση, ο Ιουστινιανός δεν επιθυμούσε την έμμεση επιρροή στους τοπικούς άρχοντες και βασιλεία. Επέλεξε την άμεση προσάρτηση εδαφών, με κυρίαρχη τη χρήση της στρατιωτικής ισχύος. Στη Βόρεια Αφρική, σε αντίθεση με την Ιταλία, η προσάρτηση εδαφών, βελτίωσε γενικά την κατάσταση του ντόπιου πληθυσμού σε σχέση με το επίπεδό ζωής τους υπό το βανδαλικό καθεστώς.

Η Βόρεια Αφρική αποτελούσε το σιτοβολώνα της Ρώμης και της Κεντρικής Ιταλίας. Ήταν μία περιοχή η οποία απολάμβανε επί αιώνες την ειρήνη (από τον 1^ο αιώνα π.Χ.), με εξαίρεση την κατάληψή της από τους Βανδάλους. Στις αρχές του 5^{ου} αιώνα ξεπερνούσε κατά πολύ σε πλούτο πληθυσμό και πόρους τις υπόλοιπες περιοχές της δυτικής αυτοκρατορίας⁹⁴.

Το κέντρο βάρους της νίκης του Βελισάριου εναντίον των βανδάλων αποτελούσε: 1) η πολεμική παρακμή των βανδαλικών στρατευμάτων εξ' αιτίας την ευζωίας και της μαλθακότητας στην οποία είχαν περιπέσει^{95,96}. Η κυριότερη αιτία αυτής της παρακμής

⁹³ *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, Τόμος Ζ, *Βυζαντινός Ελληνισμός – Πρωτοβυζαντινοί Χρόνοι*, (Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών, 2000), σελ.167.

⁹⁴ Lord Mahon, *The Life of Belisarius*, (Pennsylvania: Westholme, 2006), σελ. 29.

⁹⁵ Lord Mahon, *The Life of Belisarius*, (Pennsylvania: Westholme, 2006),σελ. 52.

⁹⁶ Προκόπιος, *Ιστορία των Πολέμων*, Τόμος Γ', σελ.350.

ήταν οι πλούσιοι πόροι της Βόρειας Αφρικής, στους οποίους οι βάνδαλοι δεν κατάφεραν να αντισταθούν. Μεγάλα σπίτια, πράσινοι κήποι, σιντριβάνια και πηγές, πολυτέλεια που ούτε ο ίδιος ο Βελισάριος είχε αντικρύσει ξανά, πλούσια χλωρίδα και πανίδα συνδυασμένη με το ζεστό κλίμα, αποτελούσαν θέλητρα στα οποία δεν μπορούσε να αντισταθεί κανένας. 2) η ασφάλεια του στόλου μέχρι να αποβιβάσει τις δυνάμεις στην αφρικανική ακτή, αλλά και στη συνέχεια, με σκοπό στην περίπτωση δυσμενούς εξέλιξης να είναι ικανός να εκκενώσει τα στρατεύματα⁹⁷.

Τις επιχειρήσεις του Βελισάριου βοήθησαν οι επαναστάσεις στη Σαρδηνία⁹⁸ και την Τρίπολη, που προηγήθηκαν της απόβασης στην Αφρική⁹⁹ και υποστηρίχθηκαν από εκστρατευτικό σώμα 400 ανδρών, υπό τον Κύριλλο που απεστάλη στη Σαρδηνία από τον Ιουστινιανό, καθώς και το τραγικό σφάλμα της δολοφονίας της γότθης βασίλισσας Αμαλαφρίδας και της φρουράς της, που απαρτιζόνταν από 6.000 στρατιώτες. Η Αμαλαφρίδα ήταν γυναίκα του βάνδαλου βασιλιά Θρασιμούνδου, αδελφή του γότθου μονάρχη της Ιταλίας Θεοδώριχου. Η δολοφονία της αποτέλεσε γεγονός το οποίο στέρησε τους βάνδαλους από πολύτιμους συμμάχους, όταν ο Βελισάριος αποβιβάζονταν στην Αφρική¹⁰⁰. Στις παραπάνω ευτυχείς συγκυρίες προστίθεται και η απουσία του Γελίμερου από την Καρχηδόνα, λόγω των καλοκαιρινών του διακοπών στην Ερμιόνη.

Η επιχείρηση που οργανώθηκε ήταν μία από τις μεγαλύτερες επιχειρήσεις μεταφοράς στρατευμάτων μέσω της θάλασσας. Η δυσκολία που προκύπτει από τις μεγάλες υδάτινες επιφάνειες, αποτελεί ακόμα και σήμερα το κύριο εμπόδιο για την εμφάνιση μίας ηγεμονικής δύναμης σε πλανητικό επίπεδο¹⁰¹. Ένα ακόμα εμπόδιο αποτελούσαν οι μνήμες της πρόσφατης πανωλεθρίας των βυζαντινών δυνάμεων του Βασιλίσκου, το 468μ.Χ., από τους βανδάλους, η οποία είχε εκτελεστεί με 1113 πλοία, με συνολικό εκστρατευτικό σώμα που υπολογίζονταν από 100 έως 400.000 άτομα¹⁰²,

⁹⁷ Βλυσίδου Β., Λαμπάκης Στ., Λεοντίνη Μ., Λουγγής Τ., *Βυζαντινά Στρατεύματα στη Δύση(5^{ος}- 11^{ος} Αιώνας)*, (Αθήνα: Ινστιτούτο Βυζαντινών Μελετών, 2008), σελ.45,46.

⁹⁸ Την οποία ο Γελίμερος προσπάθησε να καταστείλει με 5.000 στρατιώτες και 120 πλοία. Ουσιαστικά όταν ο στόλος των βυζαντινών φτάνει στην Αφρική ο Βανδαλικός που προβληματίζει τον Βελισάριο, είναι στη Σαρδηνία. Βλυσίδου Β., Λαμπάκης Στ., Λεοντίνη Μ., Λουγγής Τ., *Βυζαντινά Στρατεύματα στη Δύση(5^{ος}- 11^{ος} Αιώνας)*, (Αθήνα: Ινστιτούτο Βυζαντινών Μελετών, 2008), σελ.50.

⁹⁹ Lord Mahon, *The Life of Belisarius*, (Pennsylvania: Westholme, 2006), σελ. 37.

¹⁰⁰ Lord Mahon, *The Life of Belisarius*, (Pennsylvania: Westholme, 2006), σελ. 35.

¹⁰¹ Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος, *Η Διεθνής Πολιτική τον 21^ο Αιώνα*, (Αθήνα: Ποιότητα, 2008), σελ.101.

¹⁰² Σύμφωνα με τον Προκόπιο 100.000, ενώ σύμφωνα με τον Ιωάννη Λυδό 400.000 άνδρες. Βλυσίδου Β., Λαμπάκης Στ., Λεοντίνη Μ., Λουγγής Τ., *Βυζαντινά Στρατεύματα στη Δύση(5^{ος}- 11^{ος} Αιώνας)*, (Αθήνα: Ινστιτούτο Βυζαντινών Μελετών, 2008), σελ.43.

συνδυασμένο από κυκλωτική ενέργεια χερσαίων δυνάμεων, υπό τον Ηράκλειο και τον Μάρσο¹⁰³, μέσω Αιγύπτου και Λιβύης. Εμπόδιο, για όλους εκτός από το Βελισάριο. Τον Ιούνιο του 533μ.Χ., 500 μεταγωγικά με τη συνοδεία 92 πολεμικών πλοίων, μεταφέρουν 10.000 πεζικό, 5.000^{104,105} έως 8.000¹⁰⁶ ιππείς και δύναμη 20 - 30.000 ανδρών ως πληρώματα των πλοίων, μεταφέρονται από την Κωνσταντινούπολη, μέσω Ελλάδας και Σικελίας, στις ακτές της Βορείου Αφρικής.

Το εκστρατευτικό αυτό σώμα ήταν σαφώς μικρότερο, περίπου το 1/6 από το αντίστοιχο που είχε σταλεί από τον Λέοντα τον Α΄ το 468 - υπό τον ανίκανο Βασιλίσκο μεταφερόμενα από τον μεγαλύτερο στόλο των ρωμαίων έως τότε - με δραματικά αποτελέσματα και μικρότερο επίσης από τη δύναμη των Βανδάλων και των Οστρογόθων, οι οποίοι υποστηρίζονταν από τους πόρους της Βορείου Αφρικής και Ιταλίας αντίστοιχα.

5.2 Οικονομική Διάσταση

Μετά τη μάχη του Τρικάμαρου και την παράδοση του Βασιλικού Ιππόνα (Hippo Regius), ο Βελισάριος κατάφερε να δεσμεύσει για λογαριασμό της αυτοκρατορίας τους θησαυρούς των Βανδάλων. Ήταν περισσότεροι από ότι είχαν δει μέχρι εκείνη τη στιγμή, αποτελούμενοι από υλικά αμύθητης αξίας που είχαν λεηλατήσει οι Βάνδαλοι από την Αφρική και αποτελούσαν τα περισσεύματα των τελευταίων 100 χρόνων, έσοδα από τι υπερπόντιο εμπόριο, αλλά και τα λάφυρα της πειρατείας τους στη Μεσόγειο¹⁰⁷.

Στη συγκεκριμένη περίπτωση παρά τις προειδοποιήσεις και τις διαταγές του στρατηγού, μάταια το στρατόπεδο των Βανδάλων στο Τρικάμαρο, δεν κατέστη δυνατό να μην λεηλατηθεί. Γνώριζε πολύ καλά ότι εκείνη η στιγμή αδυναμίας μπορούσε να κοστίσει τη νίκη, μετατρέποντάς τη σε ήττα ή ακόμα και σφαγή, σε περίπτωση που επέστρεφαν οι Βάνδαλοι ανασυγκροτημένοι.

Η ανησυχία του Βελισάριου για την αδυναμία που παρουσιάζει ένα στράτευμα κατά τη φάση της λεηλασίας, πέρασε και στα μετέπειτα «θεσμικά κείμενα», όπως το

¹⁰³ Βλυσίδου Β., Λαμπάκης Στ., Λεοντσίνη Μ., Λουγγής Τ., *Βυζαντινά Στρατεύματα στη Δύση (5^{ος}- 11^{ος} Αιώνας)*, (Αθήνα: Ινστιτούτο Βυζαντινών Μελετών, 2008), σελ.43.

¹⁰⁴ Lord Mahon, *The Life of Belisarius*, (Pennsylvania: Westholme, 2006), σελ. 37.

¹⁰⁵ Βλυσίδου Β., Λαμπάκης Στ., Λεοντσίνη Μ., Λουγγής Τ., *Βυζαντινά Στρατεύματα στη Δύση (5^{ος}- 11^{ος} Αιώνας)*, (Αθήνα: Ινστιτούτο Βυζαντινών Μελετών, 2008), σελ.38.

¹⁰⁶ Luttwak, Edward N., *Η Υψηλή Στρατηγική της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας*, (Αθήνα: Τουρίκη, 2009), σελ.134.

¹⁰⁷ Graves, Robert, *Βελισάριος*, (Αθήνα: Τζηρίτα, 1958), σελ 229.

«Στρατηγικόν» του Αυτοκράτορα Μαυρικίου, στο κεφάλαιο που αφορούσε στα θέματα που πρέπει να λαμβάνει υπόψη του ο ηγέτης κατά τη μάχη¹⁰⁸.

Μετά την ήττα των βανδάλων προέκυψε και μία νέα οικονομική διάσταση υπέρ του Βυζαντίου. Η παύση των πειρατικών επιδρομών οι οποίες είχαν φτάσει μέχρι τα όρια της αυτοκρατορίας στις ακτές της Ιλλυρίας, σταμάτησε την οικονομική αιμορραγία των πληθυσμών που πλήττονταν. Οι θησαυροί των Βανδάλων «έρευσαν» μπροστά στο θρόνο του Ιουστινιανού¹⁰⁹, γεμίζοντας το αυτοκρατορικό θησαυροφυλάκιο.

5.3 Εσωτερική Πολιτική

5.3.1 Οι διεργασίες στην Κωνσταντινούπολη

Εκτός από τις φωνές αμφισβήτησης του μεγέθους της δύναμης που απεστάλη εναντίον των Βανδάλων υπό το Βελισάριο, κατά τη διάρκεια της διαδικασίας λήψης απόφασης, λαμβάνοντας υπόψη την αποτυχημένη προσπάθεια με πολλαπλάσιες δυνάμεις που είχε γίνει το 468 μ.Χ. αλλά και των προηγούμενων επιχειρήσεων του 431-434 και του 441-442¹¹⁰, αλλά και το κόστος που συνεπάγονταν αυτή η εκστρατεία για τα οικονομικά της αυτοκρατορίας – αμφιβολίες εκπεφρασμένες κυρίως από τον Ιωάννη Καππαδόκη¹¹¹ - από τη στιγμή που αποφασίστηκε από τον Ιουστινιανό η εκτέλεσή της, δεν υπήρξαν πράξεις υπονόμεισής της¹¹², κυρίως λόγω της εμπιστοσύνης που ενέπνεε η προσωπικότητα του Βελισάριου και των επιτυχιών του στο ανατολικό μέτωπο.

Η πλήρης εμπιστοσύνη στις ενέργειες του Βελισάριου αποκαταστάθηκε κατά τη διάρκεια του «θριάμβου» που πραγματοποιήθηκε στην Κωνσταντινούπολη μετά την επιστροφή του από τις βανδαλικές εκστρατείες.

5.3.2 Η μεταβατική κατάσταση στις κατακτημένες περιοχές

Η αποδοχή της παρουσίας βυζαντινών στρατευμάτων από τους τοπικούς πληθυσμούς των περιοχών που ενσωματώθηκαν στην αυτοκρατορία εξ' αιτίας της

¹⁰⁸ Μαυρικίου, *Στρατηγικόν*, απόδοση George T. Dennis, *Maurice's Strategicon*, (Pennsylvania: University of Pennsylvania, 1984), σελ.64.

¹⁰⁹ Lord Mahon, *The Life of Belisarius*, (Pennsylvania: Westholme, 2006), σελ. 10.

¹¹⁰ Βλυσίδου Β., Λαμπάκης Στ., Λεοντσίνη Μ., Λουγγής Τ., *Βυζαντινά Στρατεύματα στη Δύση(5^{ος}- 11^{ος} Αιώνας)*, (Αθήνα: Ινστιτούτο Βυζαντινών Μελετών, 2008), σελ.38.

¹¹¹ Βλυσίδου Β., Λαμπάκης Στ., Λεοντσίνη Μ., Λουγγής Τ., *Βυζαντινά Στρατεύματα στη Δύση(5^{ος}- 11^{ος} Αιώνας)*, (Αθήνα: Ινστιτούτο Βυζαντινών Μελετών, 2008), σελ.37.

¹¹² Υπήρξε ένα περιστατικό που αφορούσε στο ελλιπές ψήσιμο του ψωμιού που πήραν μαζί τους στα καράβια, εξ' αιτίας της επέμβασης του Ιωάννη Καππαδόκη με σκοπό να εξασφαλίσει προσωπικό κέρδος, που οδήγησε στο μούχλιασμά του και την απώλεια ορισμένων στρατιωτών από δηλητηρίαση, αλλά το περιστατικό αυτό δεν μπορεί να θεωρηθεί ως προσπάθεια υπονόμεισης της εκστρατείας.

κατάκτησης νέων εδαφών, μπορεί να εκληφθεί είτε ως διεθνής νομιμοποίηση των πράξεων του Βυζαντίου από ξένους πληθυσμούς, είτε ως εσωτερική νομιμοποίηση πολιτών που πλέον ανήκουν στο δυναμικό της αυτοκρατορίας.

Η αυστηρή πειθαρχία των στρατευμάτων κατά τη διάρκεια της εκστρατείας και ο σεβασμός που επέδειξαν προς τους κατοίκους της Βορείου Αφρικής¹¹³, ειδικά κατά την κατάκτηση της Καρχηδόνας¹¹⁴ - κατόπιν διαταγών για την στάση των στρατιωτών αλλά και σκληρών ποινών που επέβαλε ο Βελισάριος - «ο οποίος δεν διστάζει να εκτελεί επί τόπου αυτούς που θεωρεί απείθαρχους και προδότες»¹¹⁵ - αλλά και της υπενθύμισης ότι οι κάτοικοι της Αφρικής ήταν κάποτε πολίτες της Ρώμης - βοήθησαν ώστε να κερδηθεί η εμπιστοσύνη των αφρικανών και διευκόλυνε την αποκατάσταση της περιφερειακής εσωτερικής τάξης στις προσαρτημένες περιοχές, με την αποδοχή της βυζαντινής διοικητικής αρχής υπό τον ευνούχο Σολόμωνα.

Η τάξη και η πειθαρχία κατά την είσοδο στην Καρχηδόνα ήταν παροιμιώδης. Η εμπορική και κοινωνική ζωή της Καρχηδόνας παρέμεινε αδιασάλευτη ακόμα και κατά την είσοδο των στρατιωτών του Βελισάριου¹¹⁶. Η κατακτητική εκστρατεία είχε λάβει τη μορφή του απελευθερωτικού αγώνα για την ανάκτηση των πρώην ρωμαϊκών εδαφών, ειδικά μετά τη δολοφονία του Χιλδέριχου, από το Γελλήμερο και την απεξάρτηση του πολιτικού αντικειμενικού σκοπού του Ιουστινιανού, από την υποχρέωση αποκατάστασής του στην εξουσία των Βανδάλων. Πλέον των παραπάνω αλλαγών, η Καρχηδόνα θα αλλάξει και πολίτευμα και θα αποκτήσει το πολίτευμα της Ανατολικής Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας.

Παραφωνία αποτελούν οι ακρότητες των ανδρών της σωματοφυλακής που παρέμειναν υπό τον Σολόμωνα και προκάλεσαν τις αντιδράσεις του ντόπιου πληθυσμού. Ο Σολόμων αναγκάστηκε να τις καταστείλει βιαίως. Η απόκτηση πλούτου και ευκολιών από τους βυζαντινούς στρατιώτες, οδήγησε στην αντίστοιχη ηθική κατάπτωση που προκάλεσε την ήττα των Βανδάλων. Τα περιστατικά αυτά φανερώνουν την ισχύ της προσωπικότητας του Βελισάριου όχι ως απλού διοικητή στρατιωτών, αλλά και ως ηγέτη που τους καθοδηγεί τόσο πολεμικά όσο και ηθικά. Οι επανελθόντες στην τάξη σωματοφύλακες - από τον ίδιο

¹¹³ Graves, Robert, *Βελισάριος*, (Αθήνα: Τζηρίτα, 1958), σελ 204.

¹¹⁴ Graves, Robert, *Βελισάριος*, (Αθήνα: Τζηρίτα, 1958), σελ 210.

¹¹⁵ Βλυσίδου Β., Λαμπάκης Στ., Λεοντσίνη Μ., Λουγγής Τ., *Βυζαντινά Στρατεύματα στη Δύση (5^{ος}- 11^{ος} Αιώνας)*, (Αθήνα: Ινστιτούτο Βυζαντινών Μελετών, 2008), σελ.53.

¹¹⁶ Ακόμα και οι υπηρέτες του παλατιού του Γηλδέριχου στο οποίο εγκαταστάθηκε ο Βελισάριος παρέμειναν στη θέση τους. Lord Mahon, *The Life of Belisarius*, (Pennsylvania: Westholme, 2006), σελ. 51.

το Βελισάριο - συσπειρώνονται γύρω από τον ηγέτη τους – ενώ και ο Σολόμων μετά τα αρχικά στάδια της διοικήσεως του εξασφαλίζει επαρκώς την τάξη¹¹⁷.

Μετά την αρχική αναταραχή που προκλήθηκε λόγω της αλλαγής διοικήσεως, ο Σολόμων, αρχίζει να εφαρμόζει το ρωμαϊκό δίκαιο με σκοπό να διατηρηθεί και το ρωμαϊκό πολίτευμα. Η οργάνωση των νόμων του Βυζαντίου, ένα όραμα του Ιουστινιανού που υλοποιήθηκε από τον Τριβωνιανό, άρχισε να έχει αποτελέσματα μέχρι τις εσχαιές της αυτοκρατορίας.

5.3.3 Η οικονομική επέμβαση της Κωνσταντινούπολης και η αντιστροφή του κλίματος.

Μετά την αναχώρηση του Βελισάριου για την Κωνσταντινούπολη και την κατάληξή του στη Σικελία, η κεντρική διοίκηση με την έκδοση δύο «Νεαρών», θίγει αφενός τα οικονομικά συμφέροντα των στρατιωτών οι οποίοι δεν μπορούν να κρατήσουν τις ιδιοκτησίες που έχουν λάβει από τους γάμους τους με τις γυναίκες των Βανδάλων, προκειμένου οι ιδιοκτησίες αυτές να εκποιηθούν για να ενισχύσουν τα δημόσια ταμεία, αφετέρου τα θρησκευτικά συμφέροντα των «μη ορθόδοξων», οι οποίοι αποκλείονται ουσιαστικά από το δημόσιο βίο.

Για να κατασταλεί η στάση απαιτούνται δρακόντεια μέτρα που συμπεριλαμβάνουν την άμεση εμπλοκή του Βελισάριου και την αποστολή νέας τριμερούς διοίκησης, η οποία καταστέλλει την επανάσταση με αιματηρό τρόπο. Η διασάλευση της εσωτερικής τάξης είναι πλέον μόνιμη και οφείλεται κυρίως στην άκριτη εκμετάλλευση των πόρων της περιοχής, με σκοπό την ενίσχυση του κέντρου. Οι κάτοικοι νοσταλγούσαν τις ημέρες της κυριαρχίας των Βανδάλων κυρίως λόγω των φόρων που επιβλήθηκαν από το απόσπασμα των φοροεισπρακτόρων που είχε στείλει ο Ιωάννης Καππαδόκης. Επιβαρυντικός παράγοντας είναι και η μείωση του ρωμαϊκού πληθυσμού που θα μπορούσε να υποστηρίξει το όραμα του Αυτοκράτορα, στην μετά τον πόλεμο εποχή¹¹⁸. Υπό την απουσία του Βελισάριου καταρρέει η συνοχή του στρατεύματος και μετά τη συνοχή του στρατεύματος καταρρέει και η εσωτερική τάξη.

Αυτή η κατάσταση θα οδηγήσει σε έναν φαύλο κύκλο στον οποίο θα απαιτηθούν περισσότεροι πόροι για την αντιμετώπιση των εξωτερικών εχθρών αλλά και

¹¹⁷ Βλυσίδου Β., Λαμπάκης Στ., Λεοντσίνη Μ., Λουγγής Τ., *Βυζαντινά Στρατεύματα στη Δύση (5^{ος}- 11^{ος} Αιώνας)*, (Αθήνα: Ινστιτούτο Βυζαντινών Μελετών, 2008), σελ.59.

¹¹⁸ Βλυσίδου Β., Λαμπάκης Στ., Λεοντσίνη Μ., Λουγγής Τ., *Βυζαντινά Στρατεύματα στη Δύση (5^{ος}- 11^{ος} Αιώνας)*, (Αθήνα: Ινστιτούτο Βυζαντινών Μελετών, 2008), σελ.61,71.

την τήρηση της τάξης στο εσωτερικό, η κατασπατάληση των οποίων κυρίως μέσω της φορολογίας θα επιτείνει το πρόβλημα. Ενώ οι επιχειρήσεις ξεκίνησαν ως εκδηλώσεις απελευθέρωσης ρωμαίων υπηκόων, κατέληξαν σε δυναστικές πολιτικές που υποδαύλιζαν την εσωτερική πολιτική ζωή και τις προσπάθειες ενσωμάτωσης στην αυτοκρατορία.

5.4 Διεθνής Νομιμοποίηση

Η προώθηση ενός Βυζαντινοκεντρικού διεθνούς καθεστώτος νομιμοποίησης έπαιξε κεντρικό ρόλο στην ανάπτυξη του Βυζαντινού οικουμενισμού, μίας κατάστασης στην οποία *«οι άρχοντες των δυνάμεων που ήταν πέρα από τα βυζαντινά σύνορα ήταν υποτελείς του βυζαντινού αυτοκράτορα»*¹¹⁹. Αντίστοιχη «απορρόφηση» ελασσόνων δυνάμεων από μία οικουμενική αναδυόμενη δύναμη παρατηρείται και σήμερα, μέσω της επιθυμίας μικρότερων κρατών να ενταχθούν στις τάξεις της ΕΕ. Ο μηχανισμός είναι απλός: *«Η επιτυχία δημιουργεί έθνη από ποικίλες ομάδες και στη συνέχεια τα διευρύνει με την προσέλκυση εθελοντών»*¹²⁰.

Οι παράγοντες ισχύος της αυτοκρατορίας, υλικοί και μη υλικοί, ήταν εκείνοι που διατηρούσαν το καθεστώς αυτό και η συνδρομή του Βελισάριου ήταν υψίστης σημασίας στην διατήρησή του. Οι επιτυχίες του στην Βόρεια Αφρική, έδωσαν το δικαίωμα στον Ιουστινιανό να εμπλακεί στις εσωτερικές υποθέσεις του βασιλείου των Βανδάλων, με το πρόσχημα της αποστολής βοήθειας στο σύμμαχό του Χιλδέριχο, μετά την ανατροπή και τη φυλάκισή του.

Η διεθνής νομιμοποίηση της αυτοκρατορίας είχε αμφισβητηθεί από τις συνεχείς αποτυχίες στο περσικό μέτωπο, με αποτέλεσμα οι επιχειρήσεις του Βελισάριου να αποκαταστήσουν την αξιοπιστία επιβολής της επιθυμίας του Αυτοκράτορα στις εσχατιές της αυτοκρατορίας και να μετατραπεί έτσι στο «μακρύ χέρι» της αυτοκρατορικής υψηλής στρατηγικής. Αντίστοιχη αμφισβήτηση είχε δεχθεί και η Βρετανική Αυτοκρατορία – Κοινοπολιτεία από την Αργεντινή, με την κατάληψη των νησιών Falklands. Η απάντηση της Βρετανίας, 5.000 μίλια μακριά από τη Γηραιά Αλβιόνα ήταν άμεση, όπως άμεση ήταν και η αποκατάσταση της ικανότητας της Βρετανίας να θέτει κανόνες διεθνούς νομιμοποίησης και να απαιτεί την εφαρμογή τους.

¹¹⁹ Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος, *Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική: 6ος-11ος Αιώνας*, (Αθήνα: Ποιότητα, 2010), σελ.96.

¹²⁰ Luttwak, Edward N., *Η Υψηλή Στρατηγική της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας*, (Αθήνα: Τουρίκη, 2009), σελ.39.

Υπό αυτό το πρίσμα η βασίλισσα των Γότθων Αλαμασούνθα προκειμένου να έχει την εύνοια του βυζαντινού αυτοκράτορα, την οποία επιθυμούσε διακαώς, αναγνωρίζοντας την ανωτερότητα και την ισχύ του έναντι του βασιλείου των Γότθων αλλά και την επισφαλή της θέση ως γυναίκα σε ένα ανδροκρατούμενο βασίλειο, δίνει άδεια για τον ελεύθερο ανεφοδιασμό του εκστρατευτικού σώματος με εφόδια και άλογα, όταν τα πλοία έδεσαν στη Σικελία. Η προσκόλληση της βασίλισσας στο άρμα του βυζαντίου διαφαίνεται και από την απουσία προσπάθειας ενημέρωσης του Γιλδέριχου για την άφιξη του βυζαντινού στόλου, γεγονός που συνετέλεσε στον απόλυτο αιφνιδιασμό του.

Ενισχυτικό της διεθνούς νομιμοποίησης που έχαιραν τα βυζαντινά στρατεύματα από τον τοπικό πληθυσμό της Βορείου Αφρικής ήταν και το γεγονός των διωγμών που είχαν υποστεί από την εποχή του Γιλδέριχου, τόσο εξ' αιτίας των στρατιωτικών επιχειρήσεων και των λαφυραγωγιών που τις ακολουθούσαν, όσο και των θρησκευτικών διωγμών αφού ο Γιλδέριχος ήταν οπαδός του αρειανισμού.

Η τιμωρία στρατιωτών που επιδόθηκαν σε υπαρπαγή φρούτων από τα κτήματα μετά την άφιξή τους στην Αφρική, κατά τα πρότυπα της τιμωρίας των Ούννων στην Άβυδο και οι προτροπές του για σεβασμό των πολιτών της περιοχής, ενίσχυσε αφ' ενός την πειθαρχία του στρατεύματος, καθυσάχασε αφ' ετέρου τον ντόπιο πληθυσμό σχετικά με τις προθέσεις του στρατηγού έναντι τους. Η φήμη του και οι κινήσεις αυτές εκτόξευσαν στα ύψη το αίσθημα φιλίας προς τα βυζαντινά στρατεύματα, σε τέτοιο βαθμό που όλες οι πόλεις άνοιγαν τις πύλες τους, παρέδιδαν τα κλειδιά τους, έλυναν τις αλυσίδες που έφραζαν τα στόμια των λιμανιών και επιθυμούσαν την υπαγωγή τους κάτω από τον μανδύα της προστασίας των βυζαντινών, ενώ το κύριο σώμα κινούνταν προς την Καρχηδόνα^{121,122}.

5.5 Διπλωματία

Με την άφιξη των Βυζαντινών στην Αφρική και την ειρηνική κατάκτηση της πρώτης πόλης Sullecte, εν μέσω της νύχτας χωρίς να διαταραχτεί ο ύπνος των πολιτών, ο Βελισάριος απέστειλε κήρυκες στις πλησιέστερες πόλεις με αντίγραφα επιστολών του Ιουστινιανού, οι οποίες ανέφεραν ότι ο βυζαντινός στρατός δεν επιθυμεί την καταστροφή

¹²¹ Lord Mahon, *The Life of Belisarius*, (Pennsylvania: Westholme, 2006), σελ. 45,49.

¹²² Μετά την κατάληψη της Καρχηδόνας, ακόμα και οι φυλές των Μαυριτανών απέστειλαν αντιπροσώπους για να δηλώσουν υποταγή στο Βελισάριο. Lord Mahon, *The Life of Belisarius*, (Pennsylvania: Westholme, 2006), σελ. 52.

των πόλεων αλλά την ειρήνη και την αποκατάσταση της τάξης στην ιεραρχία των Βανδάλων, με την επιστροφή του Χιλδέριχου στο θρόνο.

Και σε αυτή την περίπτωση όπως και στους περσικούς πολέμους, η παρουσία των στρατευμάτων του Βυζαντίου στην προωθημένη περιοχή της Βορείου Αφρικής, έδωσε τη δυνατότητα της άμεσης προβολής των απόψεων του Αυτοκράτορα στους ενδιαφερόμενους τοπικούς πληθυσμούς με σκοπό να τους καθησυχάσει, αλλά και να αποσπάσει την νομιμοποίηση και υποστήριξη που απαιτείται για να καταστεί η επιχείρηση απελευθερωτική και όχι κατοχική.

Η απελευθέρωση της περιοχής της περιοχής Libyaecum της Σικελίας με στρατιωτικά μέσα, έδωσε την ευκαιρία στους Γότθους και ειδικότερα στην βασίλισσά τους Αλαμασόνθα, να διεκδικήσει την προσάρτησή της στο βασίλειό της, καθότι είχε δοθεί από τον πατέρα της Θεοδώριχο ως προίκα στην αδελφή του, με την ευκαιρία του γάμου της με τον Βάνδαλο Θρασιμούνδο. Θεώρησαν ότι είχαν επιπλέον δικαίωμα στην περιοχή αυτή, αφού είχαν βοηθήσει στον ανεφοδιασμό του στόλου του Βελισάριου, όταν αγκυροβόλησε στη Σικελία, γεγονός που βοήθησε στην κατάκτηση της Αφρικής.

Η αίτηση της επιστροφής στη Γοτθική δικαιοδοσία, εφόσον ο Βελισάριος διαφωνούσε, τέθηκε στην διακριτική ευχέρεια του Ιουστινιανού, δίνοντάς του την εξουσία να ασκήσει διαιτησία, αναγνωρίζοντας εμμέσως πλην σαφώς την διεθνή νομιμοποίηση την οποία έχαιρε η αυτοκρατορία και επίσης της εξουσία του Ιουστινιανού να εμπλακεί σε εσωτερικά θέματα του βασιλείου των Γότθων.

Ενώ σε άλλες περιπτώσεις ο εκχριστιανισμός και ιεραποστολική διπλωματία χρησιμοποιήθηκε για την επαύξηση της διεθνούς νομιμοποίησης, όπως στην περίπτωση της Αιθιοπίας, η οποία κατέστη μέλος της Βυζαντινής Κοινοπολιτείας, δεν συνέβη το ίδιο και στην περίπτωση της Βορείου Αφρικής. Η κεντρική αυτοκρατορική διοίκηση δεν εκμεταλλεύτηκε το πλεονέκτημα ειρηνικής επιβολής μέσω της πολιτισμένης συμπεριφοράς και του θρησκευτικού προσηλυτισμού που θα μπορούσε να εφαρμόσει και που της κληροδότησε ο Βελισάριος μέσω των κατακτήσεων του.

5.6 Ιδέες – Αρχές - Πολιτισμός

Η τιμωρία με θάνατο δύο Ούννων στρατιωτών σε ένα λόφο πάνω από την Άβυδο, κατά τη διάρκεια του ταξιδιού προς τη Σικελία, επειδή σκότωσαν έναν συνάδελφό τους ενώ ήταν μεθυσμένοι, περιστατικό αρκετά σύνηθες μεταξύ στρατιωτών αυτής της φυλής,

έδωσε το έναυσμα στο Βελισάριο να καταδικάσει αυτού του είδους τα εγκλήματα εντός του στρατεύματος και να ανακοινώσει ότι δεν θα ανεχθεί μαχητή να πολεμά χωρίς καθαρό πνεύμα και να βλέπει συμπολεμιστή του¹²³. Αυτή η κίνηση μπορεί αρχικά να προκάλεσε ποικίλες αντιδράσεις, μέχρι και τα όρια της ανταρσίας, προίκισε όμως στους στρατιώτες με πνεύμα ομαδικότητας και πνεύμα κοινού σκοπού, ανεξαρτήτως της φυλής προέλευσης, αποκαθιστώντας βαθμιαία την αίγλη του ρωμαίου στρατιώτη, συνεχίζοντας να «χτίζει» ένα «στρατιωτικό πολιτισμό». Ο στρατιωτικός πολιτισμός μεταφέρθηκε και στο *Στρατηγικόν* του Μαυρικού ως «στρατιωτικός κώδικας συμπεριφοράς»¹²⁴.

Τις ίδιες αρχές υπηρέτησαν και οι διαταγές του αλλά και οι ποινές που επέβαλε σε στρατιώτες που ξεπέρασαν τη δικαιοδοσία τους, απέναντι στους μη εμπόλεμους. Στη συνείδησή του είχε διαχωρίσει σαφώς το ποιοι είναι οι αντίπαλοί του και το ποιοι δεν πρέπει να εμπλακούν στις εχθροπραξίες, κάτι που κωδικοποιήθηκε αρκετούς αιώνες αργότερα από το δίκαιο του πολέμου.

Η σημασία της προσωπικότητας του Βελισάριου στον έλεγχο των επιχειρήσεων αλλά και στην ομαλή μετάπτωση στην ειρηνική περίοδο, φαίνεται από το αντίστροφο αποτέλεσμα που είχε η λιποταξία του Γελήμερου μετά τη μάχη του Τρικάμαρου και τα φαινόμενα διάλυσης ενός στρατεύματος, αλλά και των πολιτικών και θρησκευτικών θεσμών που είχαν κυριαρχήσει στην περιοχή για 100 περίπου χρόνια¹²⁵. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Lord Mahon για τον σκληρό Γελήμερο, «η δειλία συχνά συνοδεύει τη σκληρότητα»¹²⁶.

5.7 Δημόσια Αγαθά

Η συγκρότηση, ανάπτυξη και επιβολή ενός συνόλου κανόνων διεθνούς συμπεριφοράς μετεξελίχθηκε σε βυζαντινό οικουμενισμό, ο οποίος μετρίαζε τις εκδηλώσεις βίας και παρείχε αυτό που σήμερα ονομάζουμε *καθεστώς της διεθνούς ασφάλειας*, παρέχοντας έτσι ένα δημόσιο αγαθό, σε μικρότερες δυνάμεις τις εποχής, οι οποίες εθελοντικά προσδένονταν στο άρμα του ισχυρότερου, με σκοπό να ελαχιστοποιήσουν τα αποτελέσματα της ανασφάλειας που προκαλεί το καθεστώς της «*διεθνούς αναρχίας*».

¹²³ Lord Mahon, *The Life of Belisarius*, (Pennsylvania: Westholme, 2006), σελ. 39.

¹²⁴ Μαυρικού, *Στρατηγικόν*, απόδοση George T. Dennis, *Maurice's Strategicon*, (Pennsylvania: University of Pennsylvania, 1984), σελ.68.

¹²⁵ Από την απόβαση του Γιζέρικου στην Βόρεια Αφρική, το 431 μ.Χ.

¹²⁶ Lord Mahon, *The Life of Belisarius*, (Pennsylvania: Westholme, 2006), σελ. 56.

Την παροχή του καθεστώτος διεθνούς ασφαλείας, εκμεταλλεύτηκαν όλοι οι πληθυσμοί οι οποίοι αποδέχθηκαν την ενσωμάτωσή τους στην βυζαντινή αυτοκρατορία, με αντάλλαγμα την ασφάλεια των πληθυσμών τους μετά την λήξη των εχθροπραξιών και την αποκατάσταση της ειρήνης.

5.8 Συμπεράσματα των Βανδαλικών Πολέμων

Η Βυζαντινή Αυτοκρατορία προσπάθησε να πετύχει ένα μεγαλεπήβολο στόχο με ελάχιστους πόρους, κάτι που στέφθηκε με επιτυχία εξ' αιτίας της στρατηγικής ευφυΐας του Βελισάριου. Η προσπάθεια αυτή δεν θα μπορούσε όμως να έχει διάρκεια, αφού ο Ιουστινιανός δεν είχε επιδιώξει εξωτερική εξισορρόπηση των αντιπάλων με τη δημιουργία συμμαχιών στην περιοχή και την επέκταση της κοινοπολιτείας, αλλά αποφάσισε στο δυτικό μέτωπο να ενεργήσει τελείως μόνος, εφαρμόζοντας την άμεση προσέγγιση. Σε κάθε περίπτωση η ευφυέστατη στρατηγική του Βελισάριου πέτυχε τους αντικειμενικούς της σκοπούς εκεί που οι άλλοι απέτυχαν, με αποτέλεσμα να πραγματοποιήσει μετά την επιστροφή του στην Κωνσταντινούπολη, τον πρώτο «μη αυτοκρατορικό θρίαμβο» για πάνω από 500 χρόνια¹²⁷.

6 ΓΟΤΘΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

6.1 Γενική Κατάσταση

Η επισήμανση του Ιωάννη Καππαδόκη ότι η κατάκτηση της Βορείου Αφρικής από τους βυζαντινούς θα είναι ένα άχρηστο επίτευγμα, αν η Σικελία ως «στρόφιγγα διοχέτευσης βυζαντινών στρατευμάτων από την Αδριατική στη Τυρρηνική και από την Ανατολική Μεσόγειο στη Δυτική»¹²⁸ και η Ιταλία είναι εχθρικά διακείμενες έναντι της αυτοκρατορίας, όταν ο Ιουστινιανός αποφάσιζε για την εκστρατεία εναντίον των Βανδάλων, δεν ήταν εύκολο να ξεπεραστεί. Με δεδομένο τον κίνδυνο τα λεγόμενα του Ιωάννη Καππαδόκη να επαληθευτούν και με σκοπό την επαναφορά της κατάστασης των εδαφών της (Δυτικής) Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας στο πρότερο καθεστώς, δεν υπήρχε στη συνείδηση του Ιουστινιανού κανένας ενδιασμός, αφού η απελευθέρωση και προσάρτησή

¹²⁷ Whitby, Michael, *Rome at War: AD 293-696*, σελ.53.

¹²⁸ Η κατοχή της Σικελίας θεωρούνταν ως «υποχρεωτική» για όποιον ήθελε να κατακτήσει τη Δυτική Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία. Βλυσίδου Β., Λαμπάκης Στ., Λεοντσίνη Μ., Λουγγής Τ., *Βυζαντινά Στρατεύματα στη Δύση (5^{ος}-11^{ος} Αιώνας)*, (Αθήνα: Ινστιτούτο Βυζαντινών Μελετών, 2008), σελ.82.

τους, θα αποτελούσε «επιστροφή των κλοπιμαίων στον νόμιμο ιδιοκτήτη»¹²⁹ και θα εξασφάλιζε την ασφάλεια της αυτοκρατορίας.

Η έναρξη των επιχειρήσεων την άνοιξη του 533μ.Χ, μετά τον απόπλου του Βελισάριου με προορισμό τη Σικελία, έλαβε χώρα χωρίς να έχει σταθεροποιηθεί η κατάσταση στην Βόρεια Αφρική, η οποία περιοδικά τείνει να βρίσκεται στο χείλος του χάους. Η κατάκτηση όμως της Ρώμης αποτελεί ακαταμάχητο θέλγητρο, τόσο για ένα στρατηγό όπως ο Βελισάριος, όσο και για έναν Αυτοκράτορα όπως ο Ιουστινιανός.

Το χαρακτηριστικό των επιχειρήσεων εναντίον των Γότθων είναι: 1) η απουσία της αποφασιστικής μάχης (που θα πρέπει να επιδιώκεται από τους εμπόλεμους σύμφωνα με το δόγμα της άμεσης προσέγγισης του Clausewitz) και η διεξαγωγή πληθώρας αψιμαχιών¹³⁰ και πολιορκιών που οδήγησαν σε μακροχρόνιο πόλεμο φθοράς τους δύο εμπόλεμους¹³¹, με διασπορά δυνάμεων μεταξύ απομονωμένων φρουρών πόλεων – κάτι για το οποίο κατηγορήθηκε ο Βελισάριος από τον Ιουστινιανό - χωρίς να επιδιώξει την ολοκληρωτική καταστροφή των εχθρικών δυνάμεων όπως έκανε στην Αφρική 2) Η σχετικά μικρή στρατιά που απεστάλη στην Ιταλία, δυνάμει 7.500 ανδρών ενισχυμένων από τη σωματοφυλακή του Βελισάριου¹³², σε σύγκριση ακόμα και με τη στρατιά που ενήργησε εναντίον των Βάνδαλων. Ακόμα και οι ενισχύσεις που έφτασαν το 537μ.χ. ήταν ισχνές (1.600 ιππείς). Σοβαρές ενισχύσεις 5.100 ανδρών, με την προσθήκη 500 ακόμα που στρατολογήθηκαν στην Ιταλία, εστάλησαν από τον Ιουστινιανό στο τέλος του 537μ.Χ. Μία πιθανή εξήγηση της δυστοκίας στην αρχική συγκρότηση μεγάλου εκστρατευτικού σώματος είναι η εξωτερική εξισορρόπηση που επεδίωκε ο Ιουστινιανός, ζητώντας τη βοήθεια των Φράγκων, στους οποίους επιθυμούσε να μεταφέρει βάρη - κάτι που θεωρούσε εφικτό γιατί ήταν ορθόδοξοι¹³³ - και η οικονομική κατάσταση στην οποία διολίσθαινε η αυτοκρατορία.

¹²⁹ Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος, *Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική: 6ος-11ος Αιώνας*, (Αθήνα: Ποιότητα, 2010), σελ.103.

¹³⁰ Για τον τρόπο διεξαγωγής «αψιμαχιών» είχε συνταχθεί εγχειρίδιο από ανώνυμο συγγραφέα, απόδοση Dennis, George T., *Three Byzantine Military Treatises*, (Washington D.C.: Dumbarton Oaks, 1985), σελ 137.

¹³¹ Βλυσίδου Β., Λαμπάκης Στ., Λεοντσίνη Μ., Λουγγής Τ., *Βυζαντινά Στρατεύματα στη Δύση(5^{ος}- 11^{ος} Αιώνας)*, (Αθήνα: Ινστιτούτο Βυζαντινών Μελετών, 2008), σελ.104.

¹³² Βλυσίδου Β., Λαμπάκης Στ., Λεοντσίνη Μ., Λουγγής Τ., *Βυζαντινά Στρατεύματα στη Δύση(5^{ος}- 11^{ος} Αιώνας)*, (Αθήνα: Ινστιτούτο Βυζαντινών Μελετών, 2008), σελ.83.

¹³³ Βλυσίδου Β., Λαμπάκης Στ., Λεοντσίνη Μ., Λουγγής Τ., *Βυζαντινά Στρατεύματα στη Δύση(5^{ος}- 11^{ος} Αιώνας)*, (Αθήνα: Ινστιτούτο Βυζαντινών Μελετών, 2008), σελ.81,86.

Σε ότι αφορά τη στρατηγική που θα έπρεπε να ακολουθηθεί σύμφωνα με τις επιταγές της αυτοκρατορικής διοίκησης, οι εντολές του Ιουστινιανού ήταν σαφείς: επίθεση σε 3 κατευθύνσεις 1) κατάληψη αρχικά από το νότο της Σικελίας με αιφνιδιασμό και χρήση προσποίησης, ενώ ο στόλος θα φαίνεται ότι πλέει με ρότα για την Καρχηδόνα 2) εκτέλεση ταυτόχρονα κυκλωτικής κίνησης από την Ιλλυρία με χερσαίες δυνάμεις 3) επέμβαση από το βορρά με τη συνδρομή των Φράγκων.

6.2 Οικονομική Διάσταση

Αρχικά η επέκταση των εδαφών της αυτοκρατορίας δυτικά έδωσε την εντύπωση της απόκτησης νέων οικονομικών πόρων για τον Ιωάννη Καππαδόκη. Η πεδιάδα της Καμπανίας και η Σικελία είναι οι σιτοβολώνες της Ιταλίας. Οι παρατεταμένες όμως επιχειρήσεις για περισσότερα από 25 χρόνια εναντίον Γόθων, Λομβαρδών και Φράγκων, κατέστησε την Ιταλία μία περιοχή η οποία δεν μπορούσε να χρηματοδοτήσει αυτοτελώς ούτε την ασφάλειά της. Η κατάσταση επιδεινώθηκε δραματικά μετά την υπερβολική φορολόγηση των Ιταλών από την Κωνσταντινούπολη¹³⁴.

Το συγκριτικό πλεονέκτημα της δραστηριοποίησης ενός μικρού σχετικά στρατού, με μεγάλη όμως αποτελεσματικότητα στην οικονομία της αυτοκρατορίας, γίνεται εμφανές μετά την καταστροφή που προκάλεσε ο τεράστιος στρατός των Φράγκων στην παραγωγική βάση της περιοχής στην οποία ενεργούσαν, σε τέτοιο βαθμό ώστε να προκαλέσουν λοιμό στον ίδιο τους το στρατό.

Σημαντική συνδρομή στα έσοδα της αυτοκρατορίας θα είχε και μεταβίβαση της περιουσίας της βασίλισσας των Γόθων Αλαμασούνθας, η οποία λόγω της πίεσης που της ασκούσαν οι μνηστήρες της γοθτικής εξουσία είχε ήδη δρομολογήσει μυστικές συμφωνίες με τον Ιουστινιανό για την εκχώρηση ποσού 250.000 χρυσών νομισμάτων, ώστε να της προσφέρει προστασία στην Κωνσταντινούπολη¹³⁵. Δυστυχώς το σχέδιο δεν ευοδώθηκε λόγω της δολοφονίας της βασίλισσας από τον δεύτερο σύζυγό της και τους συγγενείς των τριών κυριότερων αντιπάλων της που δολοφονήθηκαν με εντολή της.

6.3 Διεθνής Νομιμοποίηση

Η διεθνής νομιμοποίηση για την επαναφορά των χωρών της Δυτικής Μεσογείου στην Βυζαντινή Αυτοκρατορία εκπήγαζε από κοινωνικούς παράγοντες, όπως η πλειοψηφία

¹³⁴ Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος, *Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική: 6ος-11ος Αιώνας*, (Αθήνα: Ποιότητα, 2010), σελ.104.

¹³⁵ Graves, Robert, *Βελισάριος*, (Αθήνα: Τζηρίτα, 1958), σελ 239.

των πολιτών που ανήκαν στην Δυτική Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία έναντι των Γερμανικών φυλών, η λατινική γλώσσα η οποία ήταν ακόμα η επίσημη γλώσσα της αυτοκρατορίας ή οι βαθιές ρίζες της χριστιανικής παράδοσης που εκφράζονταν από την εκκλησία της Ρώμης.

Παρόλα αυτά τα υπάρχοντα πλεονεκτήματα, η ακτινοβολία και η φήμη του Βελισάριου, η ευφάνταστη στρατηγική που ακολούθησε και η τήρηση των υποσχέσεων του τόσο κατά το παρελθόν όσο και κατά τη διάρκεια αυτής της εκστρατείας, έκανε τους τοπικούς πληθυσμούς της Ιταλίας να αποδέχονται αρχικά με ευχαρίστηση την Βυζαντινή κυριαρχία και προστασία έναντι της Γοτθικής¹³⁶. Ουδέποτε η σωματοφυλακή του Βελισάριου προκάλεσε ζημιές που δεν ήταν απαραίτητες. Πάντα πλήρωναν για τον εφοδιασμό τους, ενώ ποτέ το ιππικό δεν κατέστρεφε τα σπαρτά¹³⁷. Κατά την προχώρηση των στρατευμάτων προς το βορρά ο Βελισάριος ήταν ιδιαίτερα μεγαλόψυχος μοιράζοντας ακόμα και μέρος της προσωπικής του περιουσίας στους κατοίκους των πόλεων που τον υποδέχονταν ως απελευθερωτή.

Είναι χαρακτηριστική η ευκολία με την οποία κατέκτησε την Ιταλία από το νησί της Σικελίας μέχρι και τη Ρώμη, με την εξαίρεση της Νεάπολης, όπου οι Γότθοι διατηρούσαν σημαντικές δυνάμεις. Σε όσες περιοχές δεν υπήρχε άμεση απειλή από τους Γότθους, οι κάτοικοι της Ιταλίας αποδέχονταν άμεσα την υποταγή στις δυνάμεις του Βελισάριου, διευρύνοντας τη σφαίρα επιρροής της Βυζαντινής Κοινοπολιτείας. Σε αντίθεση με αυτή τη συμπεριφορά, η ανάληψη και αρπακτική διακυβέρνηση των νέων στρατηγών, μετά την αποχώρηση του Βελισάριου - για την εκ νέου εμπλοκή του στο περσικό μέτωπο - επιδεινώνει ακόμα περισσότερο την κατάσταση, μετατρέποντας τις βυζαντινές δυνάμεις σε δυνάμεις κατοχής αντί για απελευθέρωσης.

Στον τομέα αυτό όμως υπάρχει και μία περίπτωση που η στρατιωτική στρατηγική του Βελισάριου δεν προσέφερε, άλλα αντιθέτως στέρησε από τον Αυτοκράτορα ερείσματα διεθνούς νομιμοποίησης, ασκώντας ο ίδιος εξωτερική πολιτική και διπλωματία με σκοπό την ικανοποίηση του αιτήματος του επισκόπου Μεδιολάνων, ίσως και κατά παρέκκλιση της συνθήκης που είχε συνάψει ο Ιουστινιανός με τους Φράγκους: Η περίπτωση της κατάληψης από βυζαντινά στρατεύματα του Μιλάνου, όπου ο Ιουστινιανός προόριζε ως

¹³⁶ Graves, Robert, *Βελισάριος*, (Αθήνα: Τζηρίτα, 1958), σελ 242.

¹³⁷ Βλυσίδου Β., Λαμπάκης Στ., Λεοντσίνη Μ., Λουγγής Τ., *Βυζαντινά Στρατεύματα στη Δύση (5^{ος}- 11^{ος} Αιώνας)*, (Αθήνα: Ινστιτούτο Βυζαντινών Μελετών, 2008), σελ.100.

«λάφυρο» για τους Φράγκους «ορθόδοξους συμμάχους» του Βυζαντίου, που οδήγησε τελικά σε σύγκρουση τα δύο ορθόδοξα έθνη¹³⁸.

Η αδυναμία προστασίας της πόλης του Μιλάνου με τα στρατεύματα που διέθετε ο Βελισάριος, είχαν ήδη προκαλέσει την οργή των Φράγκων και οδήγησαν σε μια σφαγή επιπέδου γενοκτονίας τους κατοίκους της. Αυτό προκάλεσε διπλό κακό για την αυτοκρατορία στο επίπεδο της διεθνούς νομιμοποίησης: Παντελής έλλειψη εμπιστοσύνης τόσο από τους σύμμαχους Φράγκους όσο και από τους πληθυσμούς της Ιταλίας, οι οποίοι είχαν δεχθεί ουσιαστικά αμαχητί την εξουσία που πρέσβευε ο Βελισάριος.

6.4 Διπλωματία

Το παρελθόν είναι επιβαρυντικό για την Ανατολική Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία. Σε πολλές περιπτώσεις όπως του Αέτιου και του Μαρκελλίνου, στρατηγοί που έσπευδαν για βοήθεια στη Δυτική Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία και αυτοκράτορες που ορίζονταν από την ανατολική αυτοκρατορία, δολοφονούνταν ή εξορίζονταν, καθιερώνοντας το απόφθεγμα του 5^{ου} αιώνα ότι «οι ίδιοι οι ρωμαίοι κόβουν με το δεξί τους χέρι με το αριστερό¹³⁹» ή ότι οι στρατηγοί έπεφταν θύματα της δυτικής αυτοκρατορίας. Η διπλωματία μέσω της αποστολής στρατευμάτων δεν κατέστη ιδιαίτερα επικερδής για το Βυζάντιο από το 424μ.Χ. (χρονιά που δολοφονήθηκε ο Αέτιος) έως και την έναρξη της εκστρατείας του Βελισάριου.

Πριν από την αποβίβαση των βυζαντινών στρατευμάτων από την Σικελία στην ηπειρωτική Ιταλία, είχαν προηγηθεί μυστικές διαπραγματεύσεις με τον βασιλιά των Γότθων Θεοδάτο για την παραχώρηση της εξουσίας με οικονομικά ανταλλάγματα¹⁴⁰, γεγονός που επιβεβαιώνει την προτίμηση του Ιουστινιανού στη χρήση της «ήπιας ισχύος» πριν από τη χρήση της στρατιωτικής. Η παρουσία ενός πολυνίκη στρατηγού στο μαλακό υπογάστριο της Ιταλίας, ο οποίος ήδη κατείχε τους 2 μεγαλύτερους σιτοβολώνες της Ιταλίας – τη Βόρεια Αφρική και τη Σικελία – ήταν ένας πειστικός και πιεστικός παράγοντας στο τραπέζι των διπλωματικών διαπραγματεύσεων.

Η κορυφαία ίσως στιγμή της βυζαντινής διπλωματίας στην Ιταλία, είναι η υπογραφή συμφωνίας με του Γότθους, με την υπογραφή του Βελισάριου. Από την στιγμή που απέπλευσε ο στόλος από την Κωνσταντινούπολη για την έναρξη των επιχειρήσεων στη

¹³⁸ Βλυσίδου Β., Λαμπάκης Στ., Λεοντσίνη Μ., Λουγγής Τ., *Βυζαντινά Στρατεύματα στη Δύση (5^{ος}- 11^{ος} Αιώνας)*, (Αθήνα: Ινστιτούτο Βυζαντινών Μελετών, 2008), σελ.90-93.

¹³⁹ Βλυσίδου Β., Λαμπάκης Στ., Λεοντσίνη Μ., Λουγγής Τ., *Βυζαντινά Στρατεύματα στη Δύση (5^{ος}- 11^{ος} Αιώνας)*, (Αθήνα: Ινστιτούτο Βυζαντινών Μελετών, 2008), σελ.76.

¹⁴⁰ Ετήσιο φόρο 300 λιβρών χρυσού.

Βόρεια Αφρική, ο Βελισάριος απολαμβάνει πλήρους εξουσιοδότησης από τον Ιουστινιανό – με την προτροπή της Θεοδώρας. Ο Ιουστινιανός αρχικά είχε ενστάσεις στην παροχή απόλυτης εξουσίας στο Βελισάριο - ώστε να πράττει άμεσα επικαλούμενος το όνομά του, ως πληρεξούσιος του αυτοκράτορα, με σκοπό την αποκεντρωτική εκτέλεση των επιχειρήσεων και με τη μεγαλύτερη δυνατή ταχύτητα λήψης αποφάσεων, εάν λάβουμε υπόψη τα μέσα επικοινωνιών της εποχής. Με τη συμφωνία αυτή έχουν αντιμετωπιστεί οι αυτοεξουδετερωμένοι από λιμό και δυσεντερία Φράγκοι, ενώ οι Γότθοι συνεχίζουν να κατέχουν κάποια τμήματα της Ιταλίας, ως υποτελείς όμως του Βυζαντίου, καθιστώντας το Βελισάριο τον κυρίαρχο της Ιταλίας, ακυρώνοντας όλες τις προηγούμενες συμφωνίες που είχε συνάψει ο Ιουστινιανός με του Φράγκους¹⁴¹.

Η περίπτωση της Βόρειας Ιταλίας και των φρουρίων των Άλπεων αποτελεί ίσως τη μοναδική περίπτωση μη υποταγής της στρατιωτικής στρατηγικής του Βελισάριου στην πολιτική του Ιουστινιανού. Η υπογραφή συμφωνιών που ουσιαστικά συμπεριλαμβάνουν και τα εδάφη της Βόρειας Ιταλίας και των Άλπεων, είναι στρατιωτικά ορθή διότι εξασφαλίζει τα πλευρά των βυζαντινών στρατευμάτων που κινούνται προς τη Ραβέννα, είναι όμως πολιτικά αντίθετη στην υψηλή στρατηγική της αυτοκρατορικής διοίκησης, η οποία με την υπόσχεση της κατοχής της Βόρειας Ιταλίας στους Φράγκους, προσπαθούσε να κάνει εξωτερική εξισορρόπηση και να πραγματοποιήσει μεταφορά βαρών (buck passing), για την κοινή αντιμετώπιση και εξουδετέρωση του γοθτικού κινδύνου. Ο Βελισάριος ήταν φανερό ότι επιθυμούσε τον πλήρη έλεγχο της Ιταλίας από βυζαντινά στρατεύματα, πετυχαίνοντας «τακτική νίκη πάνω στις πολιτικές του Ιουστινιανού», ενεργώντας «αεί αυτονόμω γνώμη»¹⁴².

6.5 Ιδέες – Αρχές - Πολιτισμός

Παρά το γεγονός ότι δεν μπορεί να σταματήσει τη λεηλασία της Νεάπολης, ο Βελισάριος συνεχίζει να εφαρμόζει πρωτοποριακές αρχές, όταν προειδοποιεί τους άρχοντες της πόλης μετά από 20 μέρες πολιορκίας, ότι έχει βρει τρόπο για να την κατακτήσει¹⁴³, προκειμένου να παραδώσουν τα κλειδιά και να τη σεβαστεί όπως έκανε και στο παρελθόν με την Καρχηδόνα.

¹⁴¹ Βλυσίδου Β., Λαμπάκης Στ., Λεοντσίνη Μ., Λουγγής Τ., *Βυζαντινά Στρατεύματα στη Δύση (5^{ος}- 11^{ος} Αιώνας)*, (Αθήνα: Ινστιτούτο Βυζαντινών Μελετών, 2008), σελ.98.

¹⁴² Βλυσίδου Β., Λαμπάκης Στ., Λεοντσίνη Μ., Λουγγής Τ., *Βυζαντινά Στρατεύματα στη Δύση (5^{ος}- 11^{ος} Αιώνας)*, (Αθήνα: Ινστιτούτο Βυζαντινών Μελετών, 2008),σελ.98,99.

¹⁴³ Graves, Robert, *Βελισάριος*, (Αθήνα: Τζηρίτα, 1958), σελ 264.

Εντυπωσιακό ήταν και το στρατήγημα με το οποίο κατέλαβε την πόλη. Όταν διαπίστωσε ότι ο πόλη ήταν πολύ δύσκολο να κατακτηθεί με άμεσο τρόπο και αφού την πολιορκούσε 20 μέρες, προώθησε αθόρυβα κατά τη διάρκεια της νύκτας στο εσωτερικό της, στρατιωτικό τμήμα 600 ανδρών, μέσω του αγωγού που τροφοδοτούσε με νερό την πόλη, αφού είχε σταματήσει τη ροή του νερού για να εξαναγκάσει τους πολίτες της σε παράδοση.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα εφαρμογής του γνωμικού ότι «*οι λαοί που δεν γνωρίζουν την ιστορία τους είναι καταδικασμένοι να την ξαναζήσουν*», αποτελεί και το γεγονός ότι 900 χρόνια μετά, η Νεάπολη κατακτήθηκε με τον ίδιο ακριβώς τρόπο από τον Αλφόνσο Πρίγκιπα της Αραγονίας, το 1441¹⁴⁴.

Στρατήγημα αντίστοιχης ευφυΐας εφάρμοσε και στην περίπτωση της κατάληψης του Παλέρμο όπου ανέβασε βάρκες στα κατάρτια των πλοίων μέσα στις οποίες είχε βάλει τοξότες για να προσβάλουν στόχους στο εσωτερικό της πόλης, αφού οι βάρκες ήταν υψηλότερα από τα τείχη της πόλης αν και μέσα στη θάλασσα. Η πόλη παραδόθηκε αφού απειλήθηκε με πυρπόληση σε ελάχιστο χρονικό διάστημα.

6.6 Δημόσια Αγαθά

Η αδυναμία προστασίας του πληθυσμού του Μιλάνου και οι παρατεταμένες πολιορκίες και αψιμαχίες, που δημιουργούν νέους νεκρούς και καταρρακώνουν το ηθικό του ντόπιου πληθυσμού, κλονίζουν την εμπιστοσύνη που έτρεφαν οι Ιταλοί για την ικανότητα της Αυτοκρατορίας να παρέξει το δημόσιο αγαθό της διεθνούς ασφάλειας, που θα έπρεπε να απολαμβάνουν οι σύμμαχοι και φορολογούμενοί της.

6.7 Συμπεράσματα των Γοθικών πολέμων

Η ειδοποιός διαφορά με τις επιχειρήσεις στη Βόρεια Αφρική είναι η απουσία αποφασιστικής μάχης εκ μέρους των βυζαντινών - λειτουργώντας ως επί το πλείστον αποτρεπτικά και όχι κατασταλτικά όπως με τους Βάνδαλους - οι οποίοι προσπάθησαν να κατέχουν τις μεγάλες πόλεις προεξάρχουσας της Ρώμης, με αποτέλεσμα τον κατακερματισμό των δυνάμεών τους και την εμπλοκή σε ένα πόλεμο φθοράς που εξάντλησε τόσο τον πληθυσμό όσο και τους πόρους της Ιταλίας. Αποτέλεσμα αυτών των γεγονότων ήταν τόσο η απώλεια της διεθνούς νομιμοποίησης των βυζαντινών επιχειρήσεων κατάληψης της Ιταλίας από Φράγκους και Ιταλούς, με τη μετατροπή του

¹⁴⁴ Lord Mahon, *The Life of Belisarius*, (Pennsylvania: Westholme, 2006), σελ. 85.

βυζαντινού στρατού σε στρατό κατοχής, όσο και η ανικανότητα της Ιταλίας να στηρίξει οικονομικά και κοινωνικά την ίδια της την άμυνα, επιβαρύνοντας την κεντρική αυτοκρατορική διοίκηση με συνεχή οικονομική αιμορραγία και αιμορραγία σε έμφυχο υλικό.

Η μακροχρόνια προσπάθεια επικράτησης στην Ιταλία επλήγη και από την ασυμφωνία των ενεργειών σε στρατιωτικό επίπεδο από το Βελισάριο και σε υψηλό πολιτικό από τον Ιουστινιανό, σχετικά με την αντιμετώπιση των Φράγκων είτε ως αντιπάλων είτε ως συμμάχων.

7 ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΠΕΡΙΟΔΟΥ ΗΓΕΣΙΑΣ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ

Ο Ιουστινιανός ξεκίνησε την βασιλεία του με τρία μεγάλα στρατηγικά πλεονεκτήματα: 1) Την μακρόχρονη παραμονή του στο θρόνο που ξεκίνησε ουσιαστικά από την περίοδο της υπηρεσίας του στο πλευρό του θείου του Αυτοκράτορα Ιουστίνου Α΄ 2) ένα γεμάτο θησαυροφυλάκιο με 320.000 λίβρες χρυσού που κληροδοτήθηκαν από τον Αναστάσιο προς τον Ιουστίνου τον Α΄¹⁴⁵ και 3) μία απίστευτη ικανότητα στη σύλληψη μεγαλεπήβολων σχεδίων και την εξεύρεση των κατάλληλων συνεργατών για την υλοποίησή τους.

Κύριο μειονέκτημα ήταν η πανδημία πανώλης που έπληξε την αυτοκρατορία το 541 μ.Χ. και μείωσε τον πληθυσμό της τουλάχιστον κατά 30% σε απόλυτους αριθμούς, ενώ διέλυσε τόσο την παραγωγική προσπάθεια που επέφερε έσοδα στην αυτοκρατορία όσο και τη στρατιωτική ικανότητά της, απαραίτητων προϋποθέσεων (οικονομική και στρατιωτική ισχύς) για την άσκηση της υψηλής στρατηγικής του. Το πλήγμα ήταν τόσο σοβαρό ώστε χρειάστηκε τροποποίηση της φορολογικής πολιτικής της αυτοκρατορίας, λόγω της μείωσης του πληθυσμού από την πανώλη. Η πανώλη, παραλλαγή της Yersinia Petis¹⁴⁶, ήταν διαφορετική από αυτή που περιγράφει ο Θουκυδίδης, ενώ επίδρασή της ήταν καταλυτική λόγω της απουσίας αντισωμάτων από τους κατοίκους του Βυζαντίου. Ο ίδιος ο Ιουστινιανός νόσησε από τσίμπημα ψύλλου, ο οποίος ήταν ο ξενιστής της αρρώστιας.

Θα μπορούσαν τα σχέδια του για στρατιωτική εξάπλωση και ανασύσταση της αυτοκρατορίας να στεφθούν και μακροπρόθεσμα με επιτυχία, χωρίς να κατηγορείται για

¹⁴⁵ Luttwak, Edward N., *Η Υψηλή Στρατηγική της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας*, (Αθήνα: Τουρίκη, 2009), σελ.139.

¹⁴⁶ Luttwak, Edward N., *Η Υψηλή Στρατηγική της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας*, (Αθήνα: Τουρίκη, 2009), σελ.149.

υπερεξάπλωση της αυτοκρατορίας και εξάντληση των πηγών ισχύος της, αν η πανώλη δεν είχε αποδιοργανώσει πλήρως τις λειτουργίες του κράτους και της κοινωνίας και αν δεν προκαλούσε θεσμική παράλυση σε μία ιδιαίτερα οργανωμένη κρατική οντότητα.

Η διοίκηση του Ιουστινιανού ήταν προσωποκεντρική. Την περίοδο αυτή η αυτοκρατορία ανέπτυξε αντικειμενική ισχύ, με προεξάρχουσα την στρατιωτική αλλά και την οικονομική και διπλωματική ισχύ. Χρησιμοποιήθηκε κατά κόρον η θερμή μορφή του πολέμου, χωρίς όμως να έχουν καθοριστεί οι τελικοί σκοποί της πολιτικής (πόλεμοι χωρίς όριο, unlimited wars), με αποτέλεσμα την υπερεξάπλωση, τον στρατιωτικό, τον κοινωνικό και τον οικονομικό μαρασμό της αυτοκρατορίας (με τη συνδρομή και της πανώλης). Σοβαρό σφάλμα της πολιτικής του Ιουστινιανού ήταν οι μικρές παροχές των δημοσίων αγαθών προς του λαούς που κατακτήθηκαν και η αδυναμία των κοινωνιών αυτών να λειτουργήσουν αυτόνομα, χωρίς την υποστήριξη της Κωνσταντινούπολης τόσο οικονομικά όσο και στρατιωτικά. Σε κάθε περίπτωση ο Ιουστινιανός ήταν ένας ηγέτης με όραμα και θέληση να το πραγματοποιήσει.

Το επίπεδο της προσωπικότητας του Βελισάριου αποδεικνύεται από το γεγονός ότι ουδέποτε καυχιόταν για τα κατορθώματά του, ειδικότερα όταν αφορούσαν σφαγή ομόθρησκων. Η ευγένεια και η ευθύτητά του ήταν τόσο θαυμαστή που μεγάλος αριθμός αντιπάλων μετά από μάχη και παρά το γεγονός ότι είχε ηττηθεί εκδήλωνε την επιθυμία να καταταγεί στη σωματοφυλακή του, κάτι που ο Βελισάριος δεν αρνούταν για γενναίους πολεμιστές. Η μοναδική του – ανθρώπινη – αδυναμία άκουγε στο όνομα Αντωνίνα^{147,148}.

Η περίοδος αυτή χαρακτηρίζεται από την παρουσία θερμών πολεμικών επιχειρήσεων σε πολλά μέτωπα. Η αντιμετώπιση των απειλών γίνονταν σε επιχειρησιακό επίπεδο με άμεση – σύμμετρη προσέγγιση (symmetrical approach), ενώ σε πολιτικό επίπεδο με ασύμμετρη προσέγγιση (asymmetrical approach). Η κακή διαχείριση των οικονομικών πόρων των νέων εδαφών της αυτοκρατορίας μετά από επανειλημμένους πολέμους και η αβάσταχτη φορολογία του Ιωάννη Καππαδόκη αποδίδεται με δηκτικό τρόπο από τον Graves, χρησιμοποιώντας ένα χωρίο της Αγίας Γραφής: *«εκείνο που άφησαν τα σκουλήκια των φοινίκων το έφαγαν οι ακρίδες και εκείνο που άφησαν οι ακρίδες το έφαγαν τα σκουλήκια της γης και ότι άφησαν τα σκουλήκια της γης το έφαγαν οι κάμπιες»*.

¹⁴⁷ Norwich, John Julius, *Byzantium: The Early Centuries*, (London: Penguin Books, 1988), Ch. 10 Belisarius 532-540.

¹⁴⁸ Whitby, Michael, *Rome at War: AD 293-696*, (London: Osprey Publishing Ltd., 2002), σελ.79.

Εικόνα 2 Η Βυζαντινή Αυτοκρατορία το 565 μ.Χ. (Μπελέζος Δ. «Βυζαντινός Στρατός», εκδόσεις Περισκόπιο)

8 Η ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΤΩΝ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΩΝ ΕΝΟΠΛΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ ΣΤΗΝ ΥΨΗΛΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΩΝ Η.Π.Α. ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΟΥ ΨΥΧΡΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

8.1 Γενική Περιγραφή της Κατάστασης

Η κατάσταση των Η.Π.Α. στο διεθνές περιβάλλον την περίοδο του ψυχρού πολέμου παρουσιάζει πολύ μεγάλες διαφορές σε σχέση με αυτή της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας του 6^{ου} μ.Χ. αιώνα, εντούτοις τα κοινά σημεία της επίδρασης των στρατιωτικών δυνατοτήτων και στις δύο αυτές διαφορετικές ιστορικές περιόδους θα μας δώσουν τα δομικά και αναλλοίωτα στο χρόνο στοιχεία με τα οποία συνδράμει η στρατιωτική ισχύς την υψηλή στρατηγική ενός κράτους.

Ξεκινώντας με την περιγραφή του περιβάλλοντος στο οποίο αναπτύχθηκε η αμερικανική υψηλή στρατηγική του Ψυχρού Πολέμου θα πρέπει να αναφερθούμε στη διαχρονική προστασία των Η.Π.Α. λόγω του εκούσιου απομονωτισμού από τις διαρκείς ενδοευρωπαϊκές πολεμικές αναμετρήσεις, την προστασία που τους προσέφερε η υδάτινη μάζα του Ατλαντικού Ωκεανού, αλλά και η ασπίδα της ανασχετικής δύναμης της Βρετανίας. Ο κυριότερος σκοπός της αμερικανικής υψηλής στρατηγικής ήταν η αποφυγή ανάδειξης

μιας ευρωπαϊκής χερσαίας υπερδύναμης, με δυνατότητα εκμετάλλευσης όλων των πόρων ισχύος της ευρασιατικής μάζας, με όρια που θα έφταναν μέχρι τον Ατλαντικό¹⁴⁹.

Μία τέτοια δύναμη, όπως η Γερμανία κατά τη διάρκεια των δύο Παγκοσμίων Πολέμων, θα μπορούσε να απειλήσει την ακεραιότητα της Βρετανίας και κατά συνέπεια να αναπτύξει αναθεωρητικές τάσεις σε παγκόσμιο επίπεδο, με σκοπό να αναδειχθεί σε ηγεμονική δύναμη αρχικά σε περιφερειακό επίπεδο (ευρασιατικό) και στη συνέχεια σε παγκόσμιο. Με τον ίδιο τρόπο αντιμετωπίζουν οι Η.Π.Α. και τη σημερινή οικονομική υπερεξάπλωση της Γερμανίας προσπαθώντας να περιορίσουν την ηγεμονία της – με οικονομικούς πλεον όρους – στην Ευρώπη. Δεν αποκλείεται στο μέλλον να δούμε περισσότερα σκάνδαλα τύπου «Volkswagen» με στόχο να πληγεί άμεσα η γερμανική οικονομία, αλλά κυρίως το κέντρο βάρους της γερμανικής βιομηχανίας: Η αξιοπιστία. Οι Η.Π.Α. σε αντίθεση με το Βυζάντιο δεν αντιμετώπισαν διαφορετικούς και διαδοχικούς αντιπάλους που αμφισβητούσαν διαρκώς την ύπαρξή τους, παρά μόνο την ουσιαστική πρόκληση των Σοβιετικών. Επίσης η ανασχετική δύναμη του νερού λειτούργησε προς όφελός τους όταν επιδίωκαν τον απομονωτισμό με σκοπό να επιλύσουν εσωτερικά προβλήματα.

Από την πλευρά του συστήματος κρατών που βασίζεται στην ισορροπία ισχύος, η κατάσταση εντός της οποίας υλοποιήθηκε η υψηλή στρατηγική των Η.Π.Α. στη διάρκεια του ψυχρού πολέμου θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως: Ένα καθαρά «διπολικό σύστημα ισχύος» (Η.Π.Α. – Σοβιετική Ένωση), «γενικής» ισορροπίας λόγω της απουσίας μίας και μόνο υπερδύναμης, «αντικειμενικής» αφού ιστορικά αποδείχθηκε ότι οι συντελεστές ισχύος των δύο υπερδυνάμεων ήταν πραγματικοί, τουλάχιστον μέχρι την κατάρρευση της ΕΣΣΔ, «προσχεδιασμένης» λόγω των διαδοχικών διαπραγματεύσεων μεταξύ των νικητών του Β΄ΠΠ για τη διανομή των σφαιρών επιρροής τους, που εκφράστηκαν κυρίως με τον Ατλαντικό Χάρτη, την ιδέα των «4 αστυνόμων», την ίδρυση του Ο.Η.Ε., τη συμφωνία της Γιάλτας αλλά και την ανεπίσημη «συμφωνία των ποσοστών» μεταξύ του Τσόρτσιλ και του Στάλιν τον Οκτώβριο του '44 για το μέλλον της Βαλκανικής¹⁵⁰ και «κυρίαρχης» ισορροπίας

¹⁴⁹ Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος, *Αμερικανικό πολιτικό σύστημα και εξωτερική πολιτική:1945-2002*, (Αθήνα: Ποιότητα, 2012), σελ. 35.

¹⁵⁰ Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος, *Αμερικανικό πολιτικό σύστημα και εξωτερική πολιτική:1945-2002*, (Αθήνα: Ποιότητα, 2012), σελ. 45.

αφού δεν έδειχνε να επηρεάζεται με μη αναστρέψιμο τρόπο από τοπικές ανισορροπίες, με ιδιαίτερο χαρακτηριστικό στοιχείο την «αμοιβαία πυρηνική αποτροπή»¹⁵¹.

Την εποχή που διαδέχεται τον Β΄ΠΠ χαρακτηρίζει η προσπάθεια για τη δημιουργία μίας «κοινωνίας κρατών» που βασίζεται σε κοινές ιδέες, αξίες και συμφέροντα τα οποία δεσμεύουν τα κράτη να υιοθετήσουν συγκεκριμένες συμπεριφορές μεταξύ τους και να μοιραστούν τα βάρη και την ευθύνη των θεσμών που υπηρετούν αυτή την κοινωνία. Αντίθετα, το Βυζάντιο του 6^{ου} Αιώνα λειτουργεί στο πλαίσιο μιας πιο δυναμικής κατάστασης, εντός ενός «συστήματος κρατών», όπου ο Αυτοκράτορας θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη του τις συμπεριφορές όλων των αντιπάλων του, εφόσον αυτές επηρεάζουν την κατάσταση και κυρίως την ασφάλεια της Αυτοκρατορίας. Σε σύγχρονους όρους διεθνών σχέσεων η υψηλή στρατηγική του Βυζαντίου λειτουργεί στη βάση των αρχών του ρεαλισμού. Οι Η.Π.Α. από την πλευρά τους εντός της στρατιωτικής συμμαχίας του ΝΑΤΟ και του Ο.Η.Ε. λειτουργούν κατά κύριο λόγο στη βάση των αρχών του φιλελευθερισμού¹⁵², ενώ απέναντι στη Σοβιετική Ένωση, σύμφωνα με αυτά που προτάσσει ο ρεαλισμός¹⁵³. Από τη στιγμή που τερματίστηκε ο Β΄ΠΠ ουδεμία σκέψη για κατάκτηση εδαφών και αλλαγή των συνόρων στο Θέατρο Πολέμου της Ευρώπης δεν πέρασε από το μυαλό των αντιπάλων, ώστε να μην διακυβευθεί η ειρήνη και να μην προκληθεί Γ΄ΠΠ¹⁵⁴, γεγονός που φανερώνει την αξία των ενόπλων δυνάμεων ως πηγής ισχύος και δημιουργίας περιβάλλοντος ισορροπίας ισχύος, όχι μόνο των δύο αντιπάλων υπερδυνάμεων αλλά και των συνασπισμών που δημιούργησαν.

Η προσπάθεια δημιουργίας μιας «βυζαντινής κοινοπολιτείας»¹⁵⁵ εξυπηρετούσε σε εμβρυικό στάδιο την παροχή δημόσιων αγαθών στους συμμάχους της αυτοκρατορίας, κάτι που στην ψυχροπολεμική περίοδο θεσμοθετείται σε επίπεδο διεθνών οργανισμών, κυρίως με την προσπάθεια δημιουργίας καθεστώτος συλλογικής ασφάλειας και καθεστώτος προστασίας των ατομικών δικαιωμάτων, με την προϋπόθεση ύπαρξης υπερδυνάμεων οι

¹⁵¹ Bull, Hedley, *Η Άναρχη Κοινωνία*, (Αθήνα: Ποιότητα, 2007), σελ 148-153.

¹⁵² Δεν αποκλείεται η εφαρμογή των αρχών του ρεαλισμού και εντός των διεθνών οργανισμών ειδικά στο συμβούλιο ασφαλείας του Ο.Η.Ε.

¹⁵³ Jackson Robert– Sorensen George, *Θεωρία και μεθοδολογία διεθνών σχέσεων*, (Αθήνα: Gutenberg, 2006), σελ.216.

¹⁵⁴ Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος, *Αμερικανικό πολιτικό σύστημα και εξωτερική πολιτική:1945-2002*, (Αθήνα: Ποιότητα, 2012), σελ. 35.

¹⁵⁵ Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος, *Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική: 6^{ος}-11^{ος} Αιώνας*, (Αθήνα: Ποιότητα, 2011), σελ.96.

οποίες διαθέτουν δυνατότητες καθορισμού, επιβολής και ελέγχου εφαρμογής των αρχών και των κανόνων αυτών¹⁵⁶.

Η οικονομική διάσταση των δύο εξεταζόμενων περιόδων διαφέρει δραματικά. Οι αμυντικές δαπάνες του Βυζαντίου εξ' αιτίας των συνεχών ένοπλων συγκρούσεων αγγίζουν το 50% των εσόδων της αυτοκρατορίας. Το ποσοστό αυτό ως τμήμα του ΑΕΠ δεν απέχει πολύ από το 40% του αμερικανικού ΑΕΠ που χρησιμοποιήθηκε για να εξυπηρετήσει τις ανάγκες του Β' ΠΠ¹⁵⁷. Όμως, η απουσία θερμών συρράξεων παγκόσμιας κλίμακας και η προσήλωση στις αρχές διεξαγωγής ενός ψυχρού πολέμου μείωσε σταδιακά τις στρατιωτικές δαπάνες των Η.Π.Α. προς όφελος των κοινωνικών αναγκών και της οικονομικής ανάπτυξης. Αυτή την κατάσταση μειωμένων αμυντικών δαπανών δεν κατάφερε να «απολαύσει» ποτέ ο Ιουστινιανός ώστε να διοχετεύσει οικονομικούς πόρους στα υπόλοιπα μεγαλεπήβολα σχέδιά του κοινωνικού και αναπτυξιακού χαρακτήρα.

Μία πολύ μεγάλη διαφορά της μεταπολεμικής περιόδου είναι και οι ιδεολογική διάσταση της αντιπαράθεσης Η.Π.Α. – ΕΣΣΔ. Ο βυζαντινός Αυτοκράτορας είχε να αντιμετωπίσει πραγματικά προβλήματα επιβίωσης της αυτοκρατορίας και μπορούσε να εξασφαλίσει την εσωτερική και εξωτερική νομιμοποίηση των πράξεών του, μόνο με την αιτιολογία της αποτροπής κινδύνων που έθεταν σε κίνδυνο την ύπαρξη του κράτους, μιλώντας σε ρεαλιστική βάση. Το «*δίλημμα της ασφάλειας*» και η ανάγκη της επιβίωσης της αυτοκρατορίας για το καλό των πολιτών της, όπως αργότερα εκφράστηκε από τον Machiavelli¹⁵⁸ και τον Hobbes¹⁵⁹ ήταν απολύτως κατανοητό τόσο από την κεντρική αυτοκρατορική διοίκηση όσο και από τον τελευταίο βυζαντινό πολίτη που ζούσε στα όρια της αυτοκρατορίας. Αντιθέτως στην αμερικανική πραγματικότητα, ένας κουρασμένος από τον πόλεμο λαός, που δεν νοιώθει την άμεση απειλή, πλην την πυρηνικής, η οποία όμως είχε εξισορροπηθεί λόγω του δόγματος της Εξασφαλισμένης Πυρηνικής Καταστροφής (Mutual Assured Destruction MAD), απαιτούσε την ιδεολογικοποίηση οποιασδήποτε άλλης πολεμικής εμπλοκής της χώρας, μακριά από την «*βάρβαρη*» λογική του ρεαλισμού.

¹⁵⁶ Hurrell, Andrew, *On Global Order*, (Oxford: Oxford University Press, 2007), σελ. 162 και σελ.165.

¹⁵⁷ Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος, *Αμερικανικό πολιτικό σύστημα και εξωτερική πολιτική:1945-2002*, (Αθήνα: Ποιότητα, 2012), σελ. 29.

¹⁵⁸ Η θεωρία της «αλεπούς και του λιονταριού» που πρέπει να εφαρμόζουν οι ηγεμόνες. Μακιαβέλι, Νικολό, *Ο Ηγεμόνας*, (Αθήνα: Πατάκη, 2013), σελ.96-100.

¹⁵⁹ Jackson, Robert– Sorensen, George, *Θεωρία και μεθοδολογία διεθνών σχέσεων*, (Αθήνα: Gutenberg, 2006), σελ.118.

Η Ψυχροπολεμική περίοδος για τις ανάγκες του παρόντος πονήματος θα διαιρεθεί σε δύο περιόδους¹⁶⁰:

- Την περίοδο 1945-49 όπου αρχίζει η ανάπτυξη των πρώτων διστακτικών και αναγνωριστικών στρατηγικών για την αντιμετώπιση της Σοβιετικής απειλής σε έναν μεταπολεμικό κόσμο.
- Την περίοδο 1949-1990 όπου κάνει την εμφάνισή της η στρατηγική της ανάσχεσης (containment), όπως την συνέλαβε ο George Kennan και την ενσωμάτωσαν στην υψηλή τους στρατηγική οι Η.Π.Α. μέσα από την κοινοποίηση του δόγματος Truman και του σχεδίου Marshall. Χαρακτηρίζεται από το σύνολο των ενεργειών των αμερικανών κυβερνήσεων ώστε να μην καταστεί η ΕΣΣΔ ικανή να τροποποιήσει τη διεθνή τάξη μεταπολεμικά προς όφελός της¹⁶¹. Η μακροχρόνια αυτή περίοδος του Ψυχρού Πολέμου μπορεί να διαχωριστεί σε μικρότερες περιόδους αναλόγως του τρόπου εφαρμογής (implementation) της στρατηγικής ανάσχεσης όπως παρακάτω:
 - 1950 – 53: Εμφανίζεται το θεσμικό κείμενο NSC-68 ως απόρροια του πολέμου της Κορέας.
 - 1953 – 61: Εφαρμόζεται η πολιτική «*New Look*» των Eisenhower – Dulles, με έμφαση στην αποτρεπτική ισχύ των πυρηνικών όπλων.
 - 1961 - 69: Στρατηγική «*ευέλικτης ανταπόδοσης*» από τους Kennedy και Johnson, με εφαρμογή στον πόλεμο του Βιετνάμ.
 - 1970 – 79: Η εποχή της «*détente*» των Nixon – Kissinger, την οποία συνέχισαν χωρίς καμία ουσιαστική τροποποίηση οι Ford και Carter.
 - 1980 – τέλος του Ψυχρού Πολέμου: Ολοκληρώνεται η δεύτερη περίοδος του Ψυχρού Πολέμου, με την στρατηγική του Reagan (αποδίδεται ο όρος «*Reagan Strategy*» αφού η εφαρμοζόμενη στρατηγική ήταν σύλληψη του ίδιου του Προέδρου Reagan), η οποία οδήγησε στην κατάρρευση της ΕΣΣΔ¹⁶².

¹⁶⁰ Όπως τις έχει κατηγοριοποιήσει ο John Lewis Gaddis, στο βιβλίο του *Strategies of Containment*, (Oxford: Oxford University Press, 2005), Εισαγωγή, σελ. xiv.

¹⁶¹ Gaddis, John Lewis, *Strategies of Containment*, (Oxford: Oxford University Press, 2005), σελ. 4.

¹⁶² Υπάρχει διχογνωμία εάν η στρατηγική του Reagan, αποκλειστικά, οδήγησε στην κατάρρευση της ΕΣΣΔ ή η ΕΣΣΔ θα οδηγούνταν νομοτελειακά σε κατάρρευση λόγω, των εγγενών προβλημάτων του καθεστώτος όπως

Με το τέλος του Ψυχρού Πολέμου κλείνει ένας κύκλος ανάπτυξης και εφαρμογής της στρατηγικής ανάσχεσης «*containment*», όπως τον οραματίστηκε ο George Kennan, δηλαδή με την εμπλοκή του ίδιου του Σοβιετικού ηγέτη στην αλλαγή του καθεστώτος της χώρας του.

Μελετώντας την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου δεν μπορούμε να μην αναφερθούμε στον George Kennan, ο οποίος με το περίφημο «*Μακρύ Τηλεγράφημα*», των 8.000 λέξεων¹⁶³, «εκμεταλλευόμενος» της απουσία του αμερικανού πρέσβη από τη Μόσχα, εξέθεσε απευθείας τις προσωπικές του απόψεις και κατάφερε να αλλάξει και να οριοθετήσει την υψηλή στρατηγική των Η.Π.Α. στην ψυχροπολεμική εποχή, μία περίοδο κατά την οποία κανείς άλλος πολιτικός ή διπλωμάτης δεν μπορούσε να την περιγράψει με τέτοια διαύγεια.

Ο George Kennan διακρίνονταν επίσης για τη διορατικότητά του, αφού 40 χρόνια πριν την κατάρρευση της ΕΣΣΔ δεν είχε απλώς προβλέψει αυτή την εξέλιξη, αλλά είχε περιγράψει και το μηχανισμό με τον οποίο θα υλοποιούνταν, μέσω των εσωτερικών προβλημάτων και των πιέσεων που αυτά θα δημιουργούσαν στην κοινωνία της ΕΣΣΔ¹⁶⁴. Είχε προβλέψει ότι «*η Ρωσία ενδεχομένως να μεταβληθεί εν μία νυκτί από μία από τις ισχυρότερες σε μία από τις ασθενέστερες και πλέον αξιοθρήνητες εθνικές κοινωνίες*»¹⁶⁵. Όλα τα παραπάνω χαρακτηριστικά συνδυάζονταν από τον Kennan με έναν «*διπλωματικό πολιτισμό*», αφού πίστευε ότι «*το εθνικό συμφέρον πρέπει να διέπεται και από την αίσθηση της δικαιοσύνης*», αλλά και από την πεποίθηση ότι «*δεν επιθυμώ ποτέ να δω αυτή τη χώρα να συμπεριφέρεται στις διεθνείς σχέσεις εμπνεόμενη από οτιδήποτε άλλο εκτός από εντιμότητα, γενναιοδωρία, μετριοπάθεια και σεβασμό για τους άλλους*»¹⁶⁶. Η διορατικότητά του αυτή τον έκανε διάσημο με διάφορους τίτλους όπως «*the Cold War Strategist*», «*Soviet Expert*» ή «*author of the diplomatic doctrine of his era*»¹⁶⁷.

είχε προβλέψει ο Kennan. Σε κάθε περίπτωση η «*κούρσα των εξοπλισμών*» οδήγησε την ΕΣΣΔ σε οικονομική δυσπραγία και ένα φάυλο κύκλο κοινωνικής δυσαρέσκειας, από τον οποίο δύσκολα θα μπορούσε να απαλλαγεί το κομμουνιστικό καθεστώς της ΕΣΣΔ.

¹⁶³ Ήταν χωρισμένο σε 5 μέρη ενώ συνολικά κάλυπτε 19 σελίδες. Kissinger, Henry, *Παγκόσμια Τάξη*, (Αθήνα: Λιβάνη, 2014), σελ 399.

¹⁶⁴ Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος, *Αμερικανικό πολιτικό σύστημα και εξωτερική πολιτική:1945-2002*, (Αθήνα: Ποιότητα, 2012), σελ. 63.

¹⁶⁵ Kissinger, Henry, *Παγκόσμια Τάξη*, (Αθήνα: Λιβάνη, 2014), σελ.401.

¹⁶⁶ Jackson, Robert– Sorensen, George, *Θεωρία και μεθοδολογία διεθνών σχέσεων*, (Αθήνα: Gutenberg, 2006), σελ.225.

¹⁶⁷ Gaddis, John Lewis, *Strategies of Containment*, (Oxford: Oxford University Press, 2005), σελ. 24,25.

9 Η ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΤΗΣ ΙΣΟΡΡΟΠΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ: 1945-49

9.1 Γενική Κατάσταση

Ο κύριος αντικειμενικός σκοπός της αμερικανικής υψηλής στρατηγικής κατά τη διάρκεια του Β΄ΠΠ δεν μπορούσε να είναι άλλος από τον τερματισμό του πολέμου με την ήττα των δυνάμεων του Άξονα με όσο το δυνατόν λιγότερες απώλειες. Για να επιτευχθεί το αποτέλεσμα αυτό υπήρξε σύνδεση μεταξύ σκοπών και μέσων, προθέσεων και δυνατοτήτων καθώς και επιδιώξεων και πηγών ισχύος. Η προσπάθεια για νικηφόρο αποτέλεσμα στον Β΄ΠΠ φαίνεται και από την υιοθέτηση της αρχής ότι «*μπορείς να συνεργαστείς και με το διάβολο, μέχρι να περάσεις τη γέφυρα*», από τον Ρούσβελτ. Η συνεργασία αυτή των Η.Π.Α. με τους Σοβιετικούς με σκοπό την ήττα των Γερμανών αλλά και των Ιαπώνων θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως «*συνεργασία με το διάβολο*»¹⁶⁸.

Ο στόχος αυτός θα έπρεπε να επιτευχθεί με τις μικρότερες δυνατές απώλειες ανθρώπινων ζώων στα πεδία των μαχών και ο μοναδικός τρόπος ήταν η «*μεταφορά βαρών*» (*buck passing*) στους εμπόλεμους λαούς της Ευρώπης. Ο Truman από την περίοδο που ήταν ακόμα γερουσιαστής ομολογούσε με έναν κυνικό τρόπο ότι θα έπρεπε οι Η.Π.Α. να αφήσουν τους Ρώσους και τους Γερμανούς να πολεμήσουν μεταξύ τους όσο το δυνατόν περισσότερο με σκοπό να υποστούν τις μεγαλύτερες δυνατές απώλειες¹⁶⁹.

Η αποστολή αυτή της υψηλής στρατηγικής των Η.Π.Α. επιτεύχθη με τον καλύτερο δυνατό τρόπο αφού νίκησαν στον Β΄ΠΠ έχοντας για κάθε αμερικανική απώλεια, 13 σκοτωμένους γερμανούς και 90 σοβιετικούς. Συγκεκριμένα σκοτώθηκαν 300.000 αμερικανοί, 4.000.000 γερμανοί και 25 έως 27 εκατομμύρια σοβιετικοί¹⁷⁰.

Συνολικά όσο ο Β΄ΠΠ προχωρούσε προς το τέλος του, ο πολιτικός σκοπός της υψηλής στρατηγικής των Η.Π.Α. μπορεί να συνοψιστεί στη φράση «*η προσπάθεια να παραμείνει ο Κόκκινος Στρατός σε εμπλοκή με του Γερμανούς, χωρίς να κινδυνέψει ο έλεγχος της Ευρωπαϊκής ηπείρου από τη Μόσχα*», προσπαθώντας να πετύχουν ένα είδος ανάσχεσης μέσω της εξάντλησης για τους Γερμανούς και τους Ιάπωνες και ανάσχεσης μέσω της ενσωμάτωσης στην μεταπολεμική δομή της συλλογικής ασφάλειας για τους Ρώσους, δείχνοντας με τον καλύτερο τρόπο την προσπάθεια εφαρμογής της έμμεσης

¹⁶⁸ Gaddis, John Lewis, *Strategies of Containment*, (Oxford: Oxford University Press, 2005), σελ. 4.

¹⁶⁹ Σε συνέντευξή του στο περιοδικό New York Times, την 24 Ιουνίου 1941.

¹⁷⁰ Gaddis, John Lewis, *Strategies of Containment*, (Oxford: Oxford University Press, 2005), σελ. 4.

προσέγγισης των αμερικανών στον Β΄ΠΠ. Ως τελευταίο ανάχωμα στο Σοβιετικό κίνδυνο οι Η.Π.Α. θα χρησιμοποιούσαν την ισχύ των πυρηνικών όπλων.

Η προσπάθειες όμως της κυβέρνησης Roosevelt να ενσωματώσει τη ΕΣΣΔ στη νέα παγκόσμια δομή δυνάμεων με σκοπό να αποσπάσει οφέλη συνεργασίας μέσω του linkage ή οι προσπάθειες του διαδόχου του, Truman, να χτίσει μία πολιτική διαπραγματεύσεων στη βάση ανταλλαγών (quid pro quo), πέφτουν στο κενό, μετά τη δημοσιοποίηση του «μακρού τηλεγραφήματος» στο οποίο ο Kennan σκιαγραφεί μία ΕΣΣΔ ανίκανη να συνεργαστεί στη βάση της λογικής, αφού το ίδιο το απολυταρχικό καθεστώς της δημιουργεί προβλήματα στην αρχή της διαδικασίας. Η διαδικασία που προέκριναν οι Η.Π.Α. προϋπέθετε τουλάχιστον ορθή επικοινωνία, κάτι που όμως δεν συνέβαινε στην πραγματικότητα αφού όπως αναφέρει ο Kennan η πολιτική του Κρεμλίνου «*απαιτεί την ύπαρξη έξωθεν αντιπάλων για να νομιμοποιήσει τις πράξεις του στο εσωτερικό*». Ο Στάλιν χρησιμοποιούσε την ιδεολογία όχι ως οδηγό για τη λήψη αποφάσεων, αλλά ως εργαλείο για να δικαιολογήσει τις αποφάσεις τις οποίες ήδη είχε πάρει, γεγονός που τον καθιστούσε παντελώς αφερέγγυο. Η τακτική του «μαστιγίου και του καρότου» δεν θα μπορούσε να οδηγήσει σε κανενός είδους συνεργασία με την ΕΣΣΔ, η οποία ήταν μία κλειστή και σχεδόν αυτάρκης κοινωνία.

Η «βόμβα» του Kennan έπεσε σε μία πολιτική ηγεσία και μια κοινωνία ώριμη να την δεχτεί, με αποτέλεσμα να έχει μία απίστευτα άμεση αντίδραση στην αλλαγή της υψηλής στρατηγικής των Η.Π.Α. έναντι των Ρώσων. Η αποτυχία των πολιτικών αυτών, δημιούργησε ένα κενό στρατηγικής το οποίο ήρθε αργότερα το δόγμα Τρούμαν να γεμίσει και να μονοπωλήσει την υψηλή στρατηγική της δυτικής υπερδύναμης κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου. Στην αντιμετώπιση της απειλής σύμφωνα με το δόγμα αυτό η ισχύς και η διπλωματία αποτελούν διαδοχικά στάδια¹⁷¹.

Η μεταστροφή της αμερικανικής πολιτικής ήταν ταχύτατη, λαμβάνοντας άμεσα τα παρακάτω μέτρα¹⁷²:

- Αποφυγή απόκρυψης κάθε είδους διαφωνίας με τους Ρώσους, η οποία εφαρμόζονταν μέχρι εκείνη τη στιγμή, για να μη δοθούν αφορμές για πιθανή επιδείνωση των αμερικανοσοβιετικών σχέσεων. Όλες οι διαφωνίες θα γίνονταν πλέον ευρέως γνωστές, βασιζόμενες κυρίως στην επίδραση που

¹⁷¹ Kissinger, Henry, *Παγκόσμια Τάξη*, (Αθήνα: Λιβάνη, 2014), σελ.401.

¹⁷² Gaddis, John Lewis, *Strategies of Containment*, (Oxford: Oxford University Press, 2005), σελ. 21.

θα είχαν σε ουδέτερες χώρες οι ενέργειές των Η.Π.Α. λόγω της δημοκρατικής νομιμοποίησης που ενσωμάτωναν.

- Οι Η.Π.Α. πλέον θα χάραζαν τις γραμμές της επιρροής, υπερασπίζοντας κάθε στόχο της προσπάθειας των σοβιετικών να επεκταθούν, αναλαμβάνοντας έναν πιο ενεργό ρόλο.
- Για την επίτευξη του παραπάνω ρόλου, οι Η.Π.Α. θα έπρεπε να αναθεωρήσουν τη στρατηγική τους για το ρόλο των ενόπλων δυνάμεων στη διατήρηση της σφαίρας επιρροής τους, ενώ ήταν έτοιμες να δεχτούν από τους συμμάχους τους κάθε οικονομική και στρατιωτική βοήθεια.
- Οι διαπραγματεύσεις των Η.Π.Α. και των σοβιετικών θα συνεχίζονταν αλλά μόνο στη βάση που η άλλη πλευρά θα δέχονταν τις αμερικανικές θέσεις ή στην περίπτωση που θα δυσφημίζονταν η σοβιετική αδιαλλαξία με σκοπό την προσέλκυση νέων συμμάχων.

Από την παραπάνω περιληπτική περιγραφή των άμεσων ενεργειών που αποφασίστηκαν από την αμερικανική πλευρά, διαπιστώνουμε ότι η στρατιωτική ισχύς εμπλέκεται τόσο άμεσα – στην υπεράσπιση των συμμάχων τους από τυχόν προκλητικές επεμβάσεις των σοβιετικών – όσο και έμμεσα για την υποστήριξη μιας πιο επιθετικής πολιτικής καθορισμού των σφαιρών επιρροής.

Η νέα αυτή πολιτική, στην αυγή της μεταπολεμικής εποχής ονομάστηκε «πολιτική υπομονής και αποφασιστικότητας» (*patience and firmness*), με μεγαλύτερο βάρος στην «αποφασιστικότητα», όπως έσπευδε να τονίσει ο Αρχηγός των Ενόπλων Δυνάμεων των Η.Π.Α. και συμπλήρωνε ότι θα «πρέπει να είμαστε αρκετά ισχυροί για να μην μπορούν να μας νικήσουν και αρκετά αποφασισμένοι για να μην φοβηθούμε»¹⁷³. Η πολιτική αυτή δεν ήταν τίποτε άλλο από τον προάγγελο της πολιτικής της «ανάσχεσης» (*containment*), όπως τη διαμόρφωσε ως υψηλή στρατηγική ο Kennan, αρχικά μέσα από το περίφημο άρθρο στο *Foreign Affairs* το 1947 ως “ Mr X” και την υιοθέτησε ο Truman στο μεταπολεμικό του δόγμα.

¹⁷³ Gaddis, John Lewis, *Strategies of Containment*, (Oxford: Oxford University Press, 2005), σελ. 21.

Η πολιτική της στρατηγικής ανάσχεσης στην τελική της μορφή όπως τη διατύπωσε ο Kennan - αλλά δεν την περιέγραψε ποτέ σε ένα ενιαίο κείμενο - είχε τους εξής τρεις στόχους¹⁷⁴:

- Την αποκατάσταση της ισορροπίας ισχύος σε παγκόσμιο επίπεδο.
- Την διάρρηξη του κομμουνιστικού κινήματος.
- Την αλλαγή της Σοβιετικής συμπεριφοράς σε ότι έχει να κάνει με τις διεθνείς σχέσεις και ειδικότερα με την προσαρμογή της ηγεσίας στην πραγματικότητα της πολυμορφίας των κρατών.

9.2 Οικονομική Διάσταση

Οι ένοπλες δυνάμεις των Η.Π.Α. κατά τη διάρκεια της πρώτης περιόδου του ψυχρού πολέμου δεν συνεισέφεραν στην οικονομική διάσταση με έναν ενεργό τρόπο, όπως ο Βελισάριος προσέθεσε νέα εδάφη άρα και νέους πληθυσμούς που θα μπορούσαν να φορολογηθούν από το κράτος. Για την ακρίβεια οποιαδήποτε προσπάθεια προσάρτησης εδαφών θα θεωρούνταν από την Σοβιετική ηγεσία ως προσπάθεια επέκτασης του καπιταλιστικού κόσμου σε ένα παιχνίδι μηδενικού αθροίσματος και οι Η.Π.Α. θα έδιναν την αφορμή που πάντα ζητούσε ο Στάλιν για να νομιμοποιήσει τις ενέργειες του αυταρχικού καθεστώτος του.

Υπάρχει όμως μία έμμεση προσφορά στην οικονομία των Η.Π.Α. αφού οι ένοπλες δυνάμεις όντας επαρκώς ισχυρές, μειώθηκαν από τα 12 εκατομμύρια μετά το τέλος του πολέμου με την Γερμανία, σε 1.6 εκατομμύρια το 1947, ενώ οι αμυντικές δαπάνες μειώθηκαν από τα 83 δισεκατομμύρια \$ το οικονομικό έτος 1945, σε 42,7 δις \$ το έτος 1946 και τελικά σε 12,8 δις \$ το 1947^{175,176}. Με τον τρόπο αυτό η ομοσπονδιακή κυβέρνηση διέθετε ένα μεγάλο ποσό για την ανοικοδόμηση της κατεστραμμένης οικονομίας της Γερμανίας και της Ιαπωνίας αλλά και για την βελτίωση του επιπέδου ζωής των αμερικανών. Η μείωση όμως αυτή επέφερε μία αναντιστοιχία μεταξύ σκοπών της υψηλής αμερικανικής πολιτικής και μέσων που απαιτούνταν για την υλοποίησή τους, γεγονός που επέφερε την τροποποίηση της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής με τον καθορισμό κρίσιμων κεντρικών και περιφερειακών ζωνών ενδιαφέροντος για τις Η.Π.Α.

¹⁷⁴ Gaddis, John Lewis, *Strategies of Containment*, (Oxford: Oxford University Press, 2005), σελ. 54,64,69.

¹⁷⁵ Gaddis, John Lewis, *Strategies of Containment*, (Oxford: Oxford University Press, 2005), σελ. 23.

¹⁷⁶ Οι περικοπές συνεχίστηκαν και τα επόμενα έτη με 11,7 δις \$ το 1948 και 11 δις \$ το 1949. Weigley, Russell, *The American Way of War*, (Indiana: Indiana University Press, 1977), σελ.373.

Ο Kennan, είχε ήδη αντιληφθεί ότι παρά την αυταρχικότητά του ο Στάλιν δεν θα διακινδύνευε ένα νέο πόλεμο μεγάλης κλίμακας στην κατάσταση την οποία ευρίσκονταν η σοβιετική οικονομία αλλά και η κοινωνία. Με σκοπό την συμπόρευση των σκοπών και των μέσων για την επίτευξή τους, όπως προτρέπει ο Clausewitz και με δεδομένη την αδυναμία των Η.Π.Α. να συντηρήσουν ένα στρατό του μεγέθους των 12 περίπου εκατομμυρίων που διέθεταν στο τέλος του Β΄ ΠΠ, από οικονομικής απόψεως, για να επιβάλλουν την εξωτερική τους πολιτική στις περιοχές εκείνες που δεν ελέγχονταν από τη Σοβιετική Ένωση, ο Kennan χώρισε την υφήλιο σε 5 κέντρα οικονομικής/βιομηχανικής και στρατιωτικής ισχύος τα οποία είχαν τη δυνατότητα να προβάλλουν αξιόλογη στρατιωτική και κυρίως ναυτική ισχύ, σε τέτοιο επίπεδο ώστε να αποτελέσουν μελλοντικό κίνδυνο για τις Η.Π.Α. Τα κέντρα αυτά ήταν οι Η.Π.Α., η Μεγάλη Βρετανία, η Γερμανία με την κεντρική Ευρώπη, η ΕΣΣΔ και η Ιαπωνία¹⁷⁷. Όσο τα 4 από τα 5 κέντρα ισχύος ελέγχονταν από τις Η.Π.Α. ο κύριος στόχος της εξωτερικής πολιτικής μπορούσε να είναι η ΕΣΣΔ, η οποία υπό το βάρος της στρατηγικής ανάσχεσης μπορούσε να ελέγχεται χωρίς να υπάρχει σοβαρό πρόβλημα ασφαλείας. Όσο και αν φαίνεται περίεργο στα κέντρα αυτά δεν περιλαμβάνονταν η Κίνα, κυρίως λόγω της αδυναμίας της να προβάλλει την ισχύ της σε άλλα μέρη του πλανήτη, αφού δεν διέθετε και ούτε μπορούσε να κατασκευάσει επαρκείς ναυτικές δυνάμεις την εποχή εκείνη.

Η κατανομή αυτή των στρατιωτικών δυνάμεων στο εξωτερικό, με σκοπό την προστασία συγκεκριμένων βιομηχανικών κέντρων, βασίζεται στην ιδέα της άμυνας γύρω από ισχυρά σημεία - *strong points* - σε αντίθεση με την άμυνα επί ευρέως μετώπου και είχε ως στόχο την οικονομία των διατιθέμενων πόρων. Θεωρητικά εκφράζονταν με την υποστήριξη των ζωτικών περιοχών έναντι γενικά της περιφέρειας - *vital Vs perimeter interests* - και συνδύαζε δύο από τις κυριότερες αρχές πολέμου, την συγκέντρωση και την οικονομία. Για την εφαρμογή αυτή της κατανομής των δυνάμεων παγκοσμίως εφόσον οι πόροι δεν επαρκούσαν για την κάλυψη όλων των περιοχών ενδιαφέροντος, έπρεπε να αναληφθεί ένα υπολογισμένο ρίσκο, με στόχο τη μείωση της οροφής κυρίως των συμβατικών δυνάμεων οι οποίες ήταν και οι πλέον κοστοβόρες, χωρίς όμως να κινδυνέψουν οι ζωτικές περιοχές. Η βραχυπρόθεσμη αυτή μείωση των στρατιωτικών δαπανών θα λειτουργούσε προς όφελος της ανάπτυξης τόσο των Η.Π.Α. αλλά κυρίως των σημαντικότερων αυτών βιομηχανικών κέντρων, με προτεραιότητα την Κεντρική Ευρώπη

¹⁷⁷ Gaddis, John Lewis, *Strategies of Containment*, (Oxford: Oxford University Press, 2005), σελ. 29.

και την Ιαπωνία, αφού όπως θεωρούσε ο Kennan η στρατηγική αυτή θα είχε μεγαλύτερη απόδοση για κάθε δολάριο που επενδύονταν σε οικονομική ανάπτυξη των συμμάχων, σε σχέση με την επένδυση ανάλογων ποσών σε μεγάλης μεγέθους στρατιωτικές δυνάμεις¹⁷⁸.

Παρά το γεγονός ότι ο Kennan διακατέχεται από αίσθημα ευθύνης και οι ενέργειες του βασίζονται σε αρχές και αξίες, κάνοντας ορισμένους ακαδημαϊκούς να τον περιλαμβάνουν στην σχολή της Διεθνούς Κοινωνίας¹⁷⁹, στην πραγματικότητα είναι ένας ρεαλιστής ο οποίος πιστεύει ότι για να εφαρμοστούν πολιτικές βασισμένες σε αρχές και αξίες πρέπει πρώτα να έχει εξασφαλιστεί η επιβίωση του κράτους, μέσω της ισορροπίας ισχύος¹⁸⁰, βασική ιδέα όλων των κλασικών ρεαλιστών¹⁸¹.

9.3 Εσωτερική Πολιτική

Η σχεδίαση, οργάνωση και υλοποίηση της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής στη μεταπολεμική περίοδο «στοιχειώνεται» από το φάντασμα του απομονωτισμού. Οι Η.Π.Α. εξ' αιτίας της θέσης τους στην αμερικανική ήπειρο, κατά καιρούς επέλεξαν την απόσυρση από την ενασχόληση με τα προβλήματα της υπόλοιπης υφηγίου και ειδικότερα με την «προβληματική» και γεμάτη συγκρούσεις ευρωπαϊκή ήπειρο.

Απαραίτητη προϋπόθεση λοιπόν αποτελούσε η ιδεολογικοποίηση της εξωτερικής της πολιτικής σε έναν κόσμο που κινείται σε φιλελεύθερες κατευθύνσεις, σε αντίθεση με το Βυζάντιο το οποίο ζει και αναπνέει με όρους ρεαλισμού. Ο πολίτης της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας αισθάνονταν τον πραγματικό κίνδυνο των επιδρομών των Ούννων, των Γότθων ή των Αβάρων που απειλούσαν την ίδια την ύπαρξη της αυτοκρατορίας ακόμα και της Κωνσταντινούπολης, ένοιωθε τα αποτελέσματα των πολιορκιών και επιθυμούσε την δυναμική αντιμετώπισή τους. Ο αμερικάνος πολίτης - ειδικά εκείνοι που δεν είχαν συμμετάσχει στα πολεμικά μέτωπα του Β' ΠΠ - ζούσε σε ένα καθεστώς προστασίας που του είχαν προσφέρει οι ένοπλες δυνάμεις και η εξωτερική πολιτική της χώρας του, κρατώντας τον πόλεμο μακριά του, ενώ μπορούσε μόνο να φανταστεί, πάντα σε σχέση με αυτά που διέρρηε η εκάστοτε αμερικανική κυβέρνηση, τον απόλυτο Αρμαγεδδώνα μιας σύγκρουσης με την ΕΣΣΔ.

¹⁷⁸ Gaddis, John Lewis, *Strategies of Containment*, (Oxford: Oxford University Press, 2005), σελ.60.

¹⁷⁹ Jackson, Robert– Sorensen, George, *Θεωρία και μεθοδολογία διεθνών σχέσεων*, (Αθήνα: Gutenberg, 2006), σελ.225.

¹⁸⁰ Για την ισορροπία ισχύος μίλησε εκτενώς και ο Hedley Bull, ο οποίος ανήκει στην «αγγλική σχολή».

¹⁸¹ Ο Kennan έλεγε ότι «Πρέπει να υπάρχει ένα ελάχιστο επίπεδο ασφαλείας και σταθερότητας για να μπορεί ένα κράτος να λειτουργεί πάνω σε αρχές». Gaddis, John Lewis, *Strategies of Containment*, (Oxford: Oxford University Press, 2005), σελ. 31.

Η αποτροπή που εξασφάλιζαν οι ένοπλες δυνάμεις των Η.Π.Α. εξυπηρετούσε αφενός την εξωτερική πολιτική και την αμερικανική δημοκρατία, αφετέρου δημιουργούσε ένα αίσθημα φιλειρηνικής - φιλελεύθερης λύσης στο πρόβλημα των ανταγωνισμών με την ΕΣΣΔ, απαραίτητη προϋπόθεση για την αποδοχή των ενεργειών της κυβέρνησης από την κοινή γνώμη και την αποφυγή εμφάνισης κύματος απομονωτισμού¹⁸². Είναι γνωστή η τάση της αμερικανικής κοινωνίας επηρεαζόμενη κυρίως από τη φιλοσοφία του Τζεφερσονισμού¹⁸³, να επιβάλει κατακόρυφη μείωση των εξοπλισμών μετά από πολεμικές συρράξεις, με σκοπό να διοχετευτούν οικονομικοί πόροι στην κοινωνία αλλά κυρίως να διατηρηθεί η εσωτερική τάξη και να αποφευχθεί η κατάχρηση εξουσίας λόγω της διευρυμένης δικαιοδοσίας που εκχωρείται στην αμερικανική κυβέρνηση σε περιόδους κρίσεων, μέσω της χρήσης των ενόπλων δυνάμεων και των δυνάμεων εσωτερικής ασφαλείας.

Η επίδραση του Τζεφερσονισμού είναι φανερή στην μετά τον Β΄ΠΠ περίοδο, από τη μείωση των στρατιωτικών δυνάμεων σε 1,4 εκατομμύρια το 1948 από 12,1 εκατομμύρια το 1945. Η εσωτερική πολιτική ήταν μόνιμο πρόβλημα για τους αμερικανούς προέδρους, σε αντίθεση με τον Ιουστινιανό, ο οποίος είχε ως μόνιμο εσωτερικό πρόβλημα την αντιμετώπιση των υποψηφίων μνηστήρων του αυτοκρατορικού θρόνου και τη διατήρηση της αρτιμελείας του και της ίδιας του της ζωής, παρά την πίεση της κοινής γνώμης¹⁸⁴. Με την έγκριση του δόγματος Τρούμαν, επενδεδυμένου με ιδεολογικό μανδύα, η αμερικανική κοινή γνώμη αποδέχεται πλέον τον ρόλο των Η.Π.Α. ως παγκόσμιου ρυθμιστή, αποδέχεται πιθανές στρατιωτικές επεμβάσεις εκτός της βορειοαμερικανικής ηπείρου και απομακρύνεται για τις επόμενες κυβερνήσεις το πρόβλημα της επιστροφής στον απομονωτισμό¹⁸⁵.

9.4 Διεθνής Νομιμοποίηση

Από τη λήξη του Β΄ΠΠ είχαν δημιουργηθεί δύο συνασπισμοί με αντίστοιχες σφαίρες επιρροής και δύο υπερδυνάμεις να υπερασπίζονται σθεναρά τα όριά τους κυρίως

¹⁸² Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος, *Αμερικανικό πολιτικό σύστημα και εξωτερική πολιτική:1945-2002*, (Αθήνα: Ποιότητα, 2012), σελ. 39-40.

¹⁸³ Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος, *Η διεθνής πολιτική τον 21^ο αιώνα*, (Αθήνα: Ποιότητα, 2008), σελ.127.

¹⁸⁴ Ακόμα και η «Στάση του Νίκα» δεν είχε κίνητρα που αφορούσαν στην εξωτερική πολιτική της αυτοκρατορίας ή την χρήση των στρατιωτικών δυνάμεων.

¹⁸⁵ Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος, *Αμερικανικό πολιτικό σύστημα και εξωτερική πολιτική:1945-2002*, (Αθήνα: Ποιότητα, 2012), σελ. 59.

με την απειλή χρήσης ακραίας στρατιωτικής βίας. Η αλλαγή στα όρια των ιδεολογικών σφαιρών επιρροής ήταν δύσκολή λόγω του παιγνίου μηδενικού αθροίσματος στο οποίο είχαν εμπλακεί οι υπερδυνάμεις, ήταν αδύνατη με άμεσες στρατιωτικές επιχειρήσεις ειδικά στην Ευρώπη, αλλά θα μπορούσε να επιτευχθεί με διπλωματικούς ελιγμούς σε συνδυασμό με κεκαλυμμένες στρατιωτικές επιχειρήσεις.

Το κυριότερο πρόβλημα στην υποστήριξη των συμμάχων που ήταν κοντά στα κράτη υπό τη σφαίρα της σοβιετικής επιρροής, δεν ήταν η ίδια η κομμουνιστική ιδεολογία, ούτε η στρατιωτική ισχύς της Σοβιετικής Ένωσης, αλλά το ψυχολογικό αντίκτυπο της πίεσης που ασκούσε αυτή η πραγματικότητα, ειδικά σε συμμάχους που ήταν κατεστραμμένοι από τον μακροχρόνιο πόλεμο. Η ψυχολογική αυτή πίεση θα είχε ως μακροχρόνιο αποτέλεσμα την κατάρρευση τόσο της Γερμανίας και των κρατών της Δυτικής Ευρώπης όσο και της Ιαπωνίας, εάν οι Η.Π.Α. δεν έβρισκαν έναν εξισορροπητικό ισοδύναμο. Η στρατηγική της ανάσχεσης μέσω κυρίως της οικονομικής υποστήριξης με σκοπό την ανοικοδόμηση αυτόνομων κρατών, ικανών να αντιμετωπίσουν τη σοβιετική απειλή, αλλά και την αμερικανική στρατιωτική παρουσία ήταν αυτή η εξισορροπητική δύναμη.

Η στρατιωτική παρουσία αμερικανικών ενόπλων δυνάμεων στο έδαφος των συμμάχων είχε τριπλό αποτέλεσμα. Πρώτα την εμπέδωση αισθήματος ασφάλειας στους πληθυσμούς που ένοιωθαν εντονότερα τη σοβιετική απειλή. Δεύτερον την νομιμοποίηση των ενεργειών της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής, αφού οι Η.Π.Α. θεωρούνταν αξιόπιστος σύμμαχος, ο οποίος ελάμβανε σοβαρά υπόψη τις ανησυχίες ασφαλείας των συμμάχων και το αποδείκνυε εμπράκτως τόσο με οικονομική όσο και με στρατιωτική υποστήριξη. Τρίτον, η έντονη παρουσία αμερικανικών στρατιωτικών δυνάμεων, ως αντίδραση στις αμφισβητήσεις από τη σοβιετική ηγεσία σε περιοχές, όπως η Ελλάδα, η Τουρκία και η Ιταλία, αποθάρρυνε το Στάλιν από το να δημιουργεί εντάσεις οι οποίες θα προσέλκυαν νέες ισχυρότερες αμερικανικές δυνάμεις. Στο πλαίσιο της προστασίας της περιμέτρου (*defensive perimeter*) των μεγάλων κέντρων ισχύος εντάσσεται και η οικονομική βοήθεια προς την Ελλάδα και την Τουρκία¹⁸⁶.

Με την ιδεολογικοποίηση της αντιπαράθεσης, οι Η.Π.Α. επιθυμούσαν όχι μόνο την εσωτερική νομιμοποίηση των ενεργειών τους ή την αποδοχή οικονομικών κυρίως «θυσιών» από τους πολίτες, αλλά σε έναν καθαρά διπολικό κόσμο που είχε αναδυθεί μετά

¹⁸⁶ Gaddis, John Lewis, *Strategies of Containment*, (Oxford: Oxford University Press, 2005), σελ. 36,37,40.

τον Β΄ΠΠ, έπρεπε να πείσουν τους υποψήφιους συμμάχους τους, τόσο τους φιλελεύθερους όσο και τους ρεαλιστές, ότι αξίζει να συμπαραταχθούν με τον δυτικό συνασπισμό κρατών υπό την ηγεσία των Η.Π.Α. Για να έχει όμως απτά αποτελέσματα μία πολιτική εξωτερικής εξισορρόπησης και για να επιτευχθεί ο στόχος εξεύρεσης συμμάχων σε έναν ιδεολογικό αγώνα με πιθανές στρατιωτικές προεκτάσεις, οι Η.Π.Α. θα έπρεπε να πείσουν τους συμμάχους τους ότι μπορούν να ηγηθούν ενός συνασπισμού που πιθανόν να απαιτούσε ακόμα και πολεμική σύγκρουση σε παγκόσμιο επίπεδο με σκοπό να εξασφαλίσουν τη συμμετοχή τους κάτω από την «ομπρέλα» ασφαλείας που τους προσφέρουν. Στον τομέα αυτό οι ένοπλες δυνάμεις των Η.Π.Α. ήταν και παραμένουν ακόμα ένα ισχυρό χαρτί αποτροπής για τους αντιπάλους και πειθούς για τους συμμάχους τους.

Για να είναι νομιμοποιημένες οι στρατιωτικές ενέργειες των αμερικανών απαραίτητη προϋπόθεση ήταν ο αμυντικός τους προσανατολισμός και η φανερή διακήρυξη ότι η χρησιμοποίησή τους θα γίνονταν μόνο σε περίπτωση που οι Η.Π.Α. ή οι σύμμαχοί τους αντιμετώπιζαν κινδύνους επιβίωσης.

9.5 Διπλωματία

Σε μία ομιλία του στο National War College, ο Kennan επεσήμαινε ότι στην παρούσα φάση οι μαθητές της σχολής δεν μπορούσαν να φανταστούν την σημαντική συνεισφορά μικρών και ισχυρών, αλλά «ήσυχων» ενόπλων δυνάμεων που υπάρχουν στο παρασκήνιο, στην *ευγένεια και την τερπνότητα (politeness and pleasantness)* της διπλωματίας. «Οι ένοπλες δυνάμεις αποτελούν ίσως το πιο σημαντικό εργαλείο της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής» και συνέχιζε λέγοντας ότι «και μόνη η ύπαρξη αυτών των ενόπλων δυνάμεων είναι ένα ουσιαστικό μέσο για να καταστήσει κανείς αξιόπιστη την εξωτερική του πολιτική, ως αποτρεπτικό εργαλείο σε ενδεχόμενη επίθεση και ως πηγή εμπύχωσης συμμάχων, αλλά και ως το τελευταίο καταφύγιο σε περίπτωση εκδήλωσης επιθέσεως»¹⁸⁷. Οι ομοιότητες τις οποίες έβρισκε ο Kennan στην λειτουργία μίας επιτυχημένης προβολής στρατιωτικής ισχύος, με αυτή της επιτυχημένης διπλωματίας, ήταν πολλές. Κυρίως εντοπιζονταν στην πειθαρχία, την ασφάλεια, την ικανότητα μεταφοράς των πηγών της ισχύος, την εκμετάλλευση της κάλυψης και της μυστικότητας

¹⁸⁷ Gaddis, John Lewis, *Strategies of Containment*, (Oxford: Oxford University Press, 2005), σελ.38

των σκέψεων και των πράξεων καθώς και την ιδιαίτερη θέση του στοιχείου του αιφνιδιασμού¹⁸⁸.

Στο σημείο αυτό οι απόψεις του ταυτίζονται με αυτές του Βελισάριου, ο οποίος δείχνει τη σαφή προτίμησή του σε μικρές, ευέλικτες, υψηλού επιπέδου εκπαίδευσης και με τη χρήση πολλαπλασιαστών ισχύος, ένοπλες δυνάμεις, ικανές να λειτουργούν με ευκαμψία¹⁸⁹ σε τοπικές κρίσεις για την αποκατάσταση της ισορροπίας ισχύος. Η διαφορά τους εντοπίζεται στο γεγονός ότι ο Ιουστινιανός χρησιμοποίησε κατά κόρον τις ένοπλες δυνάμεις για επιθετικό αγώνα, ενώ η πρόταση του Kennan για τη στρατηγική της ανάσχεσης αφορούσε τη χρήση των ενόπλων δυνάμεων όχι για καθαρά αμυντικούς αλλά για αποτρεπτικούς. Η εφαρμογή των αρχών του ρεαλισμού σε όλο τους το μεγαλείο είχε καταστήσει σαφές στους αμερικανούς ότι σε περίπτωση ένοπλης επίθεσης δεν ήταν δυνατή η πλήρης κατάληψη των εδαφών της ΕΣΣΔ και η παράδοση των ηγετών της άνευ όρων, όπως συνέβη κατά τη διάρκεια του Β' ΠΠ, αλλά και στην περίπτωση που αυτό συνέβαινε δεν θα ήταν δυνατή η αλλαγή των αντιλήψεων ούτε της ηγεσίας της Σοβιετικής Ένωσης αλλά ούτε και της κοινωνίας. «*Τα όπλα μπορούν να καταστρέψουν τον εχθρό αλλά όχι τη φιλοσοφία του*»¹⁹⁰.

Για τον Kennan, η εκμηδένιση της ένοπλης διαμάχης από τη διεθνή ζωή, μέσω της προσπάθειας διατήρησης του status quo, δεν ήταν επιθυμητή κατάσταση, γιατί παράλληλα θα εκμηδενίζονταν και η δυνατότητα επιβολής της αμερικανικής επιρροής στις διεθνείς σχέσεις, άρα και η δυνατότητα να αποκομίσουν οφέλη από την επέκταση της σφαίρας επιρροής τους. Ο Kennan δήλωνε ότι: «*Μερικές φορές ο πόλεμος δεν είναι και τόσο κακός ενώ η ειρήνη δεν είναι και τόσο καλή*», θεωρώντας ότι ένας πόλεμος σε περιφερειακό επίπεδο είναι ικανός να αποτρέψει την εκδήλωση ενός γενικευμένου πολέμου, άποψη με την οποία θα συμφωνήσει και ο Edward N. Luttwak 50 χρόνια αργότερα, καυτηριάζοντας όμως την τάση των μεγάλων δυνάμεων να επεμβαίνουν σε κάθε τοπική ένοπλη σύρραξη, με το άρθρο του, «*Give War a Chance*» στο *Foreign Affairs*¹⁹¹.

¹⁸⁸ Gaddis, John Lewis, *Strategies of Containment*, (Oxford: Oxford University Press, 2005), σελ. 50.

¹⁸⁹ «Ευκαμψία»: Η ικανότητα των ενόπλων δυνάμεων να τροποποιούν και να προσαρμόζουν τα σχέδια ενεργείας τους αναλόγως των παρουσιαζόμενων καταστάσεων, *Εγχειρίδιο Εκστρατείας ΕΕ 100-1 Επιχειρήσεις* (Αθήνα: ΓΕΣ/ΔΕΠΙΧ, 2008), σελ. 11, 29.

¹⁹⁰ Gaddis, John Lewis, *Strategies of Containment*, (Oxford: Oxford University Press, 2005), σελ. 47.

¹⁹¹ Luttwak, Edward N., «Give War a Chance», *Foreign Affairs*, Jul/Aug 1999, Vol 78, No.4.

Προχώρησε ένα βήμα παραπέρα λέγοντας ότι «μπορεί να υπάρχουν ειρηνικές διευθετήσεις λιγότερο αποδεκτές για την ασφάλεια αυτής της χώρας σε σχέση με μεμονωμένες εφαρμογές βίας»¹⁹². Με τη στάση του αυτή ο Kennan παρουσιάζει την ρεαλιστική διάσταση της στρατιωτικής ισχύος ακόμα και σε περίοδο Ψυχρού Πολέμου - απουσίας δηλαδή γενικευμένων θερμών συγκρούσεων - μέσω της προσπάθειας δημιουργίας ισορροπίας ισχύος, πρωτίστως μεν με πολιτικές διεργασίες και κυρίως με τη μεταφορά βαρών με σκοπό την οικονομική πολιτική και στρατιωτική εξουθένωση των εμπολέμων, δευτερευόντως δε με την περιορισμένη στρατιωτική επέμβαση, πάντα με τελικό σκοπό τη δημιουργία ενός συστήματος ισορροπίας ισχύος σε παγκόσμιο επίπεδο. Κύριο διακύβευμα της αμερικανικής διπλωματίας ήταν και η επανένταξη πρώην αντιπάλων σε αυτό το παγκόσμιο σύστημα ισορροπίας ισχύος, χωρίς να επανεξοπλιστούν.

Σε έναν ρεαλιστικό κόσμο, αυτόν του ψυχρού πολέμου, με τους εμπλεκόμενους να διαθέτουν τεράστιας καταστροφικής ικανότητας συμβατική¹⁹³ και πυρηνική δύναμη, η ικανότητα να πείσεις τον αντίπαλο είναι συνυφασμένη με την στρατιωτική δυνατότητα που διαθέτεις. Η χρήση όμως της στρατιωτικής ισχύος για την υποστήριξη των διπλωματικών προσπαθειών στον Ψυχρό Πόλεμο είχε σαφώς οριοθετηθεί. Η στρατιωτική ισχύς ήταν απαραίτητη συνισταμένη για την ενάσκηση αποτελεσματικής διπλωματίας, χωρίς όμως επιθετικούς προσανατολισμούς, αποτελούσε δε κατά τους αμερικανούς το «οπλοστάσιο της δημοκρατίας», τη στρατηγική της «*counter pressure*» ή την «*force of example*»¹⁹⁴.

Η δυνατότητα διεύρυνσης της σφαίρας επιρροής με την ενσωμάτωση ενός νέου κράτους στον δυτικό συνασπισμό, προϋπέθετε την ικανότητα αλλαγής της ιδεολογικής κατεύθυνσης του πολιτικού συστήματος αυτού του κράτους, είτε με φανερές είτε με μυστικές στρατιωτικές επιχειρήσεις στην περίπτωση που δεν ήταν δυνατή αυτή η αλλαγή με διπλωματικά ή πολιτικά μέσα. Ο κύριος σκοπός ήταν η τροποποίηση της συμπεριφοράς της ηγεσίας της Σοβιετικής Ένωσης – behavior modification – και συμβάδιζε με τον τρίτο στόχο της στρατηγικής ανάσχεσης δηλαδή την αποδοχή της κρατικής πολυμορφίας σε

¹⁹² Gaddis, John Lewis, *Strategies of Containment*, (Oxford: Oxford University Press, 2005), σελ. 27.

¹⁹³ Οι Σοβιετικοί διέθεταν «ποσότητα» με 200 μηχανοκίνητες μεραρχίες να είναι έτοιμες να φτάσουν στη Λισσαβώνα, ενώ οι Η.Π.Α. διέθεταν «ποιότητα» με σαφώς λιγότερες αλλά ικανότερες δυνάμεις στο Θέατρο Πολέμου της Ευρώπης και κυρίως της Γερμανίας.

¹⁹⁴ Gaddis, John Lewis, *Strategies of Containment*, (Oxford: Oxford University Press, 2005), σελ. 39, 48 και 49.

παγκόσμιο επίπεδο και όχι τη μετατροπή όσο το δυνατόν περισσότερων κρατών κατ'είκόνα και καθ'ομοίωση του κομμουνιστικού καθεστώτος της Μόσχας.

Η παρουσία των αμερικανικών Μεραρχιών στην Ευρώπη μετά την εμπλοκή τους στην καταστροφή της γερμανικής πολεμικής μηχανής, λειτούργησαν αποτρεπτικά και εξισορροπητικά έναντι της σοβιετικής απειλής αλλά και ως παράγοντας πίεσης σε μία περίοδο που χαρακτηρίζεται από ιδιαίτερα ρευστές καταστάσεις ακόμα και στη διαμόρφωση των συνόρων σε μία κατεστραμμένη Ευρώπη. Βέβαια οι ρεαλιστές βρετανοί, δια στόματος του Τσόρτσιλ, έδιναν ιδιαίτερη βαρύτητα στην παρουσία αμερικανικών στρατιωτικών δυνάμεων, γιατί πίστευαν στην έμμεση πίεση που μπορούσαν να ασκήσουν, υποστηρίζοντας τις διπλωματικές προσπάθειες αποκατάστασης της ομαλότητας και του πρότερου καθεστώτος στην Πολωνία αλλά και στην επίτευξη καλύτερης συμφωνίας για την Γερμανία¹⁹⁵. Η αποτρεπτική δύναμη των ενόπλων δυνάμεων ήταν δεδομένη καθώς και η δυνατότητα να υποστηρίξουν τον συμμαχικό διπλωματικό αγώνα καθιστώντας τους συμμάχους ισότιμους αν όχι υπέρτερους στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων με τους σοβιετικούς, όμως ο Ρούσβελτ αποφάσισε να δείξει ένα πιο διαλλακτικό πρόσωπο και να μην χρησιμοποιήσει το στρατιωτικό «χαρτί». Θεωρούσε, και για λόγους εσωτερικής πολιτικής εκμετάλλευσης ότι οι Η.Π.Α. θα μπορούσαν να απαγκιστρωθούν από το Θέατρο Πολέμου της Ευρώπης.

Η δημιουργία του NATO κυρίως υπό την πίεση των ευρωπαϊών συμμάχων, με την ίδρυση τόσο πολιτικού όσο και στρατιωτικού σκέλους ήταν ένας σαφής και υλοποιήσιμος συνδυασμός στρατιωτικής και πολιτικής ισχύος με σκοπό την υποστήριξη της διπλωματίας. Η αρχή που εφαρμόστηκε και διεμήνυε ότι *«επίθεση σε ένα κράτος αποτελεί επίθεση σε όλη τη συμμαχία»* έστειλε ένα διπλωματικό μήνυμα στον αντίπαλο συνασπισμό, μέσω της απειλής απάντησης με στρατιωτικά μέσα¹⁹⁶.

Η πραγματικότητα όμως ακόμα και σήμερα τον διαψεύδει. Αμερικανικά στρατιωτικά αεροσκάφη περιπολούν κατά μήκος των Ρωσικών συνόρων στην Ευρώπη, οι Η.Π.Α. εγκαθιστούν συστοιχίες αντιαεροπορικών και αντιβαλλιστικών πυραύλων στις Βαλτικές Δημοκρατίες και διεξάγουν ασκήσεις μεγάλης κλίμακας στην Ευρώπη, ενώ από τη

¹⁹⁵ Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος, *Αμερικανικό πολιτικό σύστημα και εξωτερική πολιτική: 1945-2002*, (Αθήνα: Ποιότητα, 2012), σελ. 50.

¹⁹⁶ Gaddis, John Lewis, *Strategies of Containment*, (Oxford: Oxford University Press, 2005), σελ. 70.

λήξη του Β' ΠΠ διατηρούν συνεχώς ακόμα ένα μικρό αριθμό στρατευμάτων κυρίως στη Γερμανία.

Μία κλασική περίπτωση συνδρομής των ενόπλων δυνάμεων στην υποστήριξη των ενεργειών των Η.Π.Α. στη διπλωματική σκακιέρα ήταν και ο εναέριος ανεφοδιασμός του Βερολίνου τον χειμώνα του 1948-49 κατά τη διάρκεια της πρώτης κρίσης του Βερολίνου, όταν ο Στάλιν απέκλεισε την γερμανική πρωτεύουσα λόγω της ενοποίησης των τομέων κατοχής των συμμαχικών δυνάμεων στο δυτικό Βερολίνο και την εφαρμογή του Σχεδίου Μάρσαλ. Ο Στάλιν θεωρούσε ότι με τον αποκλεισμό οι κάτοικοι του ενιαίου συμμαχικού τομέα θα αντιδρούσαν και θα επιζητούσαν την ένωση με το Σοβιετικό τομέα, αφού η διεύρυνση της σφαίρας επιρροής των σοβιετικών και η αποδοχή των αρχών του υπαρκτού σοσιαλισμού – σταλινισμού δεν είχε επιτευχθεί οικειοθελώς από τις προσκείμενες στην ΕΣΣΔ χώρες. Η χρήση της στρατιωτικής ισχύος βοήθησε την κρίσιμη εκείνη στιγμή την αμερικανική διπλωματία να ξεπεράσει ένα δύσκολο πρόβλημα, ενώ ταυτόχρονα έκανε και επίδειξη ισχύος.

9.6 Ιδέες – Αρχές – Πολιτισμός

Η κύρια στρατηγική της ανάσχεσης ουσιαστικά στηρίχθηκε στην ανοικοδόμηση του κράτους και την αποκατάσταση της ευζωίας των κατοίκων των συμμαχικών αυτών κρατών. Ο Kennan είχε ήδη οραματιστεί τον τρόπο με τον οποίο η αύξηση του βιοτικού επιπέδου των κρατών που ένοιωθαν κατά κύριο λόγο τη σοβιετική απειλή, θα λειτουργούσε σε μακροχρόνιο ορίζοντα. Η «ευτυχισμένη και επιτυχημένη ζωή» των κατοίκων των κρατών που ήταν πλησιέστερα στη σοβιετική σφαίρα επιρροής, «ακριβώς δίπλα στο φράκτη», όπως έλεγε «θα αποσαρθρώσει και θα αποσυνθέσει την κομμουνιστική επιρροή σε όλο τον κόσμο»¹⁹⁷.

Για να τεθούν όμως τα θεμέλια της οικονομικής και κοινωνικής ευμάρειας, θα έπρεπε να τεθούν πρώτα τα θεμέλια της επιβίωσης του κράτους και της ασφάλειας. Η τοποθέτηση στρατιωτικών δυνάμεων σε θέσεις κλειδιά ήταν ευθυγραμμισμένη με το πνεύμα οικονομίας που απαιτούσε η στήριξη μεγάλου αριθμού συμμάχων, δημιουργούσε το απαιτούμενο αίσθημα ασφάλειας για να ασχοληθούν οι πολίτες απερίσπαστοι με τα ειρηνικά τους έργα, αποσοβούσε τον κίνδυνο αιτημάτων για επανεξοπλισμό των πρώην εχθρικών κρατών της Γερμανίας και της Ιαπωνίας, αλλά το κυριότερο πλεονέκτημα έναντι

¹⁹⁷ Gaddis, John Lewis, *Strategies of Containment*, (Oxford: Oxford University Press, 2005), σελ. 44.

της σοβιετικής ψυχολογικής πίεσης ήταν η αντιστροφή αυτής της κατάστασης και η δημιουργία εντάσεων μεταξύ των κρατών δορυφόρων της ΕΣΣΔ στη Κεντρική Ευρώπη και της Μόσχας.

Είναι εντυπωσιακή η πίστη του Kennan στην αυτοκαταστροφική πορεία του κομμουνισμού ακόμα και χωρίς να χρειαστεί να πράξουν τίποτα οι Η.Π.Α. Το μόνο που απαιτούνταν ήταν να παρακολουθούν τις εξελίξεις και να αναπροσαρμόζουν την πολιτική τους. Η χρήση των όπλων δεν θα έπρεπε να μεταφράζεται σε απλή ανάπτυξη στρατιωτικής ισχύος αλλά ως ένα εργαλείο για την επίδραση στην πίστη και τις πεποιθήσεις εκατομμυρίων ανθρώπων, μέσω της επίδρασης στις μορφές τις πολιτειακής τους οργάνωσης. Μακροπρόθεσμα το επιθυμητό για την αμερικανική εξωτερική πολιτική αποτέλεσμα θα επιτυγχάνονταν χωρίς πόλεμο¹⁹⁸.

9.7 Δημόσια Αγαθά

Η αδίστακτη πολιτική που ακολούθησε ο Στάλιν και η εγκατάσταση κομμουνιστικών καθεστώτων σε όλα τα κράτη του ανατολικού μπλοκ πλην της Γιουγκοσλαβίας, ωρίμασε τις συνθήκες για τη σύσταση ενός οργανισμού τόσο με πολιτική όσο και με στρατιωτική οργάνωση, με σκοπό την παροχή του δημόσιου αγαθού της συλλογικής ασφάλειας. Την άνοιξη του 1949 ο οργανισμός αυτός υλοποιήθηκε με την ίδρυση του NATO. Προϋπόθεση για την ίδρυσή του ήταν η ύπαρξη τόσο πολιτικής όσο και στρατιωτικής βούλησης από την αμερικανική πλευρά να στηρίξει τον οργανισμό, αλλά και η αντικειμενική ικανότητα παροχής πολιτικής και στρατιωτικής βοήθειας στα κράτη μέλη. Μέχρι και σήμερα το NATO είναι ο μοναδικός οργανισμός που διαθέτει την πολιτικοστρατιωτική ικανότητα επέμβασης στα όρια της δικαιοδοσίας του, τόσο αποτελεσματικά, ώστε ακόμα και η ΕΕ να χρησιμοποιεί τις δομές τις δυνατότητες και τους εξοπλισμούς του όταν είναι αναγκαία η οργάνωση στρατιωτικής επιχείρησης υπό την εποπτεία της, μέσω των συμφωνιών Berlin Plus¹⁹⁹.

Στο ίδιο μήκος κύματος κινήθηκε η αμερικανική εξωτερική πολιτική με την ίδρυση του Ο.Η.Ε. και την συμμετοχή των Η.Π.Α., κάτι που δεν είχε καταφέρει ο Woodrow Wilson το 1920.

¹⁹⁸ Gaddis, John Lewis, *Strategies of Containment*, (Oxford: Oxford University Press, 2005), σελ. 49.

¹⁹⁹ Παρίσης, Ιωάννης, *Η Ευρώπη της άμυνας*, (Αθήνα: Έκφραση Πολιτισμού, 2010), σελ.103.

9.8 Η οικοδόμηση ενός έθνους (nation building). Η ανασυγκρότηση της Γερμανίας και της Ιαπωνίας

Υιοθετώντας τη ρήση ότι «ο ηγεμών πρέπει να μοιράζει οφέλη στις κοινωνίες που ηγεμονεύει»²⁰⁰ ακόμα και αν αποτελούν πρώην αντιπάλους που έχουν παραδοθεί άνευ όρων, οι Η.Π.Α. προέβησαν στην ανασυγκρότηση τόσο της Ιαπωνίας και Γερμανίας. Η εμπλοκή των αμερικανικών ενόπλων δυνάμεων ήταν περισσότερο από προφανής αφού εγκαταστάθηκαν και στα δύο κράτη στρατιωτικές κυβερνήσεις, στη Γερμανία με επικεφαλής το Στρατηγό Lucius Clay, ενώ στην Ιαπωνία επικεφαλής ήταν ο Στρατηγός Douglas Mac Arthur. Ο κύριος όγκος των κατοχικών στρατευμάτων παρέμεινε στη Γερμανία έως το 1955, ενώ στην Ιαπωνία έως το 1952. Ο σκοπός αυτών των κυβερνήσεων ήταν να ανασυγκροτηθεί η πολιτική ζωή σε δημοκρατικές βάσεις²⁰¹.

Οι στρατιωτικές αυτές κυβερνήσεις προσπάθησαν - με επιτυχία αφού η πλειοψηφία των Γερμανών και των Ιαπώνων σήμερα θεωρούν ότι ζουν σε πλήρως δημοκρατικά κράτη - να αναδιαμορφώσουν και να «χτίσουν» επάνω σε νέες βάσεις τα ηττημένα έθνη, με σκοπό να μην αποτελέσουν ξανά απειλή. Στη χρησιμοποιούμενη μεθοδολογία υπήρχαν διαφορές που βασιζόνταν κυρίως στην προσωπικότητα των δύο στρατηγών. Στην περίπτωση της Γερμανίας είχαμε πλήρη αναμόρφωση των κρατικών θεσμών από τα κατώτερα προς τα ανώτερα κλιμάκια, αφήνοντας μία σχετική ελευθερία στους Γερμανούς να συντάξουν το Σύνταγμά τους.

Στην Ιαπωνία ο αυστηρά συγκεντρωτικός έλεγχος του Στρατηγού Mac Arthur δεν επέτρεψε ελευθερία στην σύνταξη του Συντάγματος, το οποίο ουσιαστικά το επέβαλε στο Ιαπωνικό κοινοβούλιο, χρησιμοποίησε όμως τους ήδη υπάρχοντες θεσμούς της ιαπωνικής κοινωνίας για την ανασυγκρότηση του έθνους, απομακρύνοντας το 80% των στιγματισμένων στρατιωτικών, το 16% των βουλευτών και μόνο το 1% των δημοσίων υπαλλήλων²⁰². Η αναμόρφωση του Ιαπωνικού κράτους στηρίχθηκε στην εκπαίδευση των Ιαπώνων, η οποία με τη σειρά της στηριζόταν στην αγάπη της φιλομάθειας του λαού, ενός λαού με πολύ υψηλά ποσοστά μορφωμένων πολιτών.

Και στις δύο περιπτώσεις επιβλήθηκε η σύσταση ενόπλων δυνάμεων μόνο για αμυντικούς σκοπούς.

²⁰⁰ Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος, *Αμερικανικό πολιτικό σύστημα και εξωτερική πολιτική:1945-2002*, (Αθήνα: Ποιότητα, 2012), σελ. 70.

²⁰¹ Karin von Hippel, *Democracy by Force*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2004), σελ.13.

²⁰² Karin von Hippel, *Democracy by Force*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2004), σελ.17.

Η συνδρομή των ενόπλων δυνάμεων των Η.Π.Α. στην ανασυγκρότηση κρατών που οι ίδιες οι Η.Π.Α. είχαν νικήσει στον Β΄ΠΠ, συμβάλλοντας στην παροχή του αγαθού της παγκόσμιας ασφάλειας, είναι μία ενέργεια μεγαλοψυχίας αλλά και εξασφάλισης ότι τα δύο αυτά έθνη δεν θα αντιδράσουν υπερασπιζόμενα την επιβίωσή τους με αθέμιτους και επιθετικούς τρόπους. Στην επιτυχία αυτή συνέβαλε και το γεγονός ότι αυτές οι δύο χώρες είχαν παραδοθεί άνευ όρων, δεχόμενες αδιαμαρτύρητα τα μέτρα που επέβαλε η αμερικανική κυβέρνηση μέσω της απειλής χρήσης βίας και της στρατιωτικής κατοχής και διοίκησης.

9.9 Συμπεράσματα της περιόδου 1945- 49

Η περίοδος 1945 – 49 ήταν μία περίοδος αναζήτησης μίας ισορροπίας στη νέα κατάσταση που είχε αναδυθεί μετά τον Β΄ΠΠ, μία κατάσταση εντάσεων, στρατιωτικών και ιδεολογικών ανταγωνισμών αλλά και εμπειριών από ένα καταστροφικότατο πόλεμο που είχε προηγηθεί. Την περίοδο αυτή γεννιέται η στρατηγική της ανάσχεσης της Σοβιετικής ισχύος, η οποία προϋποθέτει την ελάχιστη δυνατή αποτροπή κατά τη διάρκεια της ειρήνης – *minimum deterrence* – με την συντήρηση επαρκών, αλλά όχι υπερβολικών συμβατικών δυνάμεων, την χρήση της αρχής «*first use*» των πυρηνικών δυνάμεων, που αφορούσε στην υλοποίηση του πρώτου χτυπήματος με πυρηνικά, με μεγάλη περίσκεψη και κατόπιν ομοφωνίας των συμμάχων και την έναρξη των διαδικασιών κατασκευής υδρογονοβόμβας, αν και με πολλές ενστάσεις από τον Πρόεδρο Τρούμαν, ο οποίος τελικά πείστηκε για την αποτρεπτική αποτελεσματικότητα αυτού του όπλου.

Σε ότι αφορά την αποτελεσματικότητα της «*διπλωματίας των πυρηνικών*», συμφωνούσε το σύνολο του αμερικανικού κυβερνητικού μηχανισμού, όπως οι υπουργοί Εξωτερικών και Άμυνας αλλά και ο Πρόεδρος της Επιτροπής Ατομικής Ενέργειας. Ο Τρούμαν τελικά παραδέχθηκε ότι οι Η.Π.Α. πρέπει να προχωρήσουν στην κατασκευή νέας βόμβας – υδρογόνου – παρά το γεγονός ότι κανένας δεν ήθελε να τη χρησιμοποιήσει, συμπληρώνοντας ότι «*πρέπει να την κατασκευάσουμε για λόγους διαπραγματεύσεως με τη Ρωσία*»²⁰³. Η κατασκευή αυτή θα βοηθούσε στην αποκατάσταση της ισορροπίας ισχύος μετά την επικείμενη κατασκευή ατομικής βόμβας από του σοβιετικούς.

Η δήλωση αυτή αποδεικνύει την συνεισφορά της στρατιωτικής διάστασης της υψηλής στρατηγικής μία υπερδύναμης στις άλλες διαστάσεις και κυρίως στη διπλωματία.

²⁰³ Gaddis, John Lewis, *Strategies of Containment*, (Oxford: Oxford University Press, 2005), σελ. 79-81.

Η κατάσταση της «*situation of strength*» που είχε χτιστεί επάνω στην στρατιωτική ισχύ ήρθε για να μείνει. Οι προσπάθειες του Τρούμαν για οικονομική ανάκαμψη της κατεστραμμένης Ευρώπης και Ιαπωνίας, ως ανάχωμα στην σοβιετική απειλή θα απέδιδαν μακροπρόθεσμα, όπως είχε οραματιστεί ο Kennan. Επί του παρόντος θα έπρεπε όμως να εξασφαλιστεί η επιβίωση του δυτικού συνασπισμού κρατών και αυτό μπορούσε υπό τις μεταπολεμικές και ιδεολογικές συνθήκες που επικρατούσαν να εξασφαλιστεί μόνο με την – έστω αποτρεπτική – δύναμη των όπλων. Η Κίνα θα απασχολούσε τις Η.Π.Α. αργότερα.

10 ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΝΑΣΦΑΛΕΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΖΗΤΗΣΗΣ ΤΗΣ ΙΣΟΡΡΟΠΙΑΣ – ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ²⁰⁴ - ΣΤΗΝ ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΣΧΕΣΗΣ (CONTAINMENT): 1949 - 1990

10.1 Γενική Κατάσταση

Η περίοδος που ακολουθεί την σύλληψη και ανάπτυξη της υψηλής στρατηγικής που θα έπρεπε να εφαρμοστεί απέναντι στη Σοβιετική Ένωση, διαφέρει κυρίως ως προς τα μέσα εφαρμογής (implementation) και σε μικρότερο βαθμό ως προς τους στόχους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα διαφορετικής εφαρμογής της ίδιας στρατηγικής ήταν και η αντιμετώπιση των κρίσεων του Βερολίνου το 1958-59 επί προεδρίας Eisenhower και το 1961 επί προεδρίας Kennedy. Στην πρώτη περίπτωση Eisenhower απείλησε τους σοβιετικούς με μαζικά πυρηνικά αντίποινα, ενώ στη δεύτερη περίπτωση ο Kennedy με επέμβαση συμβατικών δυνάμεων²⁰⁵. Ο Kennan είχε καθορίσει τα στρατιωτικά αλλά και τα οικονομικά και πολιτικά μέσα που απαιτούνταν για την εφαρμογή της στρατηγικής ανάσχεσης, μέσω της παραγωγής ενός ψυχολογικού αποτελέσματος το οποίο θα στήριζε ηθικά τους συμμάχους, έναντι τις επέκτασης της σοβιετικής ιδεολογίας και της πίεσης που αυτή ασκούσε, κυρίως στα κράτη που γειτνιάζαν με το σοβιετικό μπλοκ και αποτελούσε για τον Kennan τον σημαντικότερο κίνδυνο. Το κυρίαρχο στοιχείο της επίτευξης των στόχων της υψηλής στρατηγικής των Η.Π.Α. είναι ο ρεαλισμός, με την ιδεολογία αρχικά να λειτουργεί ως συμπληρωματική θεωρία, ενώ στη συνέχεια χρησιμοποιείται σε όλο και μεγαλύτερο βαθμό για την υποστήριξη των αποφάσεων της ομοσπονδιακής κυβέρνησης,

²⁰⁴ Weigley, Russell, *The American Way of War*, (Indiana: Indiana University Press, 1977), σελ.411.

²⁰⁵ Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος, *Αμερικανικό πολιτικό σύστημα και εξωτερική πολιτική:1945-2002*, (Αθήνα: Ποιότητα, 2012), σελ.179.

σε διαφορετική αναλογία κάθε φορά, αναλόγως εποχής, με σκοπό την νομιμοποίηση του αμερικανικού παρεμβατισμού²⁰⁶.

Το ψυχολογικό αυτό αποτέλεσμα θα μπορούσε να επιτευχθεί μέσω της προστασίας συγκεκριμένων κέντρων οικονομικής και βιομηχανικής ισχύος που διέθεταν και τη δυνατότητα ή την τεχνογνωσία προβολής αυτής της ισχύος πέρα από μεγάλες θαλάσσιες επιφάνειες, άρα πιθανόν και εναντίων των Η.Π.Α. Η ανακούφιση της ψυχολογικής πίεσης που ασκούσαν οι Σοβιετικοί θα επιτυγχάνονταν μέσω της οικονομικής ευημερίας των δυτικών πληθυσμών, αφού πρώτα είχε εξασφαλιστεί επαρκές επίπεδο στρατιωτικής ισχύος, το οποίο θα εξασφάλιζε με τη σειρά του τις συνθήκες σταθερότητας και ασφάλειας που χρειάζεται ένα έθνος για να αναπτυχθεί οικονομικά. Η βάση για την αμερικανική υψηλή στρατηγική σε βραχυπρόθεσμο και μακροπρόθεσμο ορίζοντα είχε δημιουργηθεί.

Από το σημείο αυτό και μέχρι την λήξη του Ψυχρού Πολέμου η τροποποίηση των μέσων και των σκοπών που εξυπηρετούν την στρατηγική της ανάσχεσης, μεταβάλλουν το μέγεθος, το είδος και τον τρόπο με τον οποίο θα χρησιμοποιηθεί η στρατιωτική ισχύς, η οποία με τη σειρά της μεταβάλλει αναλόγως και τον τρόπο με τον οποίο υποστηρίζονται οι άλλες διαστάσεις της υψηλής στρατηγικής των αμερικανών, αναλόγως της βαρύτητας την οποία θέλει η εκάστοτε αμερικανική ηγεσία να δώσει. Μία συγκεντρωτική γενική περιγραφή των στρατηγικών που εφαρμόστηκαν, καθώς και οι επιπτώσεις της χρήσης της στρατιωτικής διάστασης στις υπόλοιπες διαστάσεις της υψηλής στρατηγικής, θα ακολουθήσει συνοπτικά στις επόμενες παραγράφους, πριν από την αναλυτική περιγραφή τους στη συνέχεια.

Η περίοδος του «*NSC-68*», του εγγράφου που παρήχθη από το αμερικανικό Συμβούλιο Εθνικής Ασφάλειας και χαρακτήρισε την θητεία του Truman υπό το βάρος του πολέμου στην Κορέα, υποστήριζε την αύξηση των συμβατικών δυνάμεων παράλληλα με την κατασκευή της υδρογονοβόμβας. Η πολιτική αυτή είχε επιπτώσεις στην οικονομία, αφού οι αμυντικές δαπάνες αυξάνονται κατά 350%, από τα 13 δις \$ στα 50 δις \$, αλλά με ιδιαίτερα θετικές επιπτώσεις στη διεθνή νομιμοποίηση των αμερικανικών ενεργειών, αφού οι Η.Π.Α. διέθεταν πλέον τη δυνατότητα να υπερασπίζονται τα συμφέροντά και την ασφάλειά τους αλλά και των συμμάχων τους οπουδήποτε, ακόμα και σε περιπτώσεις που δεν υπάρχει πραγματική απειλή αλλά απλά απειλείται το γόητρο και η αξιοπιστία τους

²⁰⁶ Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος, *Αμερικανικό πολιτικό σύστημα και εξωτερική πολιτική: 1945-2002*, (Αθήνα: Ποιότητα, 2012), σελ.131.

(perception of threat). Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της αποστολής του 7^{ου} Στόλου στα στενά της Ταϊβάν με σκοπό την προστασία του status quo της περιοχής, κατά την έναρξη του πολέμου της Κορέας. Ο απώτερος σκοπός δεν ήταν άλλος από το να δηλώσει με σημαντική στρατιωτική παρουσία τη δέσμευσή της για τη διασφάλιση της ειρήνης στην Ασία²⁰⁷.

Η ασφάλεια αυτή μεταδίδεται στους συμμάχους με όχημα τη δημιουργία συμμαχιών, όπως το ΝΑΤΟ, με όχημα την υπεροπλία των Η.Π.Α., η οποία τους εξασφαλίζει την επιβιωσιμότητα και τις συνθήκες ευημερίας που απαιτούνται για την αντιμετώπιση των απειλών ανεξάρτητα από το κάθε κράτος σύμμαχο, ώστε να αποτελέσουν το ανάχωμα στο σοβιετικό επεκτατισμό αλλά και συνολικά στην απειλή της σοβιετικής συμμαχίας. Οι τελικοί σκοποί είναι σαφώς επηρεασμένοι από την στρατηγική ανάσχεσης που είχε αναπτύξει ο Kennan. Η οικονομικοί πόροι υλοποίησης της υψηλής αυτής στρατηγικής θα εξασφαλιζόνταν μέσω της οικονομικής ανάπτυξης και της συλλογής των ανάλογων φόρων. Στην οικονομική ανάπτυξη υπολογίζονταν και οι επενδύσεις στην στρατιωτική βιομηχανία.

Με την πολιτική του **«New Look»** που χαρακτήρισε την εποχή του Eisenhower – Dulles, προκρίνονταν η αύξηση της πυρηνικής δύναμης των Η.Π.Α. με ταυτόχρονη μείωση των συμβατικών δυνάμεων, άρα και των στρατιωτικών κονδυλίων, με προφανή την ευεργετική επίπτωση στην οικονομική διάσταση της υψηλής στρατηγικής, αφού η δημιουργία πυρηνικού οπλοστασίου κοστίζει λιγότερο και παρουσιάζει μεγαλύτερη αποτρεπτική δυνατότητα, ακόμα και στην περίπτωση που ισχύει η Αμοιβαία Εξασφαλισμένη Καταστροφή (Mutual Assured Destruction MAD). Ο σκοπός είναι αρχικά η επιβίωση και στη συνέχεια η εξεύρεση των απαιτούμενων πόρων για τη βελτίωση του επιπέδου ζωής των Η.Π.Α. και των συμμάχων τους, γεγονός που απολάμβανε ευρύτερης εσωτερικής νομιμοποίησης, με ευεργετικά αποτελέσματα στην εσωτερική πολιτική. Με την υποστήριξη της ηθικής και ιδεολογικής διάστασης των διεθνών σχέσεων, μέσω της διάδοσης των χριστιανικών ιδεωδών και των αρχών του ιδεολογικού αγώνα του «ελεύθερου κόσμου», προωθούνται ιδέες, αρχές και πολιτιστικά στοιχεία.

Με την υψηλή στρατηγική της **«Flexible Response»** (Ευέλικτης Ανταπόδοσης), που ανέπτυξε ο Kennedy και ακολούθησε ο Johnson, αλλάζει το προφίλ της στρατηγικής ανάσχεσης σε επιθετικό μεν, αλλά στηριζόμενο και σε συμβατικές δυνάμεις. Επιδιώκεται η

²⁰⁷ Kissinger, Henry, *Παγκόσμια Τάξη*, (Αθήνα: Λιβάνη, 2014), σελ.408.

ανάκτηση της πρωτοβουλίας των κινήσεων από τους αμερικάνους, αφού δεν δρουν πλέον παρακολουθητικά των σοβιετικών ενεργειών και επιδιώκεται η δυνατότητα ανάληψης ενεργειών από μία «φαρέτρα» ευρέων εναλλακτικών επιλογών, κυρίως όμως με στρατιωτικά μέσα. Ο σκοπός είναι ο περιορισμός της επέκτασης της σοβιετικής σφαίρας επιρροής και της πίεσης στο διπλωματικό τομέα, μέσω των επεμβάσεων σε οποιοδήποτε μέρος του πλανήτη οι σοβιετικοί παρουσιάζουν αδυναμία, αρχικά με τη διεξαγωγή περιορισμένων πολέμων αλλά και πολέμων «με αντιπροσώπους» (proxy wars), ώστε να υπάρχει δυνατότητα προοδευτικής κλιμάκωσης μίας ενέργειας και να μην είναι αναγκασμένοι να διακινδυνεύσουν ένα γενικευμένο πόλεμο ή έναν εξευτελισμό (humiliation). Η εφαρμογή της στη Μέση Ανατολή πραγματοποιήθηκε κυρίως μέσω της διεξαγωγής κεκαλυμμένων επιχειρήσεων και της διπλωματίας (επέμβαση στο Ιράν και αναγνώριση του Ισραήλ στον Ο.Η.Ε., εξαναγκασμός Αγγλίας και Γαλλίας να αποχωρήσουν από την Αίγυπτο και απλή στρατιωτική παρουσία στο Λίβανο), με αρνητικές συνέπειες στην εικόνα των Η.Π.Α. στην περιοχή²⁰⁸. Τέτοιου είδους επιχειρήσεις εκτελέστηκαν και στη Λατινική Αμερική (Γουατεμάλα, Κούβα), με αντίστοιχα αποτελέσματα για το κύρος της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής. Στην περίπτωση του Βιετνάμ η επέμβαση ήταν κατά κύριο λόγο στρατιωτική, με διπλωματικές και οικονομικές προεκτάσεις. Η εξεύρεση πόρων θα προέρχονταν από την οικονομική ανάπτυξη και τη φορολογία.

Η «*Détente*» των Nixon και Kissinger βασίστηκε λιγότερο στη χρήση της στρατιωτικής ισχύος και είχε ένα σαφή προσανατολισμό στην διπλωματική επίλυση των προβλημάτων με τις κομμουνιστικές χώρες, μέσω του διαλόγου, με σκοπό αφενός την αποφυγή του συνασπισμού των κομμουνιστικών κρατών κάτω από την «ομπρέλα» της Μόσχας, αφετέρου τη δημιουργία κλίματος απομονωτισμού στη σοβιετική ηγεσία αλλά και την ταυτόχρονη προσφορά εναλλακτικών λύσεων με σκοπό τον εξαναγκασμό αποδοχής διαδικασιών συνεργασίας. Απαραίτητη προϋπόθεση για την εφαρμογή της παραπάνω πολιτικής όπως και των υπολοίπων ήταν η εξασφάλιση ενός κλίματος ισορροπίας ισχύος με σκοπό τη δημιουργία συνθηκών επιβίωσης και ασφάλειας. Αυτές οι συνθήκες θα έδιναν τη δυνατότητα στην αμερικανική ηγεσία να εξελίξει περεταίρω τη διαχείριση των διαστάσεων της υψηλής στρατηγικής.

²⁰⁸ Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος, *Αμερικανικό πολιτικό σύστημα και εξωτερική πολιτική:1945-2002*, (Αθήνα: Ποιότητα, 2012), σελ.138-141.

Η Στρατηγική του Reagan (*Reagan strategy*) βασίστηκε στη χρήση της στρατιωτικής ισχύος κυρίως με τη μορφή της «κούρσας των εξοπλισμών» και στην προβολή των ελαττωμάτων του σοβιετικού καθεστώτος σε ιδεολογικό επίπεδο. Συχνά στη στρατηγική αυτή αποδίδεται η πτώση της Σοβιετικής Ένωσης, χωρίς όμως να λαμβάνεται υπόψη η εκτίμηση του Kennan ότι μακροπρόθεσμα η κατάρρευση θα συνέβαινε, ακόμα και χωρίς την εμπλοκή των Η.Π.Α. Υπεραπλουστεύοντας την ιστορία ορισμένοι ισχυρίζονται ότι ο «Πόλεμος των Άστρων» και η τηλεόραση οδήγησαν την ΕΣΣΔ στην κατάρρευση.

10.2 Truman: Η περίοδος του NSC-68

Ο Πρόεδρος Τρούμαν έλαβε μία σημαντική στρατηγική απόφαση: Να βγάλει τις Η.Π.Α. από τον απομονωτισμό που τις χαρακτήριζε - ως απόρροια του Τζεφερσονισμού - μετά από μεγάλες πολεμικές αναμετρήσεις²⁰⁹, με την απόκτηση επαρκούς ισχύος εντός της σφαίρας επιρροής της για την διατήρηση της ισορροπίας ισχύος. Η περίοδος αυτή χαρακτηρίζεται από τον πόλεμο της Κορέας, η οποία για τους Κινέζους αποτελούσε «το κλειδί της ανατολής»²¹⁰ σύμφωνα με τον Τσου εν Λάι και την κατασκευή της υδρογονοβόμβας αλλά και από δύο ισχυρά πλήγματα για το αμερικανικό γόητρο: Την απώλεια της Κίνας υπέρ του κομμουνιστικού μπλοκ και την εμφάνιση της ατομικής βόμβας από τους Σοβιετικούς. Το θεσμικό αυτό έγγραφο δημιουργήθηκε από την ανάγκη για μία ενιαία μελέτη που θα περιελάμβανε όλο το φάσμα των στόχων, των απειλών και των δράσεων που θα έπρεπε να αναλάβει η αμερικανική ηγεσία για να αντιμετωπίσει την εξάπλωση των σοβιετικών. Με άλλα λόγια χρειαζόταν μία συστηματοποίηση της στρατηγικής ανάσχεσης την οποία δεν είχε κάνει ο Kennan, αφού δεν είχε συγκεντρώσει σε ένα έγγραφο όλες τις απόψεις του για τη στρατηγική αυτή, ακόμα και όταν ο θεσμικός του ρόλος ως επικεφαλής της ομάδας στρατηγικού σχεδιασμού της κυβέρνησης Τρούμαν του το επέτρεπε. Εκτός από το θεωρητικό υπόβαθρο όμως, έπρεπε να κάνουν την στρατηγική της ανάσχεσης να δουλέψει!

Βασική αρχή που επιθυμούσε να υπηρετήσει η αμερικανική υψηλή στρατηγική ήταν η αρχή της διεθνούς πολυμορφίας (*diversity*), της αποδοχής δηλαδή των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών των κρατών που συνέθεταν το παγκόσμιο χάρτη, από τη στιγμή που δεν αποτελούν απειλή. Απαραίτητη προϋπόθεση για την αποδοχή της πολυμορφίας είναι να υπάρχει ένα περιβάλλον ισορροπίας ισχύος. Το έγγραφο υποστηρίζει την ισορροπία που

²⁰⁹ Kissinger, Henry, *Παγκόσμια Τάξη*, (Αθήνα: Λιβάνη, 2014), σελ.395.

²¹⁰ Kissinger, Henry, *Παγκόσμια Τάξη*, (Αθήνα: Λιβάνη, 2014), σελ.409.

προσφέρει ο διπολισμός με έναν ακραίο τρόπο αφού υποστηρίζει ότι «οποιαδήποτε ήττα ελεύθερου θεσμού, οπουδήποτε, είναι μία ήττα παντού».²¹¹

Με τον τρόπο αυτό μετατοπίζεται το ενδιαφέρον από τα κέντρα οικονομικής και βιομηχανικής ισχύος της ανάσχεσης του Kennan, σε ολόκληρη την περίμετρο των κρατών που περικλείουν τις κομμουνιστικές δυνάμεις. Η άμυνα δεν είναι πλέον μόνο στρατιωτική υπόθεση, αλλά οι αμερικανοί έπρεπε να αμυνθούν έναντι κάθε προσπάθειας των Ρώσων να υποβαθμίσουν τη θέση των Η.Π.Α. παγκοσμίως. Υιοθετείται δηλαδή η προστασία της «αντίληψης της ισορροπίας ισχύος» (*perception of balance of power*) και όχι της πραγματικής ισορροπίας. Στην μορφοποίηση αυτής της αντίληψης προστίθενται παράγοντες όπως η εικόνα, το κύρος, το γόητρο και η αξιοπιστία.

Όλα τα παραπάνω έχουν επίπτωση στην οικονομία η οποία βασίζεται στην ανάπτυξη και τους φόρους που αυτή προβλέπει. Μια επιβαρυντική κατάσταση που προέβλεψε το NSC-68 ήταν και η ανάπτυξη της σοβιετικής πυρηνικής ικανότητας, με τέτοιο ρυθμό, ώστε το 1954 να διαθέτουν αρκετά πυρηνικά που θα τους δώσουν τη δυνατότητα να αναθεωρήσουν τη στρατηγική τους έναντι των Η.Π.Α. Μέχρι τότε προέβλεπε ως πιθανότερη την εφαρμογή της στρατιωτικής διάστασης, με πολέμους δί'αντιπροσώπου (*proxy wars*). Οι Η.Π.Α. προσπαθούν να ισορροπήσουν μεταξύ της κούρσας των εξοπλισμών προκειμένου να διατηρήσουν το γόητρό τους και της προσπάθειας να ξεπεραστούν οι προσπάθειές τους από τα γεγονότα, πράγμα που αποτυπώνεται στη φράση «*too little, too late*»²¹².

Ο κυριότερος τρόπος προστασίας του κύρους και της αξιοπιστίας όπως προκύπτει από το κείμενο είναι η ύπαρξη στρατιωτικών δυνάμεων με αποτρεπτική ικανότητα και συγκεκριμένα χαρακτηριστικά όπως: «*επίλεκτες, ταχυκίνητες, συμπαγείς μονάδες, με ικανότητα άμεσης ανταπόδοσης και αποτελεσματικές σε περιορισμένη επιθετικότητα*»²¹³. Η διαφορά με τις δυνάμεις που ανέπτυξε το Βυζάντιο είναι ως προς το μέγεθος της στρατιωτικής ικανότητας η οποία είναι εύκολα αντιληπτή, αφού οι αμερικανικές ένοπλες δυνάμεις τις εποχής του Ψυχρού Πολέμου δαπανούσαν το 13% του ΑΕΠ, ενώ οι ένοπλες δυνάμεις της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας περίπου το μισό. Ως προς τις υπόλοιπες όμως

²¹¹ Gaddis, John Lewis, *Strategies of Containment*, (Oxford: Oxford University Press, 2005), σελ. 89.

²¹² Gaddis, John Lewis, *Strategies of Containment*, (Oxford: Oxford University Press, 2005), σελ. 95.

²¹³ Gaddis, John Lewis, *Strategies of Containment*, (Oxford: Oxford University Press, 2005), σελ.96.

ιδιότητες της στρατιωτικής ισχύς οι ομοιότητες είναι εκπληκτικές, παρά την παρέλευση 14 αιώνων.

Παρόλ'αυτά το NSC-68 οδήγησε σε σχετική υπερεξάπλωση, διότι βασιζόταν μεν στη στρατηγική ανάσχεση, έδινε την πρέπουσα βαρύτητα στην ισορροπία ισχύος, την πολυμορφία και την ελευθερία, χωρίς όμως να καθορίζει τις ελάχιστες απαιτήσεις για την επίτευξή τους. Συνέδεε τα αμερικανικά συμφέροντα με τη σοβιετική απειλή, με αποτέλεσμα να καθιστά το Κρεμλίνο ικανό, εάν επιθυμούσε, να εξαναγκάσει τις Η.Π.Α. στην κατασπατάληση πόρων για την υπεράσπιση του αμερικανικού γοήτρου σε περιοχές ακόμα και μακριά από τα 5 μεγάλα βιομηχανικά και οικονομικά κέντρα, προκαλώντας δυσβάσταχτη οικονομική και κοινωνική ζημιά. Ο πόλεμος της Κορέας όμως «διέσωσε» το NSC-68²¹⁴.

Κύριοι στόχοι της αμερικανικής υψηλής στρατηγικής όπως περιγράφονταν στο NSC-68, ήταν²¹⁵:

- Η παρεμπόδιση της επέκτασης της σοβιετικής ισχύος.
- Η ανάδειξη των αδυναμιών του κομμουνιστικού συστήματος.
- Ο περιορισμός του σοβιετικού ελέγχου και επιρροής.
- Η τροποποίηση της συμπεριφοράς της σοβιετικής ηγεσίας σε πιο αποδεκτά επίπεδα για τις διεθνείς σχέσεις.

Είναι εμφανής η ομοιότητα των στόχων που καθορίζει το NSC-68, με τους στόχους που είχε αναπτύξει ο Kennan, όταν παγίωνε την στρατηγική της ανάσχεσης. Η διαφορά έγκειται στο γεγονός ότι ο Kennan για την υλοποίηση των σκοπών αυτών πρότεινε τη χρήση ενός ευρύτατου «οπλοστασίου», στρατιωτικών, οικονομικών, ψυχολογικών και πολιτικών μέσων, ενώ το NSC-68 βάσιζε την υλοποίηση των στόχων αποκλειστικά σχεδόν στη στρατιωτική δράση, με τους εκπροσώπους της αμερικανικής κυβέρνησης να διαδίδουν ότι *«χωρίς την στρατιωτική υπεροχή, η στρατηγική ανάσχεση θα αποδεικνύονταν μπλόφα»*. Η στρατιωτική αυτή υπεροχή θα έπρεπε να μπορεί να υπερασπιστεί την Αγγλία, την Δυτική Ευρώπη, την Αλάσκα, το Δυτικό Ειρηνικό, την Αφρική, την Εγγύς τη Μέση Ανατολή και τις γραμμές επικοινωνιών αυτών των περιοχών²¹⁶.

²¹⁴ Weigley, Russell, *The American Way of War*, (Indiana: Indiana University Press, 1977), σελ.398.

²¹⁵ Gaddis, John Lewis, *Strategies of Containment*, (Oxford: Oxford University Press, 2005), σελ. 97.

²¹⁶ Gaddis, John Lewis, *Strategies of Containment*, (Oxford: Oxford University Press, 2005), σελ. 97,98.

Για την υλοποίησή του θα χρειάζονταν 3,5 φορές τα \$13 δις που είχε θέσει ως οροφή ο Τρούμαν, δηλαδή το πρόγραμμα θα απαιτούσε περίπου \$50 δις. Η εξεύρεση των οικονομικών πόρων για την υποστήριξη του NSC-68, θα επιτυγχάνονταν με την οικονομική ανάπτυξη λόγω της αύξησης του ΑΕΠ, από τα \$255 δις στα \$300 δις εντός μίας πενταετίας (1949-1954) και τους φόρους που θα εισέρεαν στα κρατικά ταμεία. Ένα μεγάλο μέρος της αύξησης του ΑΕΠ εκτιμήθηκε ότι θα βασίζονταν στις επενδύσεις στην πολεμική βιομηχανία²¹⁷. Η πρόθεση της αύξησης των στρατιωτικών δαπανών, πριν καν ξεσπάσει ο πόλεμος της Κορέας, καθιστά εμφανή την εξάρτηση της υψηλής στρατηγικής του Τρούμαν από τη στρατιωτική συνιστώσα. Εντούτοις περιελάμβανε και την θέση της αμερικανικής κυβέρνησης που αφορούσε στην αποφυγή εφαρμογής στρατηγικών αφανισμού του αντιπάλου, ώστε να μην οδηγηθεί σε γενικευμένο πόλεμο με έναν εχθρό να πολεμάει μέχρι εσχάτων και να προσφέρει στη σοβιετική πλευρά μια δίοδο διαφυγής και εφαρμογής εναλλακτικών πολιτικών.

Με το έγγραφο NSC-68 εισάγεται χωρίς να κατονομαστεί η έννοια της «ευέλικτης ανταπόδοσης» που χρησιμοποιήθηκε αργότερα από τον Kennedy και τον Johnson. Επίσης εφαρμόζεται η αρχή της κατακόρυφης ευκαμψία «*vertical flexibility*», δηλαδή η χρήση των ενόπλων δυνάμεων σε όλο το φάσμα της χρήσης των οπλικών συστημάτων και δυνάμεων από την ειρηνική αποτροπή έως τον γενικό συμβατικό ή πυρηνικό πόλεμο. Η αρχή αυτή εφαρμόζεται σε αντιδιαστολή με την οριζόντια ευκαμψία «*horizontal flexibility*», η οποία επιτάσσει την χρησιμοποίηση όλων των διαστάσεων της υψηλής στρατηγικής, εκτός από τη στρατιωτική, όπως την οικονομική την ψυχολογική τη διπλωματική ή την πολιτική, όπως αναφέρονταν στην αρχική σύλληψη της έννοιας της στρατηγικής αποτροπής από τον Kennan. Η επίδειξη ισχύος όπως π.χ. συνέβη στον πόλεμο της Κορέας, ήταν απαραίτητη για να οδηγηθεί ο αντίπαλος στις διαπραγματεύσεις. Σε αντίθετη περίπτωση, η αποκλιμάκωση, ειδικά από τους κινέζους θα μπορούσε να θεωρηθεί αδυναμία²¹⁸. Το NSC-68 είχε άλλη μία διαφορά στην υλοποίησή του σε σχέση με την αρχική στρατηγική. Επεδίωκε την προσαρμογή των μέσων στους σκοπούς. Η στρατηγική του Kennan το αντίθετο, την προσαρμογή των σκοπών στα μέσα. Για το NSC-68 όλοι οι κομμουνιστές είναι το ίδιο επικίνδυνοι άρα χρειάζεται επαρκής στρατιωτική ισχύς για να τους πιέσεις σε διπλωματικό επίπεδο ή στη διάσταση της εσωτερικής τους πολιτικής.

²¹⁷ Gaddis, John Lewis, *Strategies of Containment*, (Oxford: Oxford University Press, 2005), σελ.91 & 98.

²¹⁸ Kissinger, Henry, *Παγκόσμια Τάξη*, (Αθήνα: Λιβάνη, 2014), σελ.411.

Και μόνο η αντίληψη ανατροπής της ισορροπίας ισχύος θα δώσει το έναυσμα για ανατροπή του status quo και θα δυναμιτίσει τα θεμέλια της εμπιστοσύνης των συμμάχων στην ικανότητα του NATO και των άλλων συμμαχικών οργανισμών, άρα και τα ερείσματα της διεθνούς νομιμοποίησης των αμερικανικών ενεργειών. Ιδιαίτερη σημασία απέδιδε στη χρήση συμβατικών δυνάμεων χωρίς να αποκλείει και την χρήση πυρηνικών όπλων, με σκοπό να μην καταστούν οι Η.Π.Α. «*the greater appeasers of all the time*», όπως ανέφερε και ο Acheson²¹⁹. Η κήρυξη του πολέμου στην Κορέα, ήρθε για να επιβεβαιώσει σε μεγάλο βαθμό τις προβλέψεις του και να εξαναγκάσει τον Τρούμαν να το υπογράψει, τον Αύγουστο το 1950.

Ο πόλεμος στην Κορέα ξύπνησε άσχημες αναμνήσεις και προσέθεσε ανησυχία για το μέλλον της Ευρώπης, επαναφέροντας στο προσκήνιο την σημασία των ενόπλων δυνάμεων, ακόμα και σε περιοχές στις οποίες δεν διεξάγονταν επιχειρήσεις. Οι αμερικανικές μεραρχίες στην Κεντρική Ευρώπη αυξάνονται από 2 σε 6, ενώ επανέρχεται το θέμα του επανεξοπλισμού της Γερμανίας στο πλαίσιο του NATO. Οι Η.Π.Α. προβαίνουν σε ενέργειες εξωτερικής εξισορρόπησης και ενίσχυσης της διπλωματικής τους θέσης έναντι των κινέζων, με την υποστήριξη του κινέζου έκπτωτου ηγέτη Chiang Kai Shek, με την προβολή στρατιωτικής ισχύος για άλλη μια φορά, στέλνοντας τον 7^ο Στόλο στα στενά της Ταϊβάν.

Οι υπερβολικές δαπάνες όπως αποσταθεροποιούν τον προϋπολογισμό, παρουσιάζονται τάσεις υποτίμησης του δολαρίου, ενώ επανεμφανίστηκε από τον Dulles η πάντα υποβόσκουσα τζεφερσονική κριτική της απειλής των πολιτικών ελευθεριών στο βωμό των στρατιωτικών επιχειρήσεων, η οποία θα μπορούσε κατά την άποψή του να εκφοβίσει ακόμα και τους συμμάχους, πετυχαίνοντας το απόλυτο «*strengthen nowhere and bankruptcy everywhere*» και συνεχίζει, επιβεβαιώνοντας για μία ακόμα φορά την αξία των ενόπλων δυνάμεων και κυρίως των στρατηγικών όπλων του ναυτικού και της αεροπορίας στη φαρέτρα της επίτευξης των πολιτικών στόχων, ότι «*μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως αποτελεσματικό πολιτικό όπλο στην υποστήριξη της ειρήνης*»²²⁰.

Οι παρατεταμένες όμως επιχειρήσεις στην Κορέα έθεταν σε κίνδυνο την ισορροπία της εσωτερικής πολιτικής σκηνής και νομιμοποίησης επιβεβαιώνοντας ότι, η πολιτική απαιτεί τη λεπτή διαχείριση πολλαπλών μεταβλητών και ότι οι στρατιωτικές επιχειρήσεις

²¹⁹ Gaddis, John Lewis, *Strategies of Containment*, (Oxford: Oxford University Press, 2005), σελ. 109.

²²⁰ Gaddis, John Lewis, *Strategies of Containment*, (Oxford: Oxford University Press, 2005), σελ. 118-120.

δεν αποτελούν πανάκεια σε περίπτωση που υπερβούν το μέτρο, στην περίπτωση δηλαδή που τα μέσα δεν μπορούν να επιτελέσουν τους σκοπούς εντός των χρονικών περιθωρίων που θέτει η ηγεσία ή αντέχει η κοινωνία.

Για την αντιμετώπιση όμως της κινεζικής απειλής που αναδύεται επικίνδυνα ταυτόχρονα με τον πόλεμο της Κορέας, στο αναθεωρημένο NSC-68/5 προβλέπονται δράσεις ανάσχεσης οι οποίες είναι καθαρά στρατιωτικού χαρακτήρα, ως εξής:

- Αποκλεισμό των ακτών της Κίνας από ναυτικές και αεροπορικές μονάδες των Η.Π.Α.
- Στρατιωτικές επιχειρήσεις κατά κινεζικών στόχων εκτός Κίνας.
- Ανασυγκρότηση της εθνικιστικής αποσχιστικής δύναμης ώστε να καταστεί αποτελεσματική σε περίπτωση που κατέρρεαν οι διαπραγματεύσεις για την ανακωχή στην Κορέα.

Με τα στρατιωτικά αυτά μέτρα οι Η.Π.Α., ήθελαν να υποστηρίξουν και να ενισχύσουν τη διαπραγματευτική τους θέση σε διπλωματικό επίπεδο, με σκοπό να την χρησιμοποιήσουν είτε αν κατέρρεαν οι διπλωματικές διεργασίες είτε αν ξέσπαγαν εχθροπραξίες αλλού.

Σε κάθε περίπτωση σύμφωνα με τον Kissinger, «ο πόλεμος της Κορέας ήταν ο πρώτος πόλεμος στον οποίο η Αμερική παραιτήθηκε από τη νίκη ως αντικειμενικό σκοπό..... Οι Η.Π.Α. δεν ήταν πλέον η αήττητη δύναμη του Β΄ΠΠ»²²¹.

10.3 Eisenhower – Dulles: Η περίοδος του New Look (ή του «NSC-162»)

Η New Look ή αλλιώς η επιδίωξη της μέγιστης δυνατής αποτροπής με τη χρήση πυρηνικών όπλων, με το λιγότερο δυνατό κόστος. Χαράχθηκε από δύο πολύ διαφορετικά άτομα, τον Eisenhower και τον John Foster Dulles, τον υπουργό εξωτερικών του, οι οποίοι όμως έτρεφαν αμοιβαίο σεβασμό. Ως προς το οικονομικό σκέλος της στρατηγικής μπορεί να θεωρηθεί επιτυχημένη αφού οι στρατιωτικές δαπάνες έπεσαν από το 13,1% του ΑΕΠ το 1954 στο 9,4% το 1961, χωρίς μείωση της αποτρεπτικής ισχύς των αμερικανών²²².

Η βασική γραμμή της πολιτικής του Eisenhower στηρίζονταν στη ιδέα ότι η χρήση της στρατιωτικής ισχύος θα έπρεπε να γίνεται λαμβάνοντας υπ' όψιν ότι κάθε στρατιωτική δαπάνη στερεί πόρους για την υποστήριξη ενός κοινωνικού κράτους. Ένα εύπορο κράτος

²²¹ Kissinger, Henry, *Παγκόσμια Τάξη*, (Αθήνα: Λιβάνη, 2014), σελ.401.

²²² Gaddis, John Lewis, *Strategies of Containment*, (Oxford: Oxford University Press, 2005), σελ. 127 & σελ. 162.

διαθέτει εκείνους τους πόρους τις λανθάνουσες ισχύος,²²³ οι οποίοι πρόκειται να αποδώσουν σε περίπτωση ανάγκης την απαιτούμενη στρατιωτική ισχύ. Το αντίθετο δεν ίσχυε αφού ο Eisenhower έλεγε ότι «*if economy drains everything drains*». Ήταν πολέμιος μίας οικονομίας που θα υπέφερε από τον πληθωρισμό ή ακόμα περισσότερο εάν αναγκαζόταν να επιβάλλει ελέγχους στην αγορά. Κάποιοι από τους στενούς του συνεργάτες λειτουργούσαν στο ίδιο μήκος κύματος με τον Eisenhower. Ο υπουργός οικονομικών της κυβέρνησης του φοβόταν τα ελλείμματα του προϋπολογισμού περισσότερο από τους κομμουνιστές!! Η γενική αρχή της προστασίας της οικονομίας γίνεται αντιληπτή από αυτό που συνήθως ανέφερε δημοσίως: «*δεν πρέπει να καταστρέψουμε αυτό το οποίο καλούμαστε να προστατεύσουμε*»²²⁴. Ήταν τέτοια η προσήλωση του στην προστασία της ιδεολογίας του που κατηγορήθηκε για «*ideological fixation*».

Η στρατιωτική του εμπειρία χρησιμοποιήθηκε προς όφελος της χάραξης υψηλής στρατηγικής. Ανέθεσε σε τρεις ομάδες του National War College τη διερεύνηση τριών σεναρίων τα οποία θεωρούσε πιθανά, υπό τον τίτλο «*Επιχείρηση Solarium*»:

- Τη συνέχιση της στρατηγικής ανάσχεσης.
- Την εφαρμογή της στρατηγικής αποτροπής με τη μαζική χρήση πυρηνικών όπλων ως αντίποινα, σε περίπτωση παραβίασης της περιφέρειας των κρατών του ελεύθερου κόσμου.
- Την απόσπαση κρατών από τη σφαίρα επιρροής της ΕΣΣΔ, με μέσα πολιτικά, οικονομικά, ψυχολογικά ή άλλες κεκαλυμμένες μεθόδους.
- Η εξέταση του σεναρίου προληπτικού πολέμου κατά των στρατιωτικών εγκαταστάσεων της ΕΣΣΔ αποκλείστηκε εξ'αρχής, ως μη πιθανό.

Το αποτέλεσμα αυτών των μελετών ήταν η υιοθέτηση ενός συνδυασμού στοιχείων και από τα τρία σενάρια: το New Look είχε γεννηθεί. Τον κύριο ρόλο αναλαμβάνει η στρατηγική της ανάσχεσης, σε συνδυασμό με τη χρήση πυρηνικών αντιποίνων (*massive retaliation*), σε μία ασύμμετρη προσέγγιση που εκμεταλλεύονταν τις αδυναμίες των σοβιετικών, ένας συνδυασμός της στρατηγικής του Kennan με αυτά που πρέσβευε το NSC-68. Μια δημιουργική διαδικασία η οποία δεν κατέστρεφε ότι «έχτιζε» η προηγούμενη

²²³ Mearsheimer, John, *The Tragedy of the Great Power Politics*, (New York: W.W. Norton & Company, 2014), σελ.55.

²²⁴ Gaddis, John Lewis, *Strategies of Containment*, (Oxford: Oxford University Press, 2005), σελ. 133.

κυβέρνηση, αλλά χρησιμοποιούσε όλα τα θετικά στοιχεία της. Σκοπός της στρατηγικής αυτής ήταν η απόκτηση πρωτοβουλίας μέσω της ισχύος που επιτυγχάνεται με τα μαζικά αντίποινα, με ταυτόχρονη μείωση του κόστους²²⁵. Η στρατηγική αυτή καταγράφηκε σε ένα νέο έγγραφο του Συμβουλίου Εθνικής Ασφαλείας, το NSC-162.

Εφαρμογή της στρατηγικής αυτής αποτελεί η πίεση που άσκησε ο Eisenhower, σε διπλωματικό επίπεδο, με την απειλή χρήσης πυρηνικών αντιποίνων, μέσω της Ινδίας, στην περίπτωση μη υπογραφής ή τήρησης της ανακωχής του πολέμου της Κορέας το 1953²²⁶, αν και σήμερα αμφισβητείται η αποτελεσματικότητά της²²⁷. Η MAD είχε κάνει την επανεμφάνισή της. Το πρόβλημα της στρατηγικής αυτής, η οποία στηριζόταν υπέρμετρα στον πυρηνικό όλεθρο, ήταν ότι περιόριζε τις επιλογές του Προέδρου σε δύο: είτε έπρεπε να διεξάγει ολοκληρωτικό πυρηνικό πόλεμο σε περίπτωση προκλήσεως από τους σοβιετικούς, είτε να υποχωρήσει ταπεινωτικά λόγω μη εφαρμογής της στρατηγικής αυτής.

Το κυριότερο βάρος για την άσκηση ψυχολογικής πίεσης στους σοβιετικούς, έπεσε στους ώμους των στρατηγικών βομβαρδιστικών, οι βάσεις των οποίων βρίσκονταν παντού στον πλανήτη και μπορούσαν να προσεγγίσουν τις χώρες του κομμουνιστικού τόξου²²⁸. Μέρος του βάρους αυτού έπεσε και στα πυρηνικά υποβρύχια τα οποία άρχισαν να κάνουν την εμφάνισή τους. Ένα μέρος του βάρους έπρεπε να πέσει και στους ώμους των συμμάχων, κυρίως με τη συμβολή τους σε συμβατικές δυνάμεις.

Η τάση της εποχής για τη δημιουργία συμμαχιών ή την υπογραφή διμερών αμυντικών συμφωνιών που ξεκίνησε από τον Τρούμαν συμπυκνώνεται σε μία λέξη: «*ractomania*». Ο Τρούμαν είχε υπογράψει αμυντικές συμφωνίες με 41 χώρες και ο Eisenhower με άλλες 4²²⁹. Ο Eisenhower από την άλλη χρησιμοποίησε διπλωματικές πιέσεις προς τη Γαλλία και την Αγγλία, μέσω της απειλής άρσης των δεσμεύσεων ασφαλείας προς αυτές, για να αποχωρήσουν από την Αίγυπτο το 1956 και για να προσχωρήσει η Γαλλία στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ασφαλείας.

Μία άλλη τάση που εμφανίστηκε την εποχή του Eisenhower ήταν και η κατακόρυφη αύξηση των κεκαλυμμένων επιχειρήσεων, κυρίως λόγω του μικρού τους

²²⁵ Gaddis, John Lewis, *Strategies of Containment*, (Oxford: Oxford University Press, 2005), σελ. 144.

²²⁶ Weigley, Russell, *The American Way of War*, (Indiana: Indiana University Press, 1977), σελ.399.

²²⁷ Σύμφωνα με τον John Lewis Gaddis, η υπογραφή της ανακωχής δεν οφείλεται στην απειλή χρήσης πυρηνικών όπλων, αλλά στην εξάντληση των κινέζων και των σοβιετικών, αλλά και στο θάνατο του Στάλιν, Gaddis, John Lewis, *Strategies of Containment*, (Oxford: Oxford University Press, 2005), σελ. 167.

²²⁸ Weigley, Russell, *The American Way of War*, (Indiana: Indiana University Press, 1977), σελ.369.

²²⁹ Gaddis, John Lewis, *Strategies of Containment*, (Oxford: Oxford University Press, 2005), σελ. 150.

κόστους²³⁰. Οι επιχειρήσεις αυτές διεξάγονται σε όλη την υφήλιο: Ιράν 1953, Γουατεμάλα 1954, Ινδονησία 1958, Κούβα 1960-61) από την C.I.A. Επίσης είχαν ένα τεράστιο φάσμα ενεργειών: Από ανατροπές καθεστώτων μέχρι τη δολοφονία ξένων ηγετών στο εξωτερικό αλλά και παρακολουθήσεις τηλεπικοινωνιών και επιστολών ή την οικονομική υποστήριξη συγκεκριμένων εκδοτών και οργανισμών στο εσωτερικό²³¹.

Στο πλαίσιο των στρατιωτικών επιχειρήσεων για την υποστήριξη της υψηλής στρατηγικής, περιλαμβάνονται και οι αναγνωριστικές πτήσεις των αεροσκαφών U-2 πάνω από τη Σοβιετική Ένωση, με σκοπό την αποκάλυψη εγκαταστάσεων κατασκευής αλλά και πεδία βολής διηπειρωτικών πυραύλων. Είναι η εποχή που το σοκ της εκτόξευσης δορυφόρου στο διάστημα από τους Ρώσους, εξάπτει την φαντασία των αντιπάλων του Eisenhower, με την ανάπτυξη αβάσιμων θεωριών περί «πυραυλικού χάσματος» (*missile gap*) υπέρ των σοβιετικών. Οι αναγνωριστικές πτήσεις απέδειξαν ότι οι σοβιετικοί απείχαν πολύ από την κατασκευή αξιόπιστου και επιχειρησιακά αξιοποιήσιμου διηπειρωτικού οπλοστασίου. Εξ' αιτίας των πληροφοριών που είχε στα χέρια του από τις αναγνωρίσεις, ο Eisenhower κατάφερε να αντισταθεί στις συνεχείς πιέσεις αύξησης των κονδυλίων της άμυνας, υπό την πίεση της απειλής του «πυραυλικού χάσματος», αντίδραση η οποία θα είχε ολέθριες συνέπειες για την αμερικανική οικονομία.

Η κρίση του «πυραυλικού χάσματος» ξεκίνησε μετά την εκτόξευση του πρώτου τεχνητού δορυφόρου στο διάστημα από τους Σοβιετικούς, τον Οκτώβριο του 1957²³². Η ικανότητα κατασκευής προωθητικών πυραύλων για το διάστημα, οδήγησε στο συμπέρασμα της κατασκευής αλλά και επιχειρησιακής χρησιμοποίησης αντίστοιχων βαλλιστικών πυραύλων σε συνδυασμό με πυρηνικές κεφαλές εναντίων των Η.Π.Α. Το σοκ ήταν τόσο ισχυρό που πολλοί το παρομοίαζαν με το χτύπημα στο Pearl Harbor ή τον πόλεμο της Κορέας, κυρίως λόγω της μη υπάρξεως αμυντικού συστήματος κατάλληλου να αναχαιτίσει βαλλιστικούς πύραυλους. Η εξέλιξη αυτή επηρέασε ακόμα και τον κόσμο της επιστήμης, δίνοντας στα δορυφορικά προγράμματα, στρατιωτικό χαρακτήρα. Η απίστευτη αυτή στρατιωτική δυνατότητα των σοβιετικών για την εποχή αυτή, επηρέαζε κάθε πτυχή

²³⁰ Η αύξηση αυτή μεταφράζεται σε αύξηση του κόστους συντήρησης αυτών των επιχειρήσεων από 4,7 εκατ. \$ και 302 άτομα προσωπικού το 1948, σε 82 εκατ. \$, 2812 προσωπικό των Η.Π.Α. και 3142 άτομα εκτός Η.Π.Α. Gaddis, John Lewis, *Strategies of Containment*, (Oxford: Oxford University Press, 2005), σελ. 155,156.

²³¹ Beaumont, Peter, «CIA gets go-ahead for a return to murderous Cold War Tactics», *The Guardian*, (23.09.2001). Διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο <http://www.theguardian.com/world/2001/sep/23/terrorism.afghanistan4> (πρόσβαση στις 08.11.15).

²³² Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος, *Αμερικανικό πολιτικό σύστημα και εξωτερική πολιτική:1945-2002*, (Αθήνα: Ποιότητα, 2012), σελ.123.

της υψηλής στρατηγικής των Η.Π.Α. και πίεζε αφόρητα την κυβέρνησή τους. Ο Eisenhower είχε πληροφορίες ότι οι σοβιετικοί δεν διέθεταν τόσο ποσοτικά όσο και ποιοτικά την δυνατότητα αυτή, έχοντας χρησιμοποιήσει μία άλλη στρατιωτική δυνατότητα των Η.Π.Α. Την δυνατότητα των αναγνωρίσεων της σοβιετικής επικράτειας από αναγνωριστικά αεροσκάφη μεγάλου ύψους U-2.

Η επίσημη απάντηση των αμερικάνων έρχεται με το πόρισμα της επιτροπής Gaither και ήταν καθαρά στρατιωτικής φύσης. Το πόρισμα προέβλεπε²³³:

- Την παραγωγή διηπειρωτικών πυραύλων ICBM (Inter-Continental Ballistic Missiles), την κατασκευή πυραύλων που εκτοξεύονται από υποβρύχια SMBM (Submarines Ballistic Missiles) και η εγκατάσταση πυραύλων μέσου βεληνεκούς IRBM (Intermediate Range Ballistic Missiles) στην Κεντρική Ευρώπη.
- Την διασπορά αεροπορικών βάσεων σε όλο τον κόσμο, για να υποστηρίξουν την υπάρχουσα στρατιωτική δυνατότητα των στρατηγικών βομβαρδισμών με πυρηνικά όπλα.
- Τη βελτίωση των συστημάτων έγκαιρης προειδοποίησης.
- Την κατασκευή καταφυγίων για το σύνολο του πληθυσμού.
- Την αύξηση των ετοιμοτήτων των στρατηγικών βομβαρδιστικών από μερικές ώρες σε 30'.

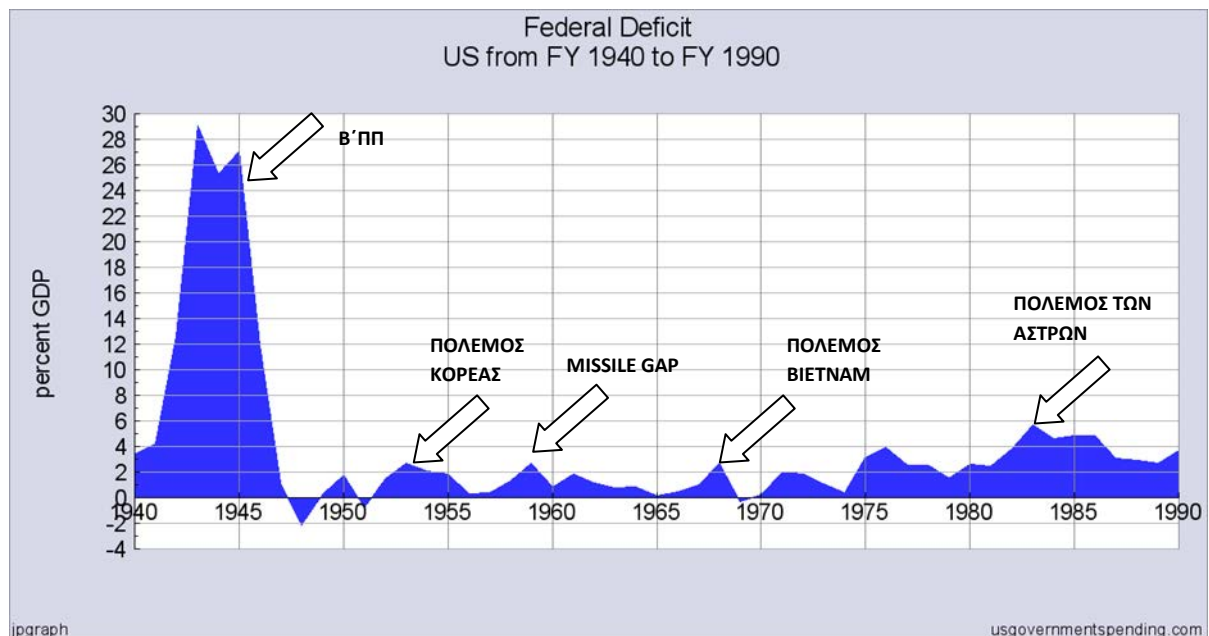
Το συνολικό κόστος της πρότασης ανέρχονταν σε 44 δις \$ σε 5 χρόνια. Η ανασφάλεια που δημιούργησε το εικονικό κατά τα άλλα «πυραυλικό χάσμα», στην αμερικανική κοινωνία, νομιμοποίησε αυτόματα την απόφαση για την ανάληψη του οικονομικού κόστους που θα στηρίζονταν κατά κύριο λόγο στην συλλογή φόρων.

Οι στρατηγικές πληροφορίες που διέθετε ο Eisenhower από τις αναγνωρίσεις των U-2, τον βοήθησαν στο να απορρίψει το μεγαλύτερο ποσοστό των προτάσεων αυτών κυρίως ως προς τον αριθμό των προτεινομένων βλημάτων, άρα και του συνολικού κόστους των προτάσεων. Το μεγάλο οικονομικό κόστος της υλοποίησης αυτούσιας της πρότασης θα οδηγούσε κατά πάσα πιθανότητα στην εφαρμογή κρατικών ελέγχων στην οικονομία, κάτι που αποτελούσε εφιάλτη για τον Eisenhower. Η δημιουργία κράτους-φρουρίου (garrison state), ήταν κάτι που απεύχονταν. Και είχε δίκιο!!! Οι δυνατότητες της ΕΣΣΔ ήταν

²³³ Gaddis, John Lewis, *Strategies of Containment*, (Oxford: Oxford University Press, 2005), σελ. 182 - 183.

κατά πολύ μικρότερες από αυτές που διέδιδε ο Χρυσόστοφ. Οι Η.Π.Α. είχαν ξεφύγει από την οικονομική ύφεση. Η πίεση των στρατηγικών δυνατοτήτων της ΕΣΣΔ στην αμερικανική πολιτική και την ίδια την κυβέρνηση ήταν τεράστια. Η εξισορρόπηση μεταξύ στρατιωτικών δαπανών και ενός σχετικά ισοσκελισμένου προϋπολογισμού (3 από τους 8 προϋπολογισμούς της κυβέρνησης Eisenhower ήταν ισοσκελισμένοι) ήταν μια μεγάλη επιτυχία για τον Eisenhower, μέρος της οποίας βασίζονταν και στις στρατηγικές πληροφορίες που διέθετε από τα U-2. Αν δεν υπήρχαν αυτές οι πληροφορίες πιθανόν ο Πρόεδρος να υπέκυπτε στις πιέσεις για αύξηση των αμυντικών δαπανών.

Πίνακας 3 Πίνακας Αμερικανικού Ομοσπονδιακού Ελλείμματος ως ποσοστό του ΑΕΠ από το 1940 έως το 1990 (πηγή: www.usgovernmentspending.com)

10.4 Kennedy – Johnson: Flexible Response (Ευέλικτη Ανταπόδοση)

Ο Kennedy έδωσε ιδιαίτερη σημασία στην αποστασιοποίησή του από τον προηγούμενο Πρόεδρο, ίσως για συμβολικούς λόγους, καθώς η εξουσία μεταφέρθηκε από τον γηραιότερο, στον νεώτερο Πρόεδρο της ιστορίας των Η.Π.Α.²³⁴. Η κύρια στρατηγική του συμπεριελήφθη σε ένα έγγραφο το Basic National Security Policy το οποίο αν και δεν το υπέγραψε ποτέ ο Kennedy, δεν άλλαξε ούτε από το διάδοχό του Johnson. Η αμερικανική υψηλή στρατηγική δεν θα μπορούσε να απομακρυνθεί από το βασικό της σκοπό, τη διατήρηση της ισορροπίας ισχύος σε παγκόσμια κλίμακα, ταυτόχρονα με τη διατήρηση των ιδιαιτεροτήτων των κρατών τα οποία θα έπρεπε να είναι όμως φιλικά, όχι κατ'εικόνα

²³⁴ Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος, *Αμερικανικό πολιτικό σύστημα και εξωτερική πολιτική: 1945-2002*, (Αθήνα: Ποιότητα, 2012), σελ.173.

και καθ'ομοίωση των Η.Π.Α.²³⁵, πράγμα που δεν συνέβη αργότερα στην περίπτωση του πολέμου στο Ιράκ το 2003 και την προσπάθεια να εγκαθιδρυθεί ένα δημοκρατικό κράτος, αντί ενός θεοκρατικού.

Η επιβεβαίωση της ανυπαρξίας του «πυραυλικού χάσματος», ενίσχυσε την εσωτερική τάξη, μέσω της ανακούφισης που ένοιωσε ο μέσος αμερικανός. Ένας άλλο μύθος που κατέρρευσε την εποχή εκείνη ήταν και ο μύθος της ρωσικής υπεροπλίας σε συμβατικές δυνάμεις στην Κεντρική Ευρώπη (175 Σοβιετικών Μεραρχιών έναντι 25 συμμαχικών), όταν διαπιστώθηκε ότι η επάνδρωση των σοβιετικών σχηματισμών ήταν στο 1/3 σε προσωπικό και μέσα των συμμαχικών. Το NATO τελικά διέθετε την πολυπόθητη υπεροπλία. Η προβολή καθαρά στρατιωτικής ισχύος όμως από την πλευρά του Χρουστσόφ στο Δυτικό Βερολίνο, η συνέχιση των δοκιμών πυρηνικών όπλων και η τοποθέτηση πυραύλων μέσου βεληνεκούς στην Κούβα, αύξησε εκ νέου την πίεση στην κυβέρνηση των Η.Π.Α.

Η ανάπτυξη στρατιωτικών δυνάμεων στην Κούβα με τον τρόπο που αναδείχθηκε από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και μόνο, θα μπορούσε να ανατρέψει την ισορροπία ισχύος σε ψυχολογικό επίπεδο, μία κατάσταση αρκετά σοβαρή αν αναλογιστούμε ότι η έκβαση μίας διαμάχης όπως έλεγε και ο Ναπολέων, βασίζεται περισσότερο στις ηθικές δυνάμεις ενός έθνους. Ως αποτέλεσμα ήταν η εφαρμογή μίας στρατηγικής ανάσχεσης χωρίς να λαμβάνεται υπόψη το κόστος, με σκοπό την αποφυγή ενός εξευτελισμού ακόμα και χωρίς στρατιωτική αντιπαράθεση στο πεδίο της μάχης, με ασύμμετρη αντιμετώπιση των απειλών, δηλαδή εφαρμογή των διαστάσεων της υψηλής στρατηγικής σε πεδία, χρόνο και τόπο που δεν ευνοεί τον αντίπαλο. Η ασύμμετρη αντιμετώπιση διαφέρει ως προς τον τρόπο αντιμετώπισης της απειλής από τον Kennan και τον Dulles, καθώς εκείνοι προέκριναν την άμεση αντιμετώπιση της σοβιετικής απειλής όπου και όποτε αυτή εκδηλώνονταν, κάτι που στερούσε την πρωτοβουλία από την αμερικανική υψηλή στρατηγική²³⁶. Εκτός από την απώλεια της πρωτοβουλίας, οι δημοκρατικές διαδικασίες των Η.Π.Α. τις καθιστούσαν ακόμα πιο ευάλωτες σε περιπτώσεις αιφνιδιασμού, αφού η εφαρμογή στρατιωτικής ισχύος θα έπρεπε να εγκριθεί με χρονοβόρες διαδικασίες και να αντλήσει την απαιτούμενη νομιμοποίηση από την εσωτερική πολιτική τάξη.

²³⁵ Gaddis, John Lewis, *Strategies of Containment*, (Oxford: Oxford University Press, 2005), σελ. 202-205.

²³⁶ Gaddis, John Lewis, *Strategies of Containment*, (Oxford: Oxford University Press, 2005), σελ. 212.

Με την υιοθέτηση της ασύμμετρης προσέγγισης πολλά από τα παραπάνω προβλήματα επιλύθηκαν. Ο Kennedy με εμφανή την προτίμησή του και σε συμβατικές δυνάμεις δήλωνε ότι η στρατιωτική ισχύς «*παρείχε τη βάση για τη διπλωματική επίλυση των διαφορών*» ή «*bargaining power – διαπραγματευτική δύναμη*», φανερώνοντας την συνδρομή της στρατιωτικής διάστασης της υψηλής στρατηγικής στη διπλωματία και τη διεθνή νομιμοποίηση κατά τη διάρκεια της διακυβέρνησής του. Σύμφωνα με τον Kennedy η ύπαρξη αυξημένων συμβατικών δυνάμεων, ευέλικτων και ισχυρών, ικανών να ενεργήσουν οπουδήποτε, άσκησαν την κύρια πίεση στη σοβιετική ηγεσία για την απόσυρση των πυραύλων από την Κούβα²³⁷. Σε αντίθετη περίπτωση οι σοβιετικοί θα έπρεπε να είναι αποφασισμένοι να κλιμακώσουν την ένταση μέχρι τον πυρηνικό πόλεμο.

Η αύξηση των εξοπλιστικών προγραμμάτων ήταν εντυπωσιακή. Το 1964 η συνολική ισχύς των πυρηνικών κεφαλών αυξήθηκε κατά 200%, ναυπηγήθηκαν 10 νέα πυρηνοκίνητα υποβρύχια κλάσης Polaris, επί συνόλου 29 και 400 νέοι πύραυλοι Minuteman επί συνόλου 800, ενώ αυξήθηκαν κατά 60% τα τακτικά πυρηνικά που αναπτύχθηκαν στην Κεντρική Ευρώπη, σε σχέση με αυτά που είχαν αναπτυχθεί από την κυβέρνηση Eisenhower, ως μέσο διατήρησης της στρατηγικής υπεροχής, ειδικά όταν αποκαλύφθηκε ότι δεν υφίστατο «πυραυλικό χάσμα». Η εποχή των βαλλιστικών πυρηνικών πυραύλων είναι η εποχή που ανατέλλει και η Αμοιβαία Εξασφαλισμένη Καταστροφή (Mutual Assured Destruction MAD). Μέσω της διατήρησης και επαύξησης των στρατιωτικών δυνάμεων κυρίως στην Ευρώπη, εξασφαλιζόνταν από τα ευρωπαϊκά κράτη η διεθνής νομιμοποίηση των στρατιωτικών ενεργειών των Η.Π.Α. εξαργυρώνοντας ουσιαστικά την παροχή του δημόσιου αγαθού της συλλογικής ασφάλειας των κρατών της συμμαχίας, μέσω της διατήρησης της ισορροπίας ισχύος σε παγκόσμιο επίπεδο.

Η σημασία της στρατιωτικής ισχύος στην ενδυνάμωση της διεθνούς θέσεως μίας χώρας φαίνεται και από τις επίμονες προσπάθειες απόκτησης πυρηνικών από την Γαλλία και τη Βρετανία²³⁸ παρά τις αντιρρήσεις των Η.Π.Α., κυρίως λόγω του γεγονότος ότι η μη μαζική και περιστασιακή χρησιμοποίησή τους δεν ήταν αποτελεσματική, αλλά και από τον φόβο των απαιτήσεων που θα εγείρονταν από τη Γερμανία για την απόκτηση πυρηνικών και από αυτή. Προκειμένου ο Kennedy να καθησυχάσει τους συμμάχους του και να τους

²³⁷ Gaddis, John Lewis, *Strategies of Containment*, (Oxford: Oxford University Press, 2005), σελ. 213 – 215.

²³⁸ Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος, *Αμερικανικό πολιτικό σύστημα και εξωτερική πολιτική:1945-2002*, (Αθήνα: Ποιότητα, 2012), σελ.184.

αποτρέψει από την κατασκευή πυρηνικών, διεμήνυε το 1962 ότι οι Η.Π.Α. δεσμεύονται σε αυτό το στόχο και μπορούν να προσφέρουν επαρκή ασφάλεια, κάνοντας έκδηλη τη δέσμευση των Η.Π.Α. για την παροχή του δημόσιου αγαθού της συλλογικής ασφάλειας της δύσης²³⁹.

Η εγκατάσταση των πυρηνικών έγινε υπό την προϋπόθεση της συγκατάθεσης των τοπικών κυβερνήσεων ή των οργανισμών για τη χρησιμοποίησή τους, προσπαθώντας να αυξήσουν τη διεθνή νομιμοποίηση της πιθανής χρήσης των πυρηνικών και ταυτόχρονα αυξάνοντας το αίσθημα ασφάλειας αυτών των περιοχών. Τον ίδιο προσανατολισμό είχαν και οι προτάσεις για εγκατάσταση πυρηνικών σε πλοία, ώστε να αποφευχθεί η εγκατάσταση σε κατοικημένες περιοχές, με μεικτά πληρώματα από τις σύμμαχες χώρες, υπό την διοίκηση του NATO, κάτι που όμως δεν πραγματοποιήθηκε ποτέ²⁴⁰.

Οι αντικειμενικοί σκοποί της «ευέλικτης ανταπόδοσης» (*flexible response*) όπως καθορίστηκαν από το έγγραφο της Basic National Security Policy ήταν οι παρακάτω²⁴¹:

- Διόγκωση των συμβατικών και μη συμβατικών στρατιωτικών δυνατοτήτων.
- Επιτάχυνση της κατασκευής στρατηγικών πυραύλων παρά το γεγονός της αποκάλυψης του μύθου του «πυραυλικού κενού».
- Επανεκκίνηση προσπάθειας παγίωσης συμμαχιών.
- Προσπάθεια για πιο αποτελεσματική εκμετάλλευση των εσωτερικών πηγών ισχύος που ήταν ζωτικές για την άμυνα με συστηματική ανάλυση, σχεδιασμένη για μεγαλύτερη ανταπόκριση μεταξύ της συνολικής στρατηγικής και των στρατιωτικών μέσων.
- Επέκταση των προηγούμενων προσπαθειών του Eisenhower για εξεύρεση τομέων διαπραγμάτευσης με τους Σοβιετικούς.
- Νέα έμφαση στα μη στρατιωτικά μέσα εφαρμογής της ανάσχεσης.

Τα μη στρατιωτικά μέσα ανάσχεσης οδήγησαν σε αρκετές περιπτώσεις σε «nation building» και βασίστηκε σε τρεις πυλώνες:

- American money
- American technology
- American example

²³⁹ Gaddis, John Lewis, *Strategies of Containment*, (Oxford: Oxford University Press, 2005), σελ. 221 - 224.

²⁴⁰ Gaddis, John Lewis, *Strategies of Containment*, (Oxford: Oxford University Press, 2005), σελ. 221 - 224.

²⁴¹ Gaddis, John Lewis, *Strategies of Containment*, (Oxford: Oxford University Press, 2005), σελ. 214.

Η συστηματική ανάλυση των χρησιμοποιούμενων μέσων για την εξυπηρέτηση των σκοπών αναπτύχθηκε από το Υπουργείο Άμυνας και οδήγησε στην διαχείριση μίας τεράστιας γκάμας θεμάτων, από τον προσδιορισμό του καλύτερου συνδυασμού βομβών και πυραύλων που επιτυγχάνουν τη μέγιστη αποτροπή, την επιλογή ατσάλινων ή πλαστικών τμημάτων των στροβίλων των ηλεκτρογεννητριών με μείωση του κόστους από τα 175\$ στα 2\$, μέχρι και την τυποποίηση των πορπών των ζωνών μεταξύ των κλάδων και των χρησιμοποιούμενων εσωρούχων²⁴².

Η κρίση των πυραύλων της Κούβας το 1962 αποκάλυψε την απροθυμία του Kennedy για δημόσια υποστήριξη μίας διπλωματικής λύσης και την απόλυτη στήριξή του σε στρατιωτικά μέσα, με σκοπό την ανάσχεση με την απειλή χρήσης βίας. Τελικά υπογείως επικράτησε η διπλωματία²⁴³, υπό το καθεστώς πίεσης της χρήσης στρατιωτικής βίας. Επίσης παρά την ανακοίνωση της προσήλωσης σε διπλωματικά μέσα επίλυσης των διαφορών, δεν εφαρμόστηκαν στην περίπτωση της προσέγγισης της Κίνας ή της Κούβας. Αντιθέτως υπήρξαν 33 επαναλαμβανόμενες αποτυχημένες προσπάθειες δολοφονίας του Fidel Castro, στο πλαίσιο της επιχείρησης «*Mongoose*»²⁴⁴.

Η εφαρμογή της στρατηγικής της «ευέλικτης ανταπόδοσης» έλαβε χώρα σε αρκετές περιπτώσεις. Στο Λάος, στο Βερολίνο, στις επιχειρήσεις στον Κόλπο των Χοίρων της Κούβας οι οποίες κατέληξαν σε ένα «οδυνηρό φιάσκο»²⁴⁵, στην κρίση των πυραύλων της Κούβας και τη Δομινικανή Δημοκρατία. Στο σύνολό της, ως στρατηγική, δοκιμάστηκε στον πόλεμο του Βιετνάμ²⁴⁶. Στο Βιετνάμ εφαρμόζεται ένας συνδυασμός στρατηγικής ανάσχεσης όπως αυτής που προέβλεπαν τα μοντέλα του NATO και οικονομικής – πολιτικής αναδιάρθρωσης, όπως εφαρμόστηκε από το σχέδιο Marshal στην Ευρώπη²⁴⁷. Ο πόλεμος του Βιετνάμ, τελικά, στέρησε τη δυναμική όλων των υπολοίπων διαστάσεων της υψηλής στρατηγικής των Η.Π.Α. Δεν έσωσε το Βιετνάμ, δεν απέτρεψε μελλοντική επιθετικότητα, δεν αύξησε την αξιοπιστία των Η.Π.Α. και δεν απέτρεψε την εσωτερική κατακραυγή²⁴⁸. Η

²⁴² Gaddis, John Lewis, *Strategies of Containment*, (Oxford: Oxford University Press, 2005), σελ. 226.

²⁴³ Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος, *Αμερικανικό πολιτικό σύστημα και εξωτερική πολιτική:1945-2002*, (Αθήνα: Ποιότητα, 2012), σελ.193.

²⁴⁴ Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος, *Αμερικανικό πολιτικό σύστημα και εξωτερική πολιτική:1945-2002*, (Αθήνα: Ποιότητα, 2012), σελ.191,192.

²⁴⁵ Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος, *Αμερικανικό πολιτικό σύστημα και εξωτερική πολιτική:1945-2002*, (Αθήνα: Ποιότητα, 2012), σελ.191

²⁴⁶ Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος, *Αμερικανικό πολιτικό σύστημα και εξωτερική πολιτική:1945-2002*, (Αθήνα: Ποιότητα, 2012), σελ.197.

²⁴⁷ Kissinger, Henry, *Παγκόσμια Τάξη*, (Αθήνα: Λιβάνη, 2014), σελ.416.

²⁴⁸ Gaddis, John Lewis, *Strategies of Containment*, (Oxford: Oxford University Press, 2005), σελ. 235.

προσπάθεια νομιμοποίησής του στηρίχτηκε κυρίως σε ιδεολογικά κριτήρια²⁴⁹. Ένας από τους κυριότερους λόγους της αμερικανικής αποτυχίας ήταν και η ασυμμετρία της εσωτερικής νομιμοποίησης μεταξύ των αμερικανών πολιτών και αυτών του Βιετνάμ. Οι Βιετκόνγκ πολέμουσαν για την πατρίδα τους, οι αμερικάνοι για κάτι μη συγκεκριμένο.

Ενώ θεωρητικά η στρατηγική της «ευέλικτης ανταπόδοσης» στηρίζονταν στην οριζόντια ευκαμψία (horizontal flexibility) σε συνδυασμό με την ασύμμετρη προσέγγιση, η κυβέρνηση Johnson το 1965 στηρίχτηκε αποκλειστικά στην προβολή και εφαρμογή στρατιωτικής ισχύος, σε ένα θέατρο πολέμου και μία χρονική στιγμή που είχε επιλεγεί από τους αντιπάλους. Αυτό συνέβη γιατί η προστασία του Βιετνάμ είχε αναχθεί σε θέμα εμπιστοσύνης για τους αμερικανούς. Εμπιστοσύνης στην ικανότητα των Η.Π.Α. να προστατεύσουν το δημόσιο αγαθό της συλλογικής ασφάλειας του Δυτικού κόσμου. Το παράδειγμα της κομμουνιστικής Κίνας του Μάο δεν έπρεπε να επαναληφθεί. Η εφαρμογή της ευέλικτης ανταπόδοσης συνδυάστηκε με την «απουσία ιεράρχησης των γεωπολιτικών στόχων... παραμένοντας οικουμενική²⁵⁰» σε αντίθεση με τη στρατηγική του Kennan. Η σημασία των ενόπλων δυνάμεων εκείνη τη συγκεκριμένη στιγμή, ακόμα και σε συμβολικό επίπεδο, φαίνεται από την ταύτισή τους με τη συνολική εθνική ισχύ²⁵¹. Παρά την προσπάθεια εφαρμογής της προοδευτικής εμπλοκής μόνο των απαραίτητων επίγειων δυνάμεων, με σκοπό την προστασία αμερικανικών βάσεων²⁵², με την τεχνική του «calibration» ή «fine tuning», οι Η.Π.Α. εμπλέκονται σε ένα γενικευμένο πόλεμο όπου τα μέσα δεν μπορούσαν να ικανοποιήσουν τους σκοπούς και ο πόλεμος γίνεται αυτοσκοπός. Η ανάσχεση των Η.Π.Α. στο Βιετνάμ απέτυχε παταγωδώς με την περιορισμένη εμπλοκή επιγείων δυνάμεων, κυρίως λόγω των περιορισμών που έθετε η ίδια η κυβέρνηση στην προσβολή στόχων, προκειμένου να αποφύγει την εμπλοκή των κινέζων. Στο Βιετνάμ «η Αμερική είχε χάσει τον πρώτο της πόλεμο»²⁵³.

Για να επιτύχει η προσπάθεια των Η.Π.Α. έπρεπε να επηρεαστούν τέσσερα διαφορετικά ακροατήρια, χρησιμοποιώντας κάθε φορά μία διαφορετική διάσταση της υψηλής στρατηγικής.

²⁴⁹ Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος, *Αμερικανικό πολιτικό σύστημα και εξωτερική πολιτική:1945-2002*, (Αθήνα: Ποιότητα, 2012), σελ.132.

²⁵⁰ Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος, *Αμερικανικό πολιτικό σύστημα και εξωτερική πολιτική:1945-2002*, (Αθήνα: Ποιότητα, 2012),σελ.182.

²⁵¹ Gaddis, John Lewis, *Strategies of Containment*, (Oxford: Oxford University Press, 2005), σελ. 242.

²⁵² Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος, *Αμερικανικό πολιτικό σύστημα και εξωτερική πολιτική:1945-2002*, (Αθήνα: Ποιότητα, 2012), σελ.229.

²⁵³ Kissinger, Henry, *Παγκόσμια Τάξη*, (Αθήνα: Λιβάνη, 2014), σελ.423.

- Την ηγεσία των κομμουνιστικών χωρών με τη χρήση στρατιωτικής ισχύος.
- Τις συμμαχικές κυβερνήσεις για την ισχυροποίηση της διεθνούς νομιμοποίησης.
- Την κυβέρνηση του Ν. Βιετνάμ με στρατιωτικά, πολιτικά και διπλωματικά μέσα.
- Την αμερικανική κοινή γνώμη για την ενίσχυση της εσωτερικής πολιτικής ισχύος.

Η στρατηγική του «*calibration*» ή «*fine tuning*», δεν εφαρμόστηκε σωστά και απέτυχε διότι μειώθηκε η στρατιωτική παρέμβαση σε θέματα διεξαγωγής και αντιμετώπισης θεμάτων εθνικής ασφάλειας, υπέρ ενός ιδιαίτερα γραφειοκρατικού συστήματος, το οποίο επιβράδυνε δραματικά τη διαδικασία λήψης απόφασης. Στο ήδη δυσκίνητο γραφειοκρατικό σύστημα²⁵⁴ ήρθαν να προστεθούν και οι κακές εκτιμήσεις των Γενικών Επιτελείων, καθώς για τους βομβαρδισμούς χρησιμοποιούνταν τζετ υψηλών επιδόσεων τα οποία ήταν τρεις φορές λιγότερο αποτελεσματικά στη ρίψη βομβών από τα ελικοφόρα, ενώ ήταν 5 έως 13 φορές πιο ακριβά και είχαν τις ίδιες απώλειες. Η στατιστική ανάλυση της προόδου των επιχειρήσεων ήταν τραγική. Οι εκτιμήσεις βασιζόνταν στην καταμέτρηση των νεκρών Βιετκόνγκ. Τα στοιχεία παραποιούνταν από τους βιετναμέζους αξιωματούχους μετατρέποντας τα προγράμματα ανάλυσης πληροφοριών σε μηχανές «*garbage in – garbage out*»²⁵⁵. Η πραγματική εικόνα δεν μεταδίδονταν στους Προέδρους και τα μέλη της κυβέρνησης από τα επίσημα κανάλια, αλλά από τους δημοσιογράφους.

Οι παρατεταμένες στρατιωτικές επιχειρήσεις της κυβέρνησης Johnson λάμβαναν χώρα ταυτόχρονα με ένα απαιτητικό πρόγραμμα κοινωνικής πολιτικής, την Great Society και είχαν σοβαρές επιπτώσεις στην αμερικανική οικονομία και την εσωτερική πολιτική. Η ταυτόχρονη υλοποίηση των προγραμμάτων «*guns and butter*» ήταν δυσβάσταχτη για την αμερικανική κοινωνία και οικονομία, με δυσμενή αποτελέσματα που διήρκισαν περισσότερο από μία 10ετία μετά την αναχώρηση του Johnson από το Λευκό Οίκο²⁵⁶.

²⁵⁴ Allison T. Graham, «Conceptual Models and the Cuban Crisis», *The American Political Science Review*, 1969, Vol. 63, σελ.710.

²⁵⁵ Gaddis, John Lewis, *Strategies of Containment*, (Oxford: Oxford University Press, 2005), σελ. 250-253.

²⁵⁶ Gaddis, John Lewis, *Strategies of Containment*, (Oxford: Oxford University Press, 2005), σελ. 270.

10.5 Nixon - Kissinger: Détente

Η περίοδος αυτή αποτελεί υπόδειγμα εξωτερικής εξισορρόπησης με τη χρήση της διπλωματίας και της οικονομικής διάστασης της υψηλής στρατηγικής. Ο Nixon εγκαινιάζει μία νέα εποχή όπου οι Η.Π.Α. δεν λειτουργούν ως εγγυητές της παγκόσμιας ισορροπίας ισχύος αλλά ως ισότιμο μέλος αυτής, δηλώνοντας ότι: «*θεωρώ ότι θα είναι ένας ασφαλέστερος κόσμος και ένας καλύτερος κόσμος, αν έχουμε ισχυρές και υγιείς Η.Π.Α. Ευρώπη, Σοβιετική Ένωση, Κίνα και Ιαπωνία, η κάθε μία να εξισορροπεί την άλλη, όχι να ελίσσεται ενάντια στην άλλη, μία ίση ισορροπία*²⁵⁷». Ο σκοπός του ήταν να προσεγγίσει με διπλωματικά μέσα τόσο την Κίνα όσο και τη Ρωσία, από ότι θα μπορούσαν να προσεγγίσουν μεταξύ τους²⁵⁸ στο πλαίσιο της «*τριγωνικής διπλωματίας*»^{259,260}. Για το σκοπό αυτό δηλώνει δημοσίως την πρόθεση των Η.Π.Α. να υποστηρίξουν την Κίνα σε περίπτωση σινοσοβιετικού πολέμου²⁶¹. Η χρήση της στρατιωτικής ισχύος έρχεται σε δεύτερη μοίρα, χωρίς όμως να υποβαθμίζεται η ανασχετική ισχύς των Η.Π.Α. ενώ η εξουσία συγκεντρώνεται κυριολεκτικά στο Λευκό Οίκο. Όπως ανέφερε και ο Nixon «*η οικοδόμηση μιας νέας διεθνούς τάξης, θα συνδύαζε την ισχύ και τη νομιμότητα, υπό την έννοια ότι τα μέλη της θα θεωρούσαν τις διευθετήσεις δίκαιες*»²⁶². Η αντίληψη της ισχύος (perception of power) σε μία υψηλή στρατηγική που βασίζεται στη διπλωματική διάσταση έχει την ίδια σημασία όσο και η αντικειμενική ισχύς.

Ο Kissinger καθιερώνει τον όρο «*detente*» ως «*τον αμοιβαίο αυτοπεριορισμό, τη συνύπαρξη και τελικά τη συνεργασία*». Βάζει τέλος στα παιχνίδια μηδενικού αθροίσματος και επιδιώκει το μεγάλο διπλωματικό άνοιγμα προς την Κίνα, ξεκινώντας την προσπάθεια για μετάβαση από ένα διπολικό σε ένα πολυπολικό κόσμο. Ο πολυπολικός αυτός κόσμος αποτελούνταν από πέντε κύριους πόλους: τις Η.Π.Α., την Κεντρική Ευρώπη, την ΕΣΣΔ, την Κίνα και την Ιαπωνία²⁶³. Οι ομοιότητες με τη στρατηγική το Kennan και τα 5 κέντρα οικονομικής και βιομηχανικής ισχύος, είναι παραπάνω από εμφανείς. Η στρατιωτική διάσταση δεν θα πρέπει να παίζει τον καθοριστικό παράγοντα στις διεθνείς σχέσεις. Η

²⁵⁷ Kissinger, Henry, *Diplomacy*, (New York: Simon & Schuster, 1994), σελ.705.

²⁵⁸ Kissinger, Henry, *Παγκόσμια Τάξη*, (Αθήνα: Λιβάνη, 2014), σελ.425.

²⁵⁹ Kissinger, Henry, *Diplomacy*, (New York: Simon & Schuster, 1994), Chapter.28 «Foreign Policy as Geopolitics: Nixon's Triangular Diplomacy».

²⁶⁰ Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος, *Αμερικανικό πολιτικό σύστημα και εξωτερική πολιτική:1945-2002*, (Αθήνα: Ποιότητα, 2012), σελ.271.

²⁶¹ Kissinger, Henry, *Diplomacy*, (New York: Simon & Schuster, 1994), σελ.720-724.

²⁶² Kissinger, Henry, *Παγκόσμια Τάξη*, (Αθήνα: Λιβάνη, 2014), σελ.428.

²⁶³ Gaddis, John Lewis, *Strategies of Containment*, (Oxford: Oxford University Press, 2005), σελ. 281.

ιδεολογία αποτελεί το κύριο κριτήριο για τον ορισμό των απειλών. Αναγνωρίστηκε η ανάγκη ανάπτυξης σχέσεων με την Κίνα, ως μέσο πίεσης της Ρωσίας.

Ως προς τους αντικειμενικούς σκοπούς της υψηλής στρατηγικής, αυτοί συνοψίζονται στους εξής²⁶⁴:

- Αλλαγή της προοπτικής των σοβιετικών σε σχέση με τις διεθνείς σχέσεις.
- Ενσωμάτωση της ΕΣΣΔ σε μία παγκόσμια τάξη ως σταθεροποιητικό παράγοντα.
- Εγκαθίδρυση μιας σταθερής και ειρηνικής δομής.

Η απαγκίστρωση από την στρατιωτική διάσταση της στρατηγικής φαίνεται και από τη δέσμευση της κυβέρνησης Nixon αλλά και την υλοποίηση της απόσυρσης των αμερικανικών στρατευμάτων από το Βιετνάμ με τη διαδικασία της «βιετναμοποίησης»²⁶⁵, της σταδιακής δηλαδή αντικατάστασης των αμερικανών και της ανάληψης υποχρεώσεων από την τοπική κυβέρνηση.

Ο Kissinger επέμενε στη συνολική εξέταση όλων των τομέων που θα μπορούσε να προκύψει συνεργασία με τους κινέζους και τους σοβιετικούς και όχι τμηματική και αποσπασματική εξέτασή τους, εισάγοντας την αρχή της «διασύνδεσης» (*linkage*)²⁶⁶. Στον παρακάτω πίνακα φαίνεται η αντιστοιχία των προτεραιοτήτων μεταξύ Μόσχας και Ουάσιγκτον.

Πίνακας 4 Κοινοί τομείς διασύνδεσης (*linkage*) Μόσχας - Ουάσιγκτον

Προτεραιότητες Μόσχας	Προτεραιότητες Ουάσιγκτον
Συνθήκη ελέγχου ανάπτυξης στρατηγικών όπλων	Συνθήκη ελέγχου ανάπτυξης στρατηγικών όπλων
Ελάφρυνση εμπορικών δασμών για εισαγωγή φαγητού και τεχνολογίας	Αναγνώριση από τους σοβιετικούς των δικαιωμάτων του Δυτικού Βερολίνου
Αναγνώριση από τη Δύση των συνόρων στην Κεντρική Ευρώπη	Διευθέτηση θέματος Βιετνάμ χωρίς ταπεινωτικούς όρους
Πρώθηση συμφερόντων ΕΣΣΔ στον Τρίτο Κόσμο	Διαχείριση των κρίσεων του Τρίτου Κόσμου χωρίς να λειτουργούν υπέρ ή κατά της ΕΣΣΔ

Η μετατόπιση του ενδιαφέροντος προς την Κίνα προκάλεσε μία δραματική ανακατάταξη της παγκόσμιας ισχύος, με ελάχιστο κόστος. Η εφαρμογή αυτής της πολιτικής

²⁶⁴ Gaddis, John Lewis, *Strategies of Containment*, (Oxford: Oxford University Press, 2005), σελ. 287.

²⁶⁵ Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος, *Αμερικανικό πολιτικό σύστημα και εξωτερική πολιτική:1945-2002*, (Αθήνα: Ποιότητα, 2012), σελ.264.

²⁶⁶ Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος, *Αμερικανικό πολιτικό σύστημα και εξωτερική πολιτική:1945-2002*, (Αθήνα: Ποιότητα, 2012), σελ.266.

ήταν συνυφασμένη με την τεχνική του «*back channel*», με παράλληλες φανερές διεργασίες και διαπραγματεύσεις και ταυτόχρονες μυστικές από τον ίδιο τον Kissinger ή τους συμβούλους του. Η αρχή της διασύνδεσης «*linkage*» ήταν μία ασύμμετρη διαδικασία, η οποία επεκτάθηκε και στο διπλωματικό πεδίο²⁶⁷. Η επιτυχία της εφαρμογής αυτής της παραλλαγής της ανάσχεσης, έγκειται στο γεγονός ότι τελικά πραγματοποιήθηκαν οι επισκέψεις του Νίχον τόσο στο Πεκίνο όσο και στη Μόσχα, παρά τον αποκλεισμό του λιμανιού της Χαϊφόνγκ, τον βομβαρδισμό του Ανόι και του «*μονοπατιού του Χο Τσι Μινχ*», στο Λάος και την Καμπότζη, από τους αμερικανούς.

10.6 Reagan Strategy και Πόλεμος των Άστρων

Ο Reagan πέτυχε να εκμεταλλευτεί τα πλεονεκτήματα και της ασύμμετρης και της σύμμετρης προσέγγισης των επιχειρήσεων εναντίον της Μόσχας, πέρα από κάθε προσδοκία, σε τέτοιο βαθμό που στον κόσμο που δημιουργήθηκε δεν υπήρχε απαίτηση για ανάσχεση ή αποτροπή της ΕΣΣΔ, εν μέσω μίας περιόδου όπου η *détente* καταρρέει, μετά την εισβολή των Ρώσων στο Αφγανιστάν²⁶⁸. Ορισμένοι ιστορικοί του πιστώνουν το γεγονός της διάλυσης της Σοβιετικής Ένωσης, όμως δεν πρέπει να ξεχνάμε τις προβλέψεις του Kennan από το 1947, για τις ενδογενείς αδυναμίες του κομμουνιστικού συστήματος, οι οποίες σε βάθος χρόνου θα οδηγούσαν στην κατάρρευση του καθεστώτος. Η εισβολή στο Αφγανιστάν – το Βιετνάμ της Ρωσίας²⁶⁹ – η κατάρρευση της ρωσικής οικονομίας και η εμφάνιση οργανωμένων κινημάτων όπως αυτό της «Αλληλεγγύης» στην Πολωνία προδίκαζαν το αποτέλεσμα. Σε κάθε περίπτωση η πολιτική του Reagan επιτάχυνε αυτή τη διαδικασία²⁷⁰.

Την ίδια πεποίθηση είχε και ο Reagan. Ο κομμουνισμός θα εξαφανίζονταν από αυτή τη γη γιατί ήταν αντίθετος από την ανθρώπινη φύση, με κύριο όπλο του καπιταλισμού έναντι του κομμουνισμού, το χρήμα. Ήταν επίσης πεποίθησή του ότι η κούρσα των εξοπλισμών – όχι μόνο των πυρηνικών – θα οδηγούσε σε κατάρρευση την ΕΣΣΔ, την οποία παρομοίαζε με καλάθι γεμάτο με ρωγμές. Η προσήλωση του στην χρήση της στρατιωτικής

²⁶⁷ Gaddis, John Lewis, *Strategies of Containment*, (Oxford: Oxford University Press, 2005), σελ. 301.

²⁶⁸ Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος, *Αμερικανικό πολιτικό σύστημα και εξωτερική πολιτική:1945-2002*, (Αθήνα: Ποιότητα, 2012), σελ.309.

²⁶⁹ Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος, *Αμερικανικό πολιτικό σύστημα και εξωτερική πολιτική:1945-2002*, (Αθήνα: Ποιότητα, 2012), σελ.356.

²⁷⁰ Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος, *Αμερικανικό πολιτικό σύστημα και εξωτερική πολιτική:1945-2002*, (Αθήνα: Ποιότητα, 2012), σελ.360.

διάστασης της υψηλής στρατηγικής φανερώνει και η δήλωσή του ότι «δεν με ενδιαφέρει αν μας αγαπούν, θέλουμε να μας σέβονται»²⁷¹.

Η στρατηγική του στηρίζονταν στην²⁷²:

- Υπέρμετρη αύξηση των «τάσεων» κάτω από τις οποίες θα έπρεπε να λειτουργεί η σοβιετική ηγεσία.
- Επιβολή στο Κρεμλίνο μεγαλύτερου βαθμού μετριοπάθειας.
- Ενίσχυση της προβολής των τάσεων οι οποίες θα οδηγήσουν την ΕΣΣΔ, είτε στην κατάρρευση είτε σε ηπιότερη χρήση της ισχύος της.

Τα παραπάνω θα επιτυγχάνονταν με τη στρατιωτική ισχύ, την δημιουργία προκλήσεων του σοβιετικού καθεστώτος για να τεθεί υπό πίεση και την προβολή του ασυμβίβαστου των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του κομμουνισμού, πράγμα το οποίο δεν κατάφερε να πετύχει η κυβέρνηση Carter μερικά χρόνια νωρίτερα. Στο προσκήνιο επανέρχεται η προβολή της στρατιωτικής διάστασης της υψηλής στρατηγικής σε όλες τις εκφάνσεις της και εκτελείται στο γενικότερο πλαίσιο της «συντηρητικής αντεπανάστασης», ενός μείγματος αντικρατικισμού και πολιτικής επένδυσης στο θρησκευτικό συναίσθημα του μέσου αμερικάνου²⁷³.

Με το National Security Decision Directive 75 που εκδόθηκε το 1983, ο Reagan ενέκρινε τον «ανταγωνισμό σε όλες τις διεθνείς αρένες»²⁷⁴, γνωρίζοντας ότι οι σοβιετικοί εξοπλισμοί απορροφούν το 15-20% του ΑΕΠ, έναντι του 5% του αμερικανικού ΑΕΠ στις αρχές του 1980, όπως φαίνεται και στον Πίνακας 6 της σελίδας 95. Ο πιο χαρακτηριστικός ανταγωνισμός που επανέφερε στο προσκήνιο τη στρατιωτική ισχύ, ήταν αυτός της εγκατάστασης πυραύλων μέσου βεληνεκούς Pershing II και Cruise στο Θέατρο Πολέμου της Κεντρικής Ευρώπης, για να εξισορροπήσουν την απειλή της ανάπτυξης των αντίστοιχων σοβιετικών πυραύλων SS-20. Ταυτόχρονα πάγωσαν οι διαδικασίες σύναψης συμφωνιών για τον περιορισμό των πυρηνικών (SALT & START), κάτι που προκάλεσε σοκ στην αμερικανική κοινή γνώμη. Την ίδια εμμονή με σκοπό να αυξήσει την πίεση στο Κρεμλίνο έδειξε και για την ανάπτυξη αντιβαλλιστικών πυραύλων, θεωρώντας ότι η ανάπτυξη αυτής της τεχνολογίας θα καθιστούσε τους βαλλιστικούς πυραύλους

²⁷¹ Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος, *Αμερικανικό πολιτικό σύστημα και εξωτερική πολιτική:1945-2002*, (Αθήνα: Ποιότητα, 2012), σελ.250.

²⁷² Gaddis, John Lewis, *Strategies of Containment*, (Oxford: Oxford University Press, 2005), σελ. 352-353.

²⁷³ Διαμαντόπουλος, Θανάσης, *Το Πολιτικό Σύστημα των Η.Π.Α.: Ένας ιδιόρρυθμος δικομματισμός*, σελ. 77-78.

²⁷⁴ Gaddis, John Lewis, *Strategies of Containment*, (Oxford: Oxford University Press, 2005), σελ. 356.

παρωχημένους. Η κούρσα των εξοπλισμών δεν σταμάτησε εκεί. Συνεχίστηκε και στο διάστημα, μία περιοχή στην οποία δεν υπήρχε κάποιος περιορισμός και απεριόριστες δυνατότητες, με την ανακοίνωση της ανάπτυξης του προγράμματος του «Πολέμου των Άστρων». Η όλη προσπάθεια στηρίχθηκε στην τεχνολογία των υπολογιστών, έναν τομέα που οι Η.Π.Α. διέθεταν σαφή υπεροχή.

Η Πρωτοβουλία Στρατηγικής Άμυνας (Strategic Defense Initiative) (η άμυνα εναντίον πυραυλικής απειλής)²⁷⁵, αποτελούσε για τους επικριτές του Reagan, ένα σενάριο που άγγιζε τα όρια της επιστημονικής φαντασίας και εισέπραξε το χλευασμό του Κογκρέσου. Ήταν όμως όπως αποδείχθηκε αργότερα, το πρόγραμμα το οποίο στηριζόμενο στη στρατιωτική και τεχνολογική ισχύ των Η.Π.Α., έπεισε την ΕΣΣΔ ότι δεν μπορεί να ακολουθήσει²⁷⁶. Οι Η.Π.Α. είχαν καταφέρει να πείσουν τους αντιπάλους τους ότι οι στόχοι που είχαν θέσει, μπορούσαν να εξυπηρετηθούν από τα μέσα που διέθεταν και ότι η ηγεσία τους είχε τη βούληση να το πράξει.

Τη μετάβαση της Σοβιετικής Ένωσης στην μετακομμουνιστική εποχή βοήθησε και η νέα γενιά των Ρώσων πολιτικών που διαδέχθηκε μία υπέργνηρη ηγεσία και είχε μορφωθεί μερικά χρόνια πριν, στην προσπάθεια του Χρουστσόφ να ανταγωνιστεί τους αμερικανούς στην παραγωγή επιστημόνων. Ένας από αυτούς ήταν και ο Gorbachev.

10.7 Συμπεράσματα της εποχής του Ψυχρού Πολέμου ή της εποχής της «Ανάσχεσης»

Η σύλληψη της στρατηγικής αποτροπής ήταν ευφύεστατη. Ως προς την εφαρμογή της όμως έχει ένα εγγενές πρόβλημα: Δεν μπορεί να αποδειχθεί η επιτυχία της εκτός αν το παραδεχθεί ο αντίπαλος, ενώ είναι πολύ εύκολο να αποδειχθεί η αποτυχία της. Ένα κλασσικό παράδειγμα είναι η αντίληψη που επικρατούσε ότι η πολιτική της πυρηνικής αποτροπής ήταν αυτή που οδήγησε στην υπογραφή της ανακωχής στην Κορέα, τη στιγμή που αργότερα αποκαλύπτεται ότι οι Κινέζοι δεν την είχαν αντιληφθεί καν.

Η αποτροπή γεννήθηκε για να υποστηρίξει την αμερικανική υψηλή στρατηγική ενάντια στον επεκτατισμό της ΕΣΣΔ, με σκοπό να παρέξει το δημόσιο αγαθό της συλλογικής ασφάλειας προς τους συμμάχους της καλύπτοντας τις διεθνείς υποχρεώσεις

²⁷⁵ Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος, *Αμερικανικό πολιτικό σύστημα και εξωτερική πολιτική:1945-2002*, (Αθήνα: Ποιότητα, 2012), σελ.354.

²⁷⁶ Kissinger, Henry, *Παγκόσμια Τάξη*, (Αθήνα: Λιβάνη, 2014), σελ.435.

της ως υπερδύναμη²⁷⁷. Η χρήση των ενόπλων δυνάμεων για την υποστήριξη της αποτροπής αντί για τη χρησιμοποίησή τους ως μέσο διεξαγωγής μαχών ήταν μια επανάσταση για την αμερικανική στρατιωτική πολιτική.

Αν και στην σύλληψη των διάφορων παραλλαγών της δεν διαφοροποιήθηκαν ουσιαστικά οι στόχοι που είχαν καθοριστεί αρχικά, στην εφαρμογή της υπήρχαν αρκετοί παράγοντες, ο συνδυασμός των οποίων προσέδιδε στη στρατηγική αυτή την «προσωπική πινελιά» του Προέδρου που την υιοθετούσε. Οι παράγοντες που κατά κύριο λόγο αποτέλεσαν τις «μεταβλητές» που καθόρισαν την εφαρμογή της στρατηγικής ανάσχεσης ήταν οι παρακάτω, με τους δύο πρώτους να αποτελούν τους κύριους παράγοντες διαμόρφωσης της υψηλής στρατηγικής:

- Asymmetrical Vs symmetrical approach (έμμεση Vs άμεσης προσέγγισης με όρους Liddell Hart)²⁷⁸. Όταν εφάρμοσαν τη σύμμετρη αντιμετώπιση των απειλών, οι Η.Π.Α. περιήλθαν στην κατάσταση του «σπειροειδούς μοντέλου» (*spiral model*)²⁷⁹ ή «διλήμματος ασφαλείας» (*security dilemma*), μίας κατάστασης όπου ο Hobbes την περιγράφει ως «φυσική κατάσταση» (*state of nature*), ενώ οι οπαδοί του στρατηγικού ρεαλισμού ως «*chicken game*»²⁸⁰, όπου υπάρχει μία αέναη προσπάθεια για αύξηση της ασφάλειας μέσω των εξοπλισμών η οποία πυροδοτεί την καχυποψία του αντιπάλου, που με τη σειρά του προσπαθεί να αυξήσει τη δική του ασφάλεια με την απόκτηση εξοπλισμών και στην οποία η μετριοπάθεια και η προσπάθεια συναίνεσης μπορεί να χαρακτηριστεί ως αδυναμία.
- Horizontal flexibility Vs vertical flexibility (χρήση όλων των πόρων του κράτους για την υποστήριξη της υψηλής στρατηγικής π.χ. διπλωματικής, οικονομικής, πολιτικής, ψυχολογικής Vs χρήση μόνο στρατιωτικής ισχύος σε όλο το φάσμα, από τη απειλή χρήσης βίας έως τον πυρηνικό πόλεμο).
 - Hard power Vs soft power Vs smart power
 - Nuclear Vs conventional forces
 - Low cost Vs at all costs (federal deficit Vs no federal deficit)

²⁷⁷ Weigley, Russell, *The American Way of War*, (Indiana: Indiana University Press, 1977), σελ.366.

²⁷⁸ Κολιόπουλος, Κωνσταντίνος, *Η Στρατηγική Σκέψη*, (Αθήνα: Ποιότητα, 2008), σελ.19.

²⁷⁹ Jervis, Robert, *Perception and Misperception in International Politics*, (Princeton University Press), σελ 58,59 και 62.

²⁸⁰ Jackson & Sorensen, *Θεωρία και Μεθοδολογία των Διεθνών Σχέσεων*, (Αθήνα: Gutenberg, 2006), σελ. 118, 128.

- Strike first Vs counter force
- Humiliation Vs nuclear war
- Diplomacy Vs covert action

Τα κύρια στοιχεία και οι παραλλαγές της στρατηγικής αποτροπής έχουν συγκεντρωθεί στον παρακάτω πίνακα:

Πίνακας 5 Παραλλαγές εφαρμογής (implementation) της στρατηγικής ανάσχεσης κατά την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου

ΚΥΡΙΟΣ ΑΝΣΚ	ΥΠΕΡΑΣΠΙΣΗ ΤΟΥ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΟΥ ΤΡΟΠΟΥ ΖΩΗΣ					
	Προσέγγιση	Χρήση Στρατιωτικής Ισχύος	Αντικειμενικοί Σκοποί			Οικονομικοί Πόροι
Μορφή Στρατηγικής Ανάσχεσης (Containment)						
Kennan	Asymmetrical {υπεράσπιση 5 οικονομικών και βιομηχανικών κέντρων (strong points)}	Horizontal Flexibility (πολιτική «καρότου και μαστιγίου»)	Αποκατάσταση Ισορροπίας Ισχύος <u>Υλοποίηση:</u> Στρατιωτική Ισχύς (No First Use)	Δημοσιοποίηση ελαττωμάτων κομμουνιστικής ιδεολογίας και δημιουργία αποσχιστικών τάσεων μεταξύ Μόσχας και κρατών δορυφόρων <u>Υλοποίηση:</u> Ψυχολογικό αποτέλεσμα, πολιτική πίεση, οικονομική ευμάρεια Η.Π.Α και συμμάχων	Μεταβολή της στάσης της Σοβιετικής Ηγεσίας στις διεθνείς σχέσεις με σκοπό την αποδοχή της ποικιλομορφίας (diversity) των κρατών <u>Υλοποίηση:</u> Διπλωματία	Commitment meet resources Οικονομική ανάπτυξη
NSC-68 Truman	Symmetrical {Perimeter Defense (σε οποιοδήποτε σημείο του πλανήτη απαιτηθεί)} Πόλεμος της Κορέας	Vertical Flexibility (Από απειλή χρήσης βίας με συμβατικές δυνάμεις έως χρήση υδρογονο-βόμβας)	Περιορισμός περεταίρω εξάπλωσης ΕΣΣΔ <u>Υλοποίηση:</u> Στρατιωτική Ισχύς	1. Δημοσιοποίηση ελαττωμάτων κομμουνιστικής ιδεολογίας 2. Περιορισμός του ελέγχου και της επιρροής του Κρεμλίνου <u>Υλοποίηση:</u> Στρατιωτική Ισχύς , προστασία γοήτρου, κύρους και αξιοπιστίας	Τροποποίηση της συμπεριφοράς της ηγεσίας της ΕΣΣΔ με σκοπό την αποδοχή των διεθνών δεσμεύσεων. <u>Υλοποίηση:</u> Στρατιωτική Ισχύς , διεθνής απομόνωση ΕΣΣΔ, no diplomacy	Οικονομική ανάπτυξη Αρχικά: Resources meet commitments Τελικά λόγω του πολέμου της Κορέας: Commitments meets resources Αύξηση των στρατιωτικών δαπανών κατά 257%
NSC-162 "New Look" Eisenhower Dulles "Massive Retalitaion"	Asymmetrical (Strategic weapons where it hearts, atomic, air, naval)	Vertical Flexibility (Χρήση πυρηνικών όπλων κυρίως από στρατηγικά βομβαρδιστικά αλλά και σκάφη του ΠΝ)	Επιχείρηση "Solarium" Σύνταξη 3 σεναρίων από διαφορετικές ομάδες σχεδίασης του National War College Σενάριο προληπτικού πλήγματος της ΕΣΣΔ αποκλείστηκε από την αρχή, ως μη εφικτό			Μείωση στρατιωτικών δαπανών. Αυστηρά ισοσκελισμένος προϋπολογισμός
			Συνέχιση της στρατηγικής ανάσχεσης του Truman <u>Υλοποίηση:</u> Στρατιωτική Ισχύς (πυρηνικά όπλα)	Στρατηγική αποτροπής με μαζικά πυρηνικά αντίποινα σε περίπτωση παραβίασης της περιμέτρου των κομμουνιστικών κρατών <u>Υλοποίηση:</u>	Στρατηγική απελευθέρωσης (liberation) Προσέλκυση κρατών δορυφόρων <u>Υλοποίηση:</u> Ψυχολογικό αποτέλεσμα, πολιτική πίεση,	

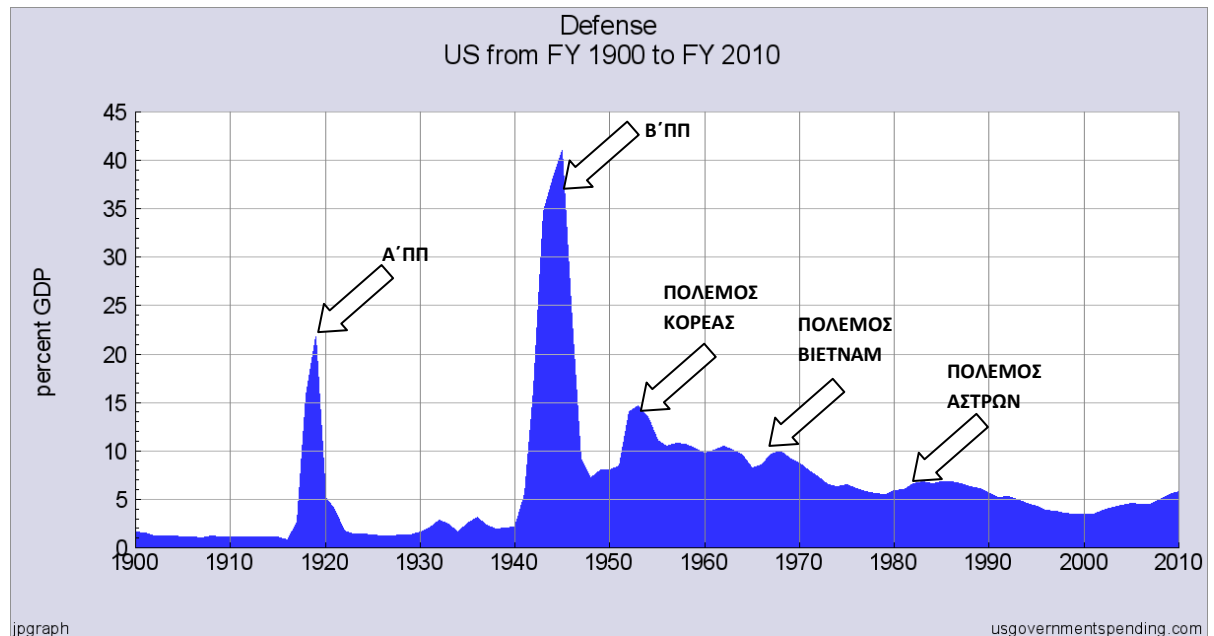
				Στρατιωτική Ισχύς (πυρηνικά όπλα)	οικονομική ευμάρεια Η.Π.Α και συμμάχων	
Basic National Security Policy Document "Flexible Response" Kennedy Johnson	Asymmetrical	Horizontal Flexibility (Regardless of cost)	Αύξηση αριθμού πυρηνικών δυνάμεων <u>Υλοποίηση:</u> Στρατιωτική Ισχύς	Παγίωση συμμαχιών <u>Υλοποίηση:</u> Διπλωματία	Αποτελεσματική εκμετάλλευση εσωτερικών πηγών ισχύος <u>Υλοποίηση:</u> Οικονομία, Στοχοθεσία	Οικονομική ανάπτυξη. Οικειοθελής δημιουργία ελλείμματος με σκοπό την οικονομική ανάπτυξη
			Διόγκωση συμβατικών και μη δυνάμεων <u>Υλοποίηση:</u> Στρατιωτική Ισχύς	Εφαρμογή μη στρατιωτικών μέσων ανάσχεσης <u>Υλοποίηση:</u> Ψυχολογικό αποτέλεσμα, πολιτική πίεση, οικονομική ευμάρεια Η.Π.Α και συμμάχων	Ανάπτυξη τομέων διαπραγμάτευσης με ΕΣΣΔ <u>Υλοποίηση:</u> Διπλωματία	
"Détente" Nixon Kissinger	Asymmetrical	Horizontal Flexibility (Balance of Power by Diplomacy)	Αλλαγή της προοπτικής των Σοβιετικών για τις διεθνείς σχέσεις <u>Υλοποίηση:</u> Διπλωματία	Ενσωμάτωση της ΕΣΣΔ σε μία παγκόσμια τάξη ως σταθεροποιητικός παράγοντας <u>Υλοποίηση:</u> Διπλωματία	Εγκαθίδρυση μίας ειρηνικής δομής <u>Υλοποίηση:</u> Διπλωματία	
Reagan Strategy	Asymmetrical + Symmetrical (χρήση πλεονεκτημάτων και των δύο)	Horizontal Flexibility	Υπέμετρη αύξηση των «τάσεων» κάτω από τις οποίες θα έπρεπε να λειτουργεί η σοβιετική ηγεσία	Επιβολή στο Κρεμλίνο μεγαλύτερου βαθμού μετριοπάθειας	Ενίσχυση της προβολής των τάσεων οι οποίες θα οδηγήσουν την ΕΣΣΔ είτε στην κατάρρευση είτε σε ηπιότερη χρήση της ισχύος της	Οικονομική ανάπτυξη (Καπιταλισμός με όπλο το χρήμα)
			<u>Υλοποίηση:</u> Στρατιωτική Ισχύς, τεχνολογικός ανταγωνισμός, προκλήσεις του σοβιετικού καθεστώτος για να τεθεί υπό πίεση και προβολή του ασυμβίβαστου των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του κομμουνισμού			

Από την εξέταση του παραπάνω πίνακα εξάγεται το συμπέρασμα ότι η εφαρμογή της αμερικανικής υψηλής στρατηγικής της ανάσχεσης, αφού δοκιμάστηκαν διαφορετικοί συνδυασμοί σύμμετρης ή ασύμμετρης προσέγγισης και οριζόντιας ή κατακόρυφης χρήσης των πηγών ισχύος, σταθεροποιήθηκε κυρίως στο συνδυασμό ασύμμετρης προσέγγισης και οριζόντιας χρήσης των πηγών ισχύος από την Προεδρία του Kennedy και μετά, με σκοπό την οικονομικότερη και αποτελεσματικότερη διαχείριση της σοβιετικής απειλής, χωρίς να χαθεί η πρωτοβουλία των κινήσεων.

Σε κάθε περίπτωση η συμπόρευση μέσω και σκοπών αυξάνει την φερεγγυότητα της κάθε στρατηγικής. Κύριος παράγοντας υλοποίησης μίας στρατηγικής είναι και η ικανότητα εξεύρεσης και συλλογής των απαραίτητων πόρων για την υλοποίησή της. Όλες οι αμερικανικές κυβερνήσεις στη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, με διαφορετικές μεθόδους η κάθε μία, προσπαθούσε η κούρσα των εξοπλισμών να μην οδηγήσει σε εκτροχιασμό του προϋπολογισμού. Σε περιόδους όμως έντασης και πολέμου δεν

φείδονταν στρατιωτικών δαπανών. Στο αμέσως μεταγενέστερο της κρίσης διάστημα επανέρχονταν η δημοσιονομική πειθαρχία και οι αμυντικές δαπάνες εξορθολογίζονταν, όπως φαίνεται και στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 6 Πίνακας Στρατιωτικών δαπανών Η.Π.Α ως ποσοστό του ΑΕΠ από το 1900 έως το 2010²⁸¹

11 ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η βυζαντινή αυτοκρατορία την εποχή του Ιουστινιανού ήταν προσωποκεντρική και παρά το γεγονός ότι είχε οργανωθεί ένας αποτελεσματικός μηχανισμός λειτουργίας του κράτους, ειδικά στον τομέα της είσπραξης φόρων και εξασφάλισης των απαραίτητων οικονομικών πόρων για την ικανοποίηση των αναγκών του δημοσίου, βασίζονταν στις αποφάσεις ενός ατόμου καθώς και των κύριων συνεργατών που είχε επιλέξει προσωπικά για να διεκπεραιώσουν τους στόχους που είχε θέσει. Μπορεί αυτός ο μηχανισμός να είναι αποτελεσματικότερος σε περιόδους κρίσεων, γιατί βοηθάει στην αμεσότερη λήψη αποφάσεων, δεν παύει όμως να βασίζεται στην οξυδέρκεια ορισμένων προσωπικοτήτων οι οποίες μόλις φύγουν από το προσκήνιο και δώσουν τη σκυτάλη σε άλλους αξιωματούχους που δεν διαθέτουν τα προσόντα τους, επιβαρύνουν τη συνολική λειτουργία της κεντρικής διοίκησης μίας κρατικής οντότητας, παρουσιάζοντας συμπτώματα ασυνέχειας.

Σε αντίθεση με το Βυζάντιο οι Η.Π.Α. διαθέτουν ισχυρούς θεσμούς, ελεγχόμενους από διαδικασίες εξασκούμενες από διαφορετικούς φορείς, γνωστές ως checks and balances, με αποτέλεσμα παρά το γεγονός ότι άλλαξαν στο ίδιο χρονικό διάστημα που

²⁸¹ πηγή: www.usgovernmentpending.com (πρόσβαση στις 5.11.15)

διήρκεσε η βασιλεία του Ιουστινιανού, 9 προέδρους, η χρήση των αμερικανικών πηγών ισχύος να διαχειρίζονται με τον ίδιο τρόπο ανεξάρτητα από τα πρόσωπα που ηγούνται του αμερικανικού κράτους, επιβεβαιώνοντας την φιλοσοφία ότι στα οργανωμένα κράτη οι πολιτικοί ασχολούνται με την χάραξη της μελλοντικής πορείας της χώρας και οι θεσμοί την λειτουργούν σε καθημερινή βάση. Στο πλαίσιο αυτής της στρατηγικής δεν είναι απαραίτητο να υπερβαίνει η θητεία του αμερικανού προέδρου τους δύο εκλογικούς κύκλους, ανεξάρτητα από την πιθανή χαρισματική του προσωπικότητα και τις ικανότητές του. Συναφώς αναφέρεται ότι τα κυριότερα θεσμικά κείμενα της αμερικανικής υψηλής στρατηγικής παράγονται μετά από ομαδικές διαδικασίες συντονισμένες από το National Security Council και φέρουν την υπογραφή του αμερικανού προέδρου. Η καταγραφή αυτή της υψηλής στρατηγικής του κράτους σε ένα ή περισσότερα επίσημα κρατικά έγγραφα έχει τρία πλεονεκτήματα: 1) δεσμεύει την εξουσία που το εγκρίνει 2) δίνει τη δυνατότητα σύγκρισης της θεωρίας και της πράξης 3) δημιουργεί εθνική πολιτική, πέρα από τα ηλικιακά όρια της εκάστοτε ηγεσίας. Εξασφαλίζεται με αυτόν τον τρόπο η δυνατότητα ενός κράτους, ανεξάρτητα από πρόσωπα, να επιβεβαιώνει και να υιοθετεί τις επιτυχημένες στρατηγικές ή να διορθώσει τις αποτυχημένες.

Οι κύριες μορφές πολέμου που εφάρμοσαν οι υπερδυνάμεις των αντίστοιχων περιόδων έχουν τεράστιες διαφορές, αλλά την ίδια αποτελεσματικότητα εναντίον των κύριων αντιπάλων τους. Οι βυζαντινοί χρησιμοποίησαν τον πόλεμο στην θερμή του μορφή, ως εργαλείο στρατηγικής επιβίωσης. Αντιθέτως οι Η.Π.Α. επιδίωξαν την ελαχιστοποίηση της χρήσης «σκληρής ισχύος» - κυρίως των συμβατικών δυνάμεών τους λόγω του μεγάλου κόστους τους - μέσω της στρατηγικής ανάσχεσης (containment) και της αποτροπής της σοβιετικής ισχύος, υπό τον φόβο που προκαλούσε η κατοχή πυρηνικών όπλων και της ολοσχερούς καταστροφής που θα μπορούσαν αυτά να προκαλέσουν στην περίπτωση που ένας συμβατικός πόλεμος, ειδικά στο Θέατρο Πολέμου της Ευρώπης, ξέφευγε από τον έλεγχό τους. Στη νέα αυτή μορφή πολέμου, του Ψυχρού Πολέμου στον οποίο επέλεξαν να εμπλακούν, προτίμησαν τη χρήση μορφών «ήπιας ισχύος», ή ακόμα και «έξυπνης ισχύος» με εναλλαγές υποσχέσεων και απειλών, πάντα υπό την προϋπόθεση ανάπτυξης επαρκών στρατιωτικών δυνατοτήτων, με τη μορφή μείγματος συμβατικής και πυρηνικής αποτροπής, για να μπορέσουν να υποστηρίξουν την επίτευξη ισορροπίας ισχύος στον πλανήτη. Στον πόλεμο αυτό (Ψυχρό Πόλεμο), η στρατιωτική ισχύς σε καμία περίπτωση δεν υστέρησε στην υποστήριξη των υπολοίπων διαστάσεων της υψηλής

στρατηγικής των Η.Π.Α., αντιθέτως θα ήταν αδύνατο οι Η.Π.Α. να παίξουν το ρόλο που διαδραμάτισαν κατά τη διάρκεια της ψυχροπολεμικής περιόδου, χωρίς επαρκή στρατιωτική ισχύ.

Οι ένοπλες δυνάμεις των δύο αυτών υπερδυνάμεων προορίζονταν να επιτελέσουν και ένα σημαντικό κοινωνικό σκοπό: Να ενοποιήσουν μία πολυπολιτισμική κοινωνία η οποία έτεινε κατά περιόδους να χάνει το συνδεδετικό της παράγοντα. Η αίσθηση του «ρωμαίου πολίτη» είχε αρχίσει να χάνεται μετά τη διαίρεση της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, οι διάφορες ένοπλες ομάδες είχαν ως μοναδικό σκοπό τον προσωπικό πλουτισμό, χωρίς να ενδιαφέρονται για το στρατηγικό αποτέλεσμα των ενεργειών τους και κυρίως για την επίπτωση στην υπόσταση της αυτοκρατορίας. Κατά αναλογία στις Η.Π.Α., σε περιόδους κρίσεων, θα έπρεπε να βρεθεί η συνδεδετική ουσία που θα κρατήσει ενωμένο το μωσαϊκό των λαών που τη συνέθεταν. Η υπόσχεση της εμπειρίας του «αμερικανικού ονείρου», στις περιόδους κρίσεων, έχει και μία στρατιωτική διάσταση. Οι πολίτες των αυτοκρατοριών καλούνται να υποστούν ως σύνολο τις θυσίες για την εξεύρεση των πόρων κάλυψης των στρατιωτικών αναγκών αλλά και να συμμετάσχουν στις πολεμικές επιχειρήσεις. Η υποστήριξη της εκπλήρωσης του κοινού σκοπού (π.χ. για την αντιμετώπιση της παγκόσμιας τρομοκρατίας, της αποκατάστασης της δημοκρατίας σε ολόκληρο τον κόσμο ή της απελευθέρωσης των ρωμαίων πολιτών της Δυτικής Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας), δίνει την αίσθηση της κοινής μοίρας, άρα και της κοινής ταυτότητας που τηρεί την ενότητα της αυτοκρατορίας, παρά την ύπαρξη ποικίλων αντίρροπων ακόμα και αποσχιστικών τάσεων.

Και οι δύο υπερδυνάμεις χρησιμοποίησαν τεχνικές ανάσχεσης, οι οποίες όμως βασίζονταν στην αντικειμενική ύπαρξη στρατιωτικής ισχύος, έτοιμης να εφαρμοστεί όποτε καταστεί αναγκαίο, με χαρακτηριστικά παραδείγματα την «οικονομικότερη νίκη της ιστορίας» του Βελισάριου στο Κάσερμιχ (Ευρωπό) και την επίσης οικονομική νίκη των Η.Π.Α. στην κρίση της Κούβας το 1962. Αυτό που εξανάγκασε τόσο τους Πέρσες όσο και τους Σοβιετικούς να αποσυρθούν ήταν η αντικειμενική ικανότητα των αντιπάλων τους να χρησιμοποιήσουν τους πόρους ισχύος που διέθεταν σε ετοιμότητα αλλά και με τη μορφή λανθάνουσας ισχύος, να τους μετατρέψουν σε στρατιωτική ισχύ και να ανταποδώσουν το χτύπημα. Σε αντίθετη περίπτωση, η «απάτη» θα φανερόνταν, με ασύλληπτες προεκτάσεις για την επιβίωση των υπερδυνάμεων. Εάν οι Πέρσες δεν έπρεπε να αντιμετωπίσουν τον Βελισάριο και την τεράστια ιστορικών διαστάσεων φήμη που είχε δημιουργήσει, στηριζόμενος σε μία πραγματικά θαυμαστή στρατιωτική καριέρα στα πεδία

των μαχών και εάν οι Σοβιετικοί δεν αντιμετώπιζαν την Η.Π.Α. γνωρίζοντας ότι διαθέτουν τεράστια καταστρεπτική πυρηνική ισχύ, σίγουρα δεν θα αποχωρούσαν χωρίς μάχη. Γενικά η στρατηγική ανάσχεση λειτουργεί μόνο υπό καθεστώς στρατιωτικής ετοιμότητας και όχι υπό καθεστώς μελλοντικής στρατιωτικής κινητοποίησης, όπως φάνηκε τόσο από τον πόλεμο της Κορέας, όσο και από τον πόλεμο του Βιετνάμ, σε δύο περιόδους που οι Η.Π.Α. δεν διέθεταν σε άμεση ετοιμότητα επαρκείς συμβατικές στρατιωτικές δυνάμεις²⁸².

Μία από τις μεγαλύτερες παθολογίες των Η.Π.Α. κατά τη διάρκεια του ψυχρού πολέμου λόγω της απουσίας στρατιωτικών επιχειρήσεων σε επίπεδο γενικευμένο πολέμου, ήταν η υπερβολική εξάρτηση από την τεχνολογία, η εγκατάλειψη των μαχών ως μέρος της στρατηγικής και η απομάκρυνση από τη σύλληψη νέων στρατηγικών δογμάτων. Η καθημερινή κατατριβή των βυζαντινών στρατευμάτων και η απαίτηση της επίτευξης στρατιωτικής νίκης στο πεδίο των μαχών εναντίον πολυπληθέστερων και ισχυρότερων αντιπάλων ήταν η ειδοποιός διαφορά που υποχρέωνε το Βελισάριο να σχεδιάζει και να υλοποιεί νέες στρατηγικές. Το να θεωρείται η τεχνολογία και η αναζήτηση τεχνολογικών μόνο λύσεων, ως πανάκεια, εις βάρος των στρατιωτικών δογμάτων, στερεί από την πολιτική ηγεσία εναλλακτικές επιλογές, γεγονός το οποίο μπορεί να αποδειχθεί επικίνδυνο. Οι διαστάσεις και η μορφή της χρησιμοποιούμενης στρατιωτικής ισχύος «θα πρέπει να είναι ανάλογη της αξίας των στόχων που διακυβεύονται»²⁸³. Η στρατιωτική ισχύς θα πρέπει να χρησιμοποιείται ορθολογικά και αποτελεσματικά ως εργαλείο εθνικής πολιτικής. Ο περιορισμός των πολιτικών σκοπών οδηγεί και σε περιορισμό των απαιτούμενων στρατιωτικών μέσων, στρατηγική που διευκολύνει τον καθορισμό ορίων και την αποφυγή ανεξέλεγκτης κλιμάκωσης των επιχειρήσεων, όπως συνέβη με την υπερεπέκταση του Βυζαντίου, αλλά και στην περίπτωση της απειλής μαζικών αντιποίνων από την κυβέρνηση Eisenhower – Dulles. Η άμεση προσέγγιση των επιχειρήσεων και η επιδίωξη της αποφασιστικής μάχης, συνδυασμένη με μακροχρόνιες εμπλοκές, περιορίζει τις πολιτικές πρωτοβουλίες και οδηγεί συνήθως σε οικονομικό μαρασμό μία χώρα, γιατί δεσμεύει μόνιμα μεγάλο αριθμό συμβατικών δυνάμεων ή τις εμπλέκει σε μακροχρόνιους πολέμους (Βυζάντιο, πόλεμος Κορέας, πόλεμος Βιετνάμ).

Η εκμετάλλευση της στρατηγικής του αιφνιδιασμού πολλαπλασιάζει τη μαχητική ισχύ έναντι ισχυρότερων αντιπάλων. Η απουσία του προκαλεί δυσανάλογες απώλειες

²⁸² Weigley, Russell, *The American Way of War*, (Indiana: Indiana University Press, 1977), σελ.413.

²⁸³ Weigley, Russell, *The American Way of War*, (Indiana: Indiana University Press, 1977), σελ.366.

όπως συνέβη στον Κόλπο των Χοίρων και τον εξαναγκασμό των Η.Π.Α. σε «οδυνηρό φιάσκο»²⁸⁴. Η αξία του αιφνιδιασμού είναι διαχρονική και υλοποιήθηκε κατά κόρον τόσο από τον Βελισάριο, όσο και από σύγχρονους στρατηγούς, όπως τον Mac Arthur, ο οποίος δήλωνε ότι «ο αιφνιδιασμός είναι το πιο ζωτικό στοιχείο για την επιτυχία του πολέμου»²⁸⁵. Η αξία του αιφνιδιασμού είναι κεφαλαιώδους σημασίας και μπορεί να 5πλασιάσει τις δυνατότητες μιας στρατιωτικής δύναμης για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα.

Οι επιχειρήσεις του Βελισαρίου στο Βυζάντιο είχαν ως σκοπό την επέκταση εδαφών με ταυτόχρονη επέκταση της οικονομικής και φορολογικής βάσης με τη συνδρομή της οποίας ενισχύθηκε, έστω αρχικά και πριν την υπερεπέκταση της αυτοκρατορίας, η οικονομική διάσταση της υψηλής στρατηγικής του Βυζαντίου. Η αντίστοιχη επέκταση των Η.Π.Α. δεν ήταν εδαφική και οικονομική, αλλά ιδεολογική και επιδιώχθηκε η επέκταση της σφαίρας επιρροής με την αλλαγή των καθεστώτων σε χώρες που δεν ανήκαν στην ιδεολογική τους «ομπρέλα». Ο Ψυχρός Πόλεμος δεν ήταν τίποτε λιγότερο από μια κούρσα εξοπλισμών, στηριγμένη στις λανθάνουσες πηγές ισχύος των αντιμαχομένων και την προβολή στρατιωτικής ισχύος.

Στο Βυζάντιο η χρήση της στρατιωτικής ισχύος υποστήριξε όλες τις διαστάσεις της υψηλής στρατηγικής της Κωνσταντινούπολης. Αυτό που δεν επετεύχθη για τους πολίτες των περιοχών που προσαρτήθηκαν εξαιτίας των πολεμικών αναμετρήσεων, των βασιλείων που αναγκάστηκαν να δηλώσουν την υποταγή τους στην βυζαντινή κοινοπολιτεία αλλά και των πολιτών του πυρήνα της αυτοκρατορίας, ήταν η απολαβή μέρους των ωφελημάτων που απολάμβανε το διοικητικό κέντρο της αυτοκρατορίας. Ο Ιουστινιανός, ως ηγεμόνας, δεν μοίρασε αναλογικά οφέλη στην βυζαντινή και τους υποτελείς των φίλιων βασιλείων, όπως όφειλε²⁸⁶. Δεν παρείχε δημόσια αγαθά ισόποσα²⁸⁷, προκαλώντας αστάθεια, αλλά εκμεταλλεύτηκε τους πολίτες των νεοπροσαρτημένων περιοχών, υποβάλλοντάς τους σε δυσβάσταχτη φορολογία, η οποία κατέστρεψε όχι μόνο την οικονομική και στρατιωτική βάση αυτών των περιοχών, χωρίς ελπίδα ανάκαμψης, αλλά κατέστρεψε και τον κοινωνικό ιστό, εξαλείφοντας κάθε πιθανότητα εσωτερικής ή διεθνούς νομιμοποίησης. Η Αφρική

²⁸⁴ Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος, *Αμερικανικό πολιτικό σύστημα και εξωτερική πολιτική:1945-2002*, (Αθήνα: Ποιότητα, 2012), σελ.191.

²⁸⁵ Weigley, Russell, *The American Way of War*, (Indiana: Indiana University Press, 1977), σελ.382.

²⁸⁶ Ο Ιουστινιανός δεν εφάρμοσε την αρχή ότι «ο ηγεμόνας πρέπει να μοιράζει οφέλη στις κοινωνίες που ηγεμονεύει», Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος, *Αμερικανικό πολιτικό σύστημα και εξωτερική πολιτική:1945-2002*, (Αθήνα: Ποιότητα, 2012), σελ. 70.

²⁸⁷ Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος, *Η διεθνής πολιτική τον 21^ο αιώνα*, (Αθήνα: Ποιότητα,2008), σελ.167.

ποτέ δεν ανέκαμψε από την αποψίλωση των πόρων και του πληθυσμού της (5.000.000 αφρικανοί χάθηκαν κατά τη διάρκεια των πολέμων)²⁸⁸. Οι Η.Π.Α. αντιθέτως μοίρασαν οφέλη, τόσο στο εσωτερικό του κράτους τους, όσο και στους συμμάχους τους, διατηρώντας ομαλή μέχρι και σήμερα την εσωτερική πολιτική τάξη, πλην ελαχίστων εξαιρέσεων όπως ο πόλεμος φθοράς στο Βιετνάμ αλλά και ο δεύτερος πόλεμος στον Κόλπο του 2003, για τον οποίο κάποιες ευρωπαϊκές χώρες εξέφρασαν σαφώς την αντίθεσή τους.

Μία πρωτοποριακή καινοτομία που εμφανίστηκε με την έναρξη του Β΄ΠΠ και γνώρισε ιδιαίτερη ανάπτυξη κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου στις Η.Π.Α., ήταν η διασύνδεση των Ενόπλων Δυνάμεων με την ακαδημαϊκή κοινότητα και η συνεισφορά ορισμένων επιστημονικών κλάδων στη μελέτη στρατηγικών θεμάτων. Πολιτικοί επιστήμονες, οικονομολόγοι, φυσικοί επιστήμονες και μαθηματικοί άρχισαν να ασχολούνται με την εθνική ασφάλεια²⁸⁹. Η εμφάνιση των πρώτων εμπορικών υπολογιστών το 1951 (UNIVAC-1), οδήγησε στην επίλυση στρατηγικών προβλημάτων με τη χρήση μαθηματικών από ανθρώπους που δεν ήταν στρατιωτικοί. Μέχρι τότε είχε αναλυθεί διεξοδικά το τακτικό και το επιχειρησιακό κομμάτι των στρατιωτικών επιχειρήσεων, όχι όμως η στρατιωτική ισχύς ως διάσταση της υψηλής στρατηγικής. Το χάσμα αυτό κάλυψε η ακαδημαϊκή κοινότητα αλλά και ιδιώτες οι οποίοι ασχολήθηκαν μέσω συμβάσεων με το θέμα της εθνικής ασφάλειας (OEG, ORO, RAND, IDA κ.τ.λ.), κάτι πρωτοποριακό για τα ελληνικά δεδομένα ακόμα και σήμερα.

Σε ότι αφορά την ακαδημαϊκή εκπαίδευση των στελεχών των ενόπλων δυνάμεων, με σκοπό τη γεφύρωση του χάσματος, αρκετοί ακαδημαϊκοί αλλά και στρατιωτικοί όπως ο Στρατηγός Colin Powell Αρχηγός των αμερικανικών ΕΔ και Υπουργός Εξωτερικών των Η.Π.Α. σε πολλές συνεντεύξεις τους έχουν προβεί σε διεξοδικές αναλύσεις. Ο χώρος των ΕΔ είναι ένας χώρος στον οποίο επικρατεί η πειθαρχία. Απόρροια αυτού του γεγονότος είναι η απουσία αμφισβήτησης, η απαγόρευση δηλαδή κριτικής και ανάλυσης των αποφάσεων των προϊσταμένων πολύ περισσότερο του Προέδρου μίας υπερδύναμης. Ο Bismarck είχε εκφράσει αυτή την απουσία τεχνογνωσίας για τον τρόπο λήψης αποφάσεων σε επίπεδο υψηλής στρατηγικής με το εξής απόφθεγμα «Όσο λιγότερα ξέρει ο κόσμος για

²⁸⁸ Lord Mahon, *The Life of Belisarius*, (Pennsylvania: Westholme, 2006), σελ. 98.

²⁸⁹ Weigley, Russell, *The American Way of War*, (Indiana: Indiana University Press, 1977), σελ.406.

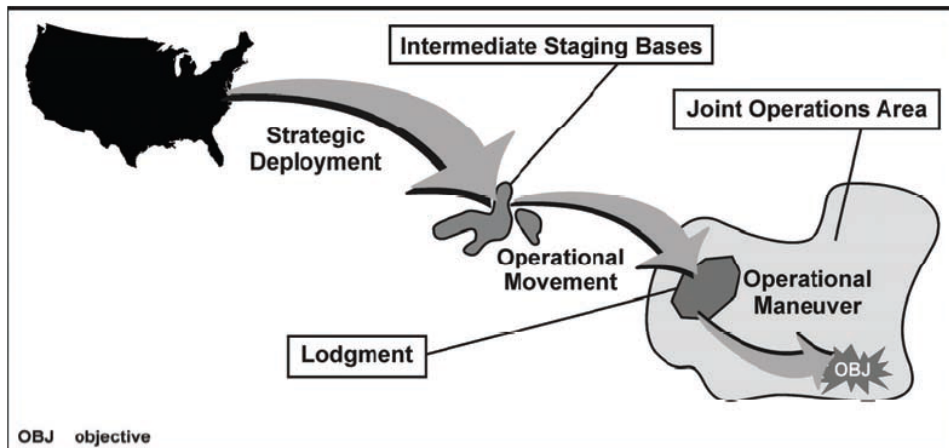
το πώς φτιάχνονται τα λουκάνικα και οι νόμοι τόσο καλύτερα κοιμάται το βράδυ»²⁹⁰. Η αμφισβήτηση όμως προκαλεί πρόοδο, ενώ η απουσία της οδηγεί στην έλλειψη εκσυγχρονισμού και αδυναμία διόρθωσης σφαλμάτων. Ο ίδιος ο Colin Powell έχει παρακολουθήσει ακαδημαϊκή εκπαίδευση. Προτρέπει τα στελέχη των ενόπλων δυνάμεων να δρουν σύμφωνα με τα στρατιωτικά πρότυπα και να σκέφτονται ως στρατιώτες. Η επαφή τους όμως με την ακαδημαϊκή κοινότητα τα καθιστά ικανά να αντιληφθούν τα κενά τους - όπως και τον ίδιο - σε ένα περιβάλλον που επιτρέπεται η αμφισβήτηση και στη συνέχεια να μεταφέρουν τις εμπειρίες τους στο στρατιωτικό χώρο με σκοπό την βελτίωση και την εξέλιξή του. Σε καμία περίπτωση δεν μειώνεται η σημασία της στρατιωτικής εκπαίδευσης, αφού και ο ίδιος ομολογεί ότι στη θέση του Υπουργού Εξωτερικών χρησιμοποίησε κατά βάση τις γνώσεις που είχε αποκομίσει από το National War College. Οι Ένοπλες Δυνάμεις ως οργανισμός, οφείλουν να επενδύουν στη γνώση και την εκπαίδευση του κυριότερου πολλαπλασιαστή ισχύος: Του προσωπικού τους.^{291,292}

Η αδυναμία της γεωγραφικής θέσης του Βυζαντίου λόγω των χερσαίων συνόρων του, αποτέλεσε πλεονέκτημα για τις Η.Π.Α. Το Βυζάντιο ήταν σε επαφή με τους αντιπάλους του, μέσω χερσαίων συνόρων. Οι Η.Π.Α εκμεταλλεύθηκαν με τον καλύτερο τρόπο την ανασχετική αλλά και προστατευτική δύναμη του νερού, αναλόγως εάν επιθυμούσαν την απομόνωση ή την προβολή στρατιωτικής ισχύος. Σε κάθε περίπτωση όμως η στρατηγική ανάπτυξη μεγάλων δυνάμεων πέρα από μεγάλες υδάτινες επιφάνειες δεν έχει αλλάξει παρά το γεγονός ότι έχουν περάσει 15 αιώνες από τις επιχειρήσεις του Βελισάριου, τόσο στην Αφρική όσο και την Ιταλία, με τη χρήση της Σικελίας ως ενδιάμεσου σταθμού. Η σύγκριση των παρακάτω εικόνων μαρτυράει την εξάρτηση της υπεράκτιας προβολής ισχύος από την ύπαρξη ενδιάμεσων βάσεων.

²⁹⁰ Gvosdev, Nikolas K., «Should Military Officers Study Policy Analysis?», *National Defense University*^{1st Qtr 2015}, Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: http://ndupress.ndu.edu/Portals/68/Documents/jfq/jfq-76/jfq-75_30-34_Gvosdev.pdf (πρόσβαση στις 7.11.15).

²⁹¹ Zehnder, Egon, «Interview with General Colin Powell», *The Focus Magazine*, Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο : <http://www.egonzehnder.com/the-focus-magazine/leaders-dialogue/other/politics-and-society/interview-with-general-colin-powell.html> (πρόσβαση στις 7.11.15).

²⁹² O'Rourke, P.J., «A Conversation with Colin Powell», *The Atlantic Magazine*, (Sep 2004), Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <http://www.theatlantic.com/magazine/archive/2004/09/a-conversation-with-colin-powell/303436> (πρόσβαση στις 7.11.15)

Εικόνα 3 Τεχνική υπεράκτιας στρατηγικής ανάπτυξης των Η.Π.Α.²⁹³

Εικόνα 4 Η πλεύση του Βελισάριου κατά τους Βανδαλικούς πολέμους²⁹⁴

Σε ότι αφορά την εσωτερική πολιτική σκηνή στο Βυζάντιο, η στρατιωτική εμπλοκή για την εξασφάλιση της επιβίωσης της αυτοκρατορίας ήταν αυτονόητη. Η προστασία των συμφερόντων της ακόμα και της ίδιας της πρωτεύουσας, της Κωνσταντινούπολης, πολύ περισσότερο των ακριτικών περιοχών που κινδύνευαν αμεσότερα από τις ενέργειες των αντιπάλων, ήταν θέμα επιβίωσης. Στις Η.Π.Α., μία δημοκρατική χώρα όπου η γνώμη των πολιτών λαμβάνεται σοβαρά υπόψη από τους κυβερνώντες, το φάντασμα των περιόδων που επελέγη ο απομονωτισμός δεν έπαψε να υπάρχει ποτέ. Η χρήση στρατιωτικής ισχύος

²⁹³ FM 3-0 Operations, (Dep of the Army 2008), σελ. 8-2.

²⁹⁴ https://en.wikipedia.org/wiki/Belisarius#/media/File:Vandalic_War_campaign_map.png "Vandalic War campaign map" by Cplakidas - Own work. Licensed under CC BY-SA 3.0 via Commons (πρόσβαση στις 5.11.2015)

σε μία δημοκρατία απαιτούσε την συγκατάθεση της κοινής γνώμης αλλά και αντιστρόφως οι επιτυχίες της στρατιωτικής ισχύος βοηθούσαν τις αμερικανικές κυβερνήσεις να νομιμοποιήσουν στο εσωτερικό τους τις αμφιλεγόμενες στρατιωτικές ενέργειες που αναλάμβαναν, έστω και στο παρασκήνιο, οι ένοπλες δυνάμεις.

Η συμπόρευση των μέσων με τους σκοπούς που καλούνται να υποστηρίξουν, των προθέσεων με τις δυνατότητες και των πολιτικών αντικειμενικών σκοπών με τις επιδιώξεις της υψηλής στρατηγικής καθιστούν μία ισορροπία ισχύος «αντικειμενική», με αποτέλεσμα η στρατιωτική ισχύς να μπορεί να λειτουργήσει αποτρεπτικά, όπως συνέβη στην κρίση της Κούβας το 1962 και στην «οικονομικότερη νίκη της ιστορίας στο Κάσερμιχ (Ευρώπη)». Η ασυμφωνία σκοπών και μέσων γίνεται αμέσως αντιληπτή από τους αντιπάλους και αποτελεί αντικείμενο εκμετάλλευσης, αφού εκλαμβάνεται ως αδυναμία. Η ύπαρξη μικρών ευέλικτων και ταχυκίνητων ενόπλων δυνάμεων²⁹⁵ σε καμία περίπτωση δεν υπονοεί την υπονόμηση των οικονομικών πόρων που απαιτούνται για να οργανωθούν και να συντηρηθούν. Μικρές ευέλικτες, ταχυκίνητες και «φτηνές» ένοπλες δυνάμεις δεν υπάρχουν, γεγονός που αποδεικνύεται από το ύψος των αμυντικών δαπανών των αμερικανικών ενόπλων δυνάμεων, οι οποίες συγκροτούνται μεν από προσωπικό 1.347.148 ατόμων,²⁹⁶ δηλαδή το 0,4% του πληθυσμού των Η.Π.Α. (σε σύνολο 320,090,857 κατοίκων²⁹⁷), δεσμεύουν όμως το 34% των παγκόσμιων αμυντικών δαπανών (609.9 δις \$ επί συνόλου 1,78 τρις \$)²⁹⁸.

Η προσπάθεια της αμερικανικής υψηλής στρατηγικής της ανάσχεσης οδηγήθηκε μετά από μερικά χρόνια αναζητήσεων - θεωρητικά κυρίως μετά το 1960 και πρακτικά μετά το 1968 - στη συνταγή της μίξης μερικών συντελεστών ισχύος, όπως η συγκέντρωση και η οικονομία έναντι της υπερεξάπλωσης, η προστασία ζωτικών κέντρων έναντι των περιφερειακών (periphery Vs strong points – vital points Vs perimeter), η χρήση της ασύμμετρης ανάπτυξης της στρατιωτικής ισχύος και το δόγμα της ευέλικτης ανταπόδοσης,

²⁹⁵ Ο Βελισάριος είχε εκφράσει πολλές φορές την προτίμησή του σε ένα «μικρό αλλά καλά εκπαιδευμένο και καλά εξοπλισμένο στρατό» σύμφωνα και με το πνεύμα της εποχής, David Nicolle, Angus McBride, *Romano – Byzantine Armies 4th-9th Centuries*, (London: Osprey Publishing, 1992), σελ.6.

²⁹⁶ DoD Personnel, Workforce Reports & Public Actions, *Department of Defense*, Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: https://www.dmdc.osd.mil/appj/dwp/dwp_reports.jsp, (πρόσβαση στις 07.11.15).

²⁹⁷ Census Bureau Projects U.S. and World Populations on New Year's Day, *Census Bureau* (December 29,2014), Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο:

<http://www.census.gov/newsroom/press-releases/2014/cb14-tps90.html> (πρόσβαση στις 07.11.15).

²⁹⁸ Tully, Sarah, «U.S. Defense Spending Vs Global Defense Spending», *The Center for Arms Control and Non-Proliferation* (May 14,2015), Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <http://armscontrolcenter.org/u-s-defense-spending-vs-global-defense-spending/> (πρόσβαση στις 07.11.15).

με σκοπό την υποταγή των μέσων στους σκοπούς και την προστασία της οικονομικής ευμάρειας του αμερικανικού έθνους. Η βέλτιστη διαχείριση της στρατιωτικής ισχύος σε σχέση με τους διατιθέμενους οικονομικούς πόρους, επ' ωφελεία της οικονομικής ανάπτυξης, ήταν το κύριο στοιχείο της αμερικανικής στρατηγικής που απέτρεψε την οικονομική και στρατιωτική υπερεπέκταση, στην οποία οδηγήθηκε το Βυζάντιο. Η οικονομικότερη χρησιμοποίηση της στρατιωτικής ισχύος επιτυγχάνεται, με την ασύμμετρη προσέγγιση (asymmetrical approach), την οριζόντια ευκαμψία (horizontal flexibility) και τη χρήση του αιφνιδιασμού (surprise effect), για περιορισμένο χρονικό διάστημα (limited war). Αστάθμητος παράγοντας στην περίπτωση του Βυζαντίου με αδιευκρίνιστες επιδράσεις στο μέλλον του Βυζαντίου – εάν δεν είχε εμφανιστεί – ήταν η επίδραση βουβωνικής πανώλης, το 541 μ.Χ., με οδυνηρές συνέπειες τόσο για τη στρατιωτική ισχύ της αυτοκρατορίας όσο και για ολόκληρο τον κοινωνικό ιστό.

Η αποφυγή εκμηδένισης του αντιπάλου ώστε να μην πολεμήσει μέχρι εσχάτων ήταν κοινή και στο Βελισάριο και στην Αμερικανική Υψηλή στρατηγική του Ψυχρού Πολέμου, με την εξαίρεση ίσως της περιόδου Eisenhower.

Η συνολική μεθοδολογία στηρίζεται στον καθορισμό των συμφερόντων της υψηλής στρατηγικής, τον καθορισμό των δυνατοτήτων και των αδυναμιών, των απειλών που μπορούν να πλήξουν αυτά τα εθνικά συμφέροντα και στο τέλος τον καθορισμό της στρατηγικής που θα ακολουθηθεί για να αντιμετωπιστούν αυτές οι απειλές (SWOT Analysis)^{299,300}. Στον καθορισμό της στρατηγικής συμπεριλαμβάνεται και ο καθορισμός των μέσων τα οποία μπορεί να είναι στρατιωτικά αλλά και οικονομικά, διπλωματικά, πολιτικά ή άλλης μορφής. Στα σύγχρονα κράτη όλη η παραπάνω διαδικασία καταγράφεται σε επίσημα έγγραφα τα οποία εγκρίνονται από την πολιτική ηγεσία. Η καταγραφή αυτή από την πλευρά των αμερικανών μας δίνει σήμερα τη δυνατότητα της γνώσης της υψηλής στρατηγικής των Η.Π.Α. αλλά και της δυνατότητας να κρίνουμε τα θετικά στοιχεία με σκοπό να «χτίσουμε» νέες επιτυχημένες πολιτικές αλλά και τα αρνητικά στοιχεία με σκοπό να τα αποφύγουμε στο μέλλον.

²⁹⁹ Humphrey, Albert S., «SWOT Analysis for Management Consulting», *Stanford Research Institute*, Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <https://www.sri.com/sites/default/files/brochures/dec-05.pdf>, (πρόσβαση στις 07.11.2015)

³⁰⁰ Rothwell, Phil, «What is a SWOT Analysis», *Stanford Research Institute* (25.5.2010), Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <https://www.sri.com/newsroom/in-the-news/what-swot-analysis>, (πρόσβαση στις 07.11.2015)

Η αποτυχία του Βασιλίσκου σε αντίθεση με την επιτυχία του Βελισάριου με πολύ λιγότερα μέσα και η επιτυχημένη πολιτική του Reagan έναντι των πολιτικών που εφάρμοσαν οι προκάτοχοί του, φανερώνει την αξία του οράματος του ηγέτη καθώς και την θέληση να το υλοποιήσει έστω και με λιγότερα μέσα, αντικαθιστώντας την υπερβολική εξάρτηση από τα τεχνολογικά μέσα και την υπεροχή των αριθμών, με την σύλληψη ενός στρατηγικού δόγματος το οποίο θα αιφνιδιάσει τον εχθρό, λειτουργώντας ως πολλαπλασιαστής ισχύος και καλύπτοντας τα υπάρχοντα κενά. Εμπόδια σε αυτή την προσπάθεια αποτελεί η «τριβή» του πολέμου κατά τον Clausewitz και οι αντιλήψεις/λανθασμένες αντιλήψεις των ηγετών (*Perceptions και misperceptions*), κατά τον Jervis.

Σημαντικά διαφορετική ήταν η αντιμετώπιση των συμμάχων από τους Βυζαντινούς και τις Η.Π.Α. Στην περίπτωση του Ιουστινιανού οι σύμμαχοι οδηγήθηκαν σε οικονομική εξαθλίωση χωρίς να διαθέτουν καμία δυνατότητα ανάπτυξης στρατιωτικών ή μη δυνατοτήτων με σκοπό την προστασία τους από τις επιδρομές των εχθρικών φυλών και την αυτόνομη ανάπτυξή τους χωρίς στήριξη της κεντρικής αυτοκρατορικής διοίκησης. Η αντιμετώπιση αυτή και η εξάρτηση των συμμαχικών δυνάμεων από τα κρατικά ταμεία οδήγησε σε στρατιωτική και οικονομική υπερεξάπλωση το Βυζάντιο στερώντας το ταυτόχρονα από πηγές λανθάνουσας ισχύος. Ο Ιουστινιανός δεν εφάρμοσε την αρχή του «ο ηγεμόνας πρέπει να μοιράζει οφέλη στις κοινωνίες που ηγεμονεύει». Αντιθέτως οι Η.Π.Α. υποστήριξαν σθεναρά την αυτόνομη ανάπτυξη των συμμαχικών κρατών, με τμηματική και χρονικά περιορισμένη μόνο βοήθεια από το ομοσπονδιακό θησαυροφυλάκιο. Οι αμερικανικές κυβερνήσεις είχαν πάντα στο πίσω μέρος του μυαλού τους την αποφυγή δημιουργίας ελλειμμάτων στον ομοσπονδιακό προϋπολογισμό, γεγονός που θα έθετε σε κίνδυνο αυτό που οι Η.Π.Α. καλούσαν να υπερασπίσουν όπως χαρακτηριστικά έλεγε ο Eisenhower: τον αμερικανικό τρόπο ζωής, αλλά και την ευμάρεια των συμμάχων τους.

Σήμερα μεγάλο κομμάτι των επιχειρήσεων καταλαμβάνουν και οι πληροφοριακές επιχειρήσει ή επιχειρήσεις επιρροής. Οι φήμη που συνόδευε το Βελισάριο στις εκστρατείες του σήμερα «χτίζεται» με τη χρήση και την εκμετάλλευση των Μέσων Μαζικής ενημέρωσης. Η δύναμη των ΜΜΕ διαπιστώθηκε αρκετά νωρίς όταν στη μάχη του Τετ στο Βιετνάμ, την 31 Ιαν 1968, οι αμερικάνοι τηλεθεατές έβλεπαν να διεξάγονται οδομαχίες από τους Βιετκόνγκ στον περίβολο της αμερικανικής πρεσβείας. Παρά το γεγονός ότι η

επιχείρηση ήταν ιδιαίτερα επιτυχής με μεγάλες απώλειες για τους Βιετκόνγκ, η εικόνα αυτή «καρφώθηκε» στο μυαλό των τηλεθεατών θεωρώντας ότι ο πόλεμος είχε χαθεί³⁰¹. Η δύναμη αυτή των ΜΜΕ αποτελεί κύρια διάσταση της σύγχρονης στρατιωτικής στρατηγικής, η οποία μάλιστα σε αντίθεση με τις υπόλοιπες στρατιωτικές δυνατότητες μπορεί να εφαρμόζεται και εφαρμόζεται από τον καιρό της ειρήνης. «Από στρατιωτικής απόψεως η μάχη του Τετ ήταν αποτυχημένη - για τους κομμουνιστές- αλλά μετατράπηκε σε λαμπρή νίκη για τον Χο Τσι Μινχ»³⁰².

Όταν η πολιτική ηγεσία αποφασίζει να χρησιμοποιήσει την πολεμική ισχύ, θα πρέπει να έχει αποφασίσει ταυτόχρονα και τον τρόπο που θα τερματίσει τις εχθροπραξίες. Η παρατεταμένη χρήση της στρατιωτικής ισχύος χωρίς σαφή καθορισμό των σκοπών και την αντίστοιχη προσαρμογή των μέσων σε αυτούς μπορεί να οδηγήσει σε πολιτική οικονομική και στρατηγική εξουθένωση^{303,304}, εάν η εχθρική στρατηγική προσαρμοστεί σε αυτή την ανακολουθία σκοπών και μέσων. Όπως «πέρασε» και στο «Στρατηγικόν» του Μαυρικού, η φιλοσοφία του Βελισάριου για μικρές ευέλικτες και ταχυκίνητες μονάδες παρέμεινε αναλλοίωτη με το πέρασμα του χρόνου. Σύμφωνα με το Μαυρικό δεν απαιτείται μεγάλη συγκέντρωση δυνάμεων αλλά αποτελεσματική ηγεσία και στρατηγική³⁰⁵.

Σε κάθε περίπτωση η σύμπτωση μέσων και σκοπών οδηγεί στην αυταπόδεικτη ικανότητα του κράτους να πραγματοποιήσει τους σκοπούς έστω και αν είναι αποτρεπτικής – αμυντικής φύσης. Αυτή η δυνατότητα οδηγεί στη δημιουργία αντικειμενικών συνθηκών ισορροπίας ισχύος, σεβαστής στις περισσότερες περιπτώσεις από όλες τις πλευρές, μέχρι να δημιουργηθούν συνθήκες ασυμβατότητας σκοπών και μέσων, είτε γιατί κάποια πλευρά απόκτησε περισσότερες δυνατότητας δρώντας αναθεωρητικά, είτε γιατί κάποια πλευρά στερείται πλέον δυνατοτήτων τις οποίες είχε παλαιότερα. Η ανάπτυξη στρατιωτικής ισχύος είτε αυτή χρησιμοποιηθεί ως συνιστώσα της υψηλής στρατηγικής σε θερμό πόλεμο, είτε σε ψυχρό, είναι κεφαλαιώδους σημασίας. Η στρατιωτική ισχύς είναι ένα «πολυεργαλείο»

³⁰¹ Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος, *Αμερικανικό πολιτικό σύστημα και εξωτερική πολιτική:1945-2002*, (Αθήνα: Ποιότητα, 2012), σελ.133.

³⁰² Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος, *Αμερικανικό πολιτικό σύστημα και εξωτερική πολιτική:1945-2002*, (Αθήνα: Ποιότητα, 2012),σελ.240-241.

³⁰³ Κολιόπουλος, Κωνσταντίνος, *Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα έως Σήμερα*, (Αθήνα: Ποιότητα, 2008), σελ.31.

³⁰⁴ Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος, *Η διεθνής πολιτική τον 21^ο αιώνα*, (Αθήνα: Ποιότητα, 2008), σελ.37.

³⁰⁵ Μαυρικού, *Στρατηγικόν*, απόδοση George T. Dennis, *Maurice's Strategicon*, (Pennsylvania: University of Pennsylvania, 1984), σελ.68.

στα χέρια των κυβερνήσεων και η επιτυχής ή αποτυχημένη έκβαση των επιχειρήσεων που διεξάγουν – είτε στην περίοδο της ειρήνης είτε στην περίοδο του πολέμου - εναπόκειται σε μεγάλο βαθμό στην ορθή χρησιμοποίησή τους από την πολιτική ηγεσία. Η εξεύρεση των απαιτούμενων πόρων στην περίοδο της ειρήνης είναι το κύριο στοιχείο που καθιστά τις Ένοπλες Δυνάμεις «αντικειμενικό» αποτρεπτικό παράγοντα. Στην περίπτωση που οι ΕΔ στερούνται πόρων δεν μπορούν να αποτελέσουν μία αντικειμενικά αποτρεπτική δύναμη. Σε περίπτωση ανισορροπίας δυνάμεων δεν μπορεί να υπάρξει ούτε αποτροπή αλλά ούτε και διαπραγμάτευση. Διότι όπως αναφέρει και ο Θουκυδίδης στο διάλογο των Μηλίων **«...το επιχείρημα του δικαίου έχει αξία, όπου υπάρχει ίση δύναμη για την επιβολή του, ο ισχυρός επιβάλλει ό,τι του επιτρέπει η δύναμή του και ο αδύναμος παραχωρεί ό,τι του επιβάλλει η αδυναμία του»³⁰⁶.**

³⁰⁶ Θουκυδίδης, *Ιστορία, Πελοποννησιακός Πόλεμος*, (National Geographic, 2011), σελ.290.

Βιβλιογραφία

- Allison, G. (1969). *Conceptual Models and the Cuban Missile Crisis* (Τόμ. 63). The American Political Science Review.
- Bull, H. (2001). *Η Άναρχη Κοινωνία* (Γ' 2007 εκδ.). Αθήνα: Ποιότητα.
- Dennis, G. T. (1985). *Three Byzantine Military Treatises*. Washington, D.C.: Dumbarton Oaks.
- Gaddis, J. L. (2005). *Strategies of Containment: A Critical Appraisal of Post War American Security Policy*. Oxford University Press.
- Graves, R. (1958). *Βελισάριος*. Αθήνα: Τζηρίτας.
- Howard, M. (1988). *Clausewitz*. Oxford University Press.
- Hurrell, A. (2007). *On Global Order*. Oxford University Press.
- Jackson, R., & Sorensen, G. (2006). *Θεωρία και Μεθοδολογία των Διεθνών Σχέσεων* (1η εκδ.). Αθήνα: Gutenberg.
- Jervis, R. *Perception and Misperception in International Politics*. New Jersey: Princeton University Press.
- John Julius, N. (1988). *Byzantium: The Early Centuries*. Penguin Books.
- Kissinger, H. (1994). *Diplomacy*. New York: Simon & Schuster.
- Kissinger, H. (2014). *Παγκόσμια Τάξη*. Αθήνα: Λιβάνη.
- Leonhard, R. R., Buchanan, T. H., Hillman, J. L., Nolen, J. M., & Galpin, T. J. (2010). *A Concept for Command and Control* (Τόμ. 29). Johns Hopkins Apl Technical Digest.
- Liddell Hart, S. B. (1967). *Strategy*. London: Faber & Faber Ltd.
- Liddell Hart, S. B. *Οι Μεγάλοι Πόλεμοι της Ιστορίας*. Ευρώπη.
- Luttwak, E. N. (1999). *Give War a Chance* (Τόμ. 78). Foreign Affairs.
- Luttwak, E. N. (2009). *Η Υψηλή Στρατηγική της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας*. Εκδόσεις Τουρίκη.

Mahon, L. (1829). *The Life of Belisarius* (2006 εκδ.). Westholme Publishing, LLC.

Mearsheimer, J. J. (2011). *Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων* (6η εκδ.). (Κ. Κολιόπουλος, Μεταφρ.) Αθήνα: Ποιότητα.

Mearsheimer, J. (2014). *The Tragedy of the Great Power Politics* (Updated εκδ.). W.W.Norton & Company.

Nicolle, D., & McBride, A. (1992). *Romano - Byzantine Armies 4th-9th Centuries*. London: Osprey Publishing Ltd.

Treadgold, W. (1995). *Byzantium and Its Army: 284-1081*. California: Stanford University Press.

US HQ Department of the Army. (2008). *FM 3-0 Operations*.

Von Hippel, K. (2004). *Democracy by Force*. Cambridge University Press.

Waltz, K. N. (2011). *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής*. (Κ. Κολιόπουλος, Μεταφρ.) Αθήνα: Ποιότητα.

Weigley, R. (1977). *The American Way of War: A History of United States Military Strategy and Policy*. Indiana University Press.

Whitby, M. (2002). *Rome at War: AD 293-696*. London: Osprey Publishing Ltd.

ΓΕΣ/ΔΑΣ. (2010). *ΕΕ 1-20 Τακτική Χρησιμοποίηση Επιθετικών Ε/Π*.

ΓΕΣ/ΔΕΚΠ. (1999). *ΕΕ 151-1 Πληροφορίες Μάχης*.

ΓΕΣ/ΔΕΠΙΧ. (2008). *ΕΕ 100-1 Επιχειρήσεις*.

Διαμαντόπουλος, Θ. (2012). *Το Πολιτικό Σύστημα των Η.Π.Α.* Αθήνα: Πατάκη.

Θουκυδίδης. (2011). *Πελοποννησιακός Πόλεμος* (Τόμ. Β'). National Geographic.

Ινστιτούτο Βυζαντινών Μελετών. (2008). *Βυζαντινά Στρατεύματα στη Δύση 5ος-11ος Αιώνας*. Αθήνα: Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών.

Ιστορία του Ελληνικού Έθνους (Τόμ. Ζ΄ Βυζαντινός Ελληνισμός - Πρωτοβυζαντινοί Χρόνοι).
Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών.

Κολιόπουλος, Κ. (2008). *Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα έως Σήμερα*. Ποιότητα.

Μακιαβέλλι, Ν. (2013). *Ο Ηγεμόνας* (27η εκδ.). Αθήνα: Πατάκη.

Μαυρίκιος. (1984). *Στρατηγικόν*. (G. T. Dennis, Μεταφρ.) University of Pennsylvania.

Μπελέζος, Δ. Σ. (2006). *Βυζαντινός Στρατός: Ο Υπερασπιστής της Χιλιόχρονης Αυτοκρατορίας*. Αθήνα: Εκδόσεις Περισκόπιο.

Παπασωτηρίου, Χ. (2012). *Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερική Πολιτική: 1945 - 2002*. Αθήνα: Ποιότητα.

Παπασωτηρίου, Χ. (2011). *Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική: 6ος - 11ος Αιώνας* (7η Έκδοση εκδ.). Αθήνα: Ποιότητα.

Παπασωτηρίου, Χ. (2008). *Η Διεθνής Πολιτική στον 21ο Αιώνα*. Αθήνα: Ποιότητα.

Παπασωτηρίου, Χ. (1996). *Ο Αγώνας για την Ελληνική Ανεξαρτησία*. Αθήνα: Σιδέρης.

Παρίσης, Ι. (2010). *Η Ευρώπη της Άμυνας*. Αθήνα: Έκφραση Πολιτισμού.

Προκόπιος. *Ιστορία των Πολέμων* (Τόμ. Γ΄).

Προκόπιος. *Ιστορία των Πολέμων* (Τόμ. Β΄).

ΠΗΓΕΣ ΔΙΑΘΕΣΙΜΕΣ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

«*US Government Spending*»

http://www.usgovernmentspending.com/spending_chart

(πρόσβαση στις 05.11.15)

«*What is a SWOT Analysis*» by Phil Rothwell, 25.5.2010

<https://www.sri.com/newsroom/in-the-news/what-swot-analysis>

(πρόσβαση στις 07.11.15)

«*SWOT Analysis for Management Consulting*» by Albert S. Humphrey

<https://www.sri.com/sites/default/files/brochures/dec-05.pdf>

(πρόσβαση στις 07.11.15)

«*DoD Personnel, Workforce Reports & Public Actions*»

https://www.dmdc.osd.mil/appj/dwp/dwp_reports.jsp

(πρόσβαση στις 07.11.15)

«*Census Bureau Projects U.S. and World Populations on New Year's Day, December 29,2014*»

<http://www.census.gov/newsroom/press-releases/2014/cb14-tps90.html>

(πρόσβαση στις 07.11.15)

«*Belisarius*»

<https://en.wikipedia.org/wiki/Belisarius>

(πρόσβαση στις 05.11.15)

«*U.S. Defense Spending Vs Global Defense Spending*», by Sarah Tully, May 14,2015.

<http://armscontrolcenter.org/u-s-defense-spending-Vs-global-defense-spending/>

(πρόσβαση στις 07.11.15)

«*Interview with General Colin Powell*», by Egon Zehnder *The Focus Magazine*,

<http://www.egonzehnder.com/the-focus-magazine/leaders-dialogue/other/politics-and-society/interview-with-general-colin-powell.html>

(πρόσβαση στις 7.11.15).

«*A Conversation with Colin Powell*», by P.J. O'Rourke *The Atlantic Magazine*, Sep 2004,

<http://www.theatlantic.com/magazine/archive/2004/09/a-conversation-with-colin-powell/303436>

(πρόσβαση στις 7.11.15)

«Should Military Officers Study Policy Analysis?», Nikolas K. Gvosdev, 2015, National Defense University, http://ndupress.ndu.edu/Portals/68/Documents/ifq/ifq-76/ifq-75_30-34_Gvosdev.pdf

(πρόσβαση στις 7.11.15).

«Smart Power», by Joseph Nye *Huffington Post*, 25.5.11

http://www.huffingtonpost.com/joseph-nye/smart-power_b_74725.html

(πρόσβαση στις 8.11.15).

«CIA gets go-ahead for a return to murderous Cold War Tactics», by Beaumont Peter, *The Guardian*, 23.09.2001.

<http://www.theguardian.com/world/2001/sep/23/terrorism.afghanistan4>

(πρόσβαση στις 08.11.15)